

The Project Gutenberg eBook of Onnelliset: Kotiopettajatar onnellisten perheessä, by Arvid Järnefelt

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Onnelliset: Kotiopettajatar onnellisten perheessä

Author: Arvid Järnefelt

Release date: April 4, 2015 [EBook #48633]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ONNELLISET: KOTIOPETTAJATAR ONNELLISTEN
PERHEESSÄ ***

Produced by Jari Koivisto and Tapio Riikonen

ONNELLISET

Kotiopettajatar onnellisten perheessä

Kirj.

HILJA KAHILA [ARVID JÄRNEFELT]

Kustannusosakeyhtiö Kirja, Helsinki, 1916.

SISÄLLYS:

Hukattu avain.

Ensimmäinen osa. Jöije.

Paroonitar.
Parooni.
"Morsian".
Jöije kertoo.
Martti.
Onnettomuuksien keskellä.
Jöijen kirjeet.
Luonnon häät.

Toinen osa. Martti.

Toisen osan esipuhe.
Martti kirjoittaa.
Lumien keskellä.
Filosoofi.
Kulkusten helinää.
Sulkumerkkien välissä.
Jöijen tunnustuksia.

HUKATTU AVAIN.

"Romaaniksi" en olisi ikinä hirvinnyt tätä kirjoittamaani havaintojen sarjaa sanoa. Mutta kun kustantajani palautti minulle käsikirjoituksen lopullista viimeistelyä varten, hämmästyin suuresti siitä, että hän oli teokseni siksi ristinyt. Ja minun täytyy nyt tehdä vielä tämä pikku esipuhe, alkaakseni suoranaisilla anteeksipyyntöillä.

Hän sanoo kirjaani "romaaniksi" ilmeisesti vain sillä perusteella, että siinä niinkuin aina romaaneissa käsitellään kahden rakastuneen asioita. Mutta jos vene on aina vesillä, niin ei silti kaikki mikä on aina vesillä ole veneitä. Mitään todenperäistä, järjestystä yhteyttä ei kirjani ja "romaanin" välillä ole. Minulla ei ole vähintäkään käsitystä siitä, miten kaunokirjallista teosta pitäisi perustuksilleen suunnitella saati sitten rakentaa. Taide ei kuulu alaani. Minua on aina hirvittänyt taidearvostelujen mutkikkaat, viisaat ja syvämieliset selostelut, ja heidän ruoskiessaan onnettomia takapajulaisia nykyaikaisuuden puhdasoppisella vitsalla olen salaisesti mielessäni aina kiittänyt onneani, etten ole milloinkaan tehnyt itseäni syylliseksi kaunokirjailemiseen. Mutta nyt he tuon pelkän nimityksen vuoksi ryhtyvät minuakin rusikoimaan, ottaen puheeksi kokonaisuuden ja erikoisuudet ja sommittelun ja luonteiden kuvaukset ja tapausten johtumisen luonteista tai niiden luonteista johtumattomuuden, vieläpä ottavat ehkä arvostellakseen "tyyliäni". Herranen aika! Minä en tiedä mitä tyyli onkaan. Minä kirjoitan vain niinkuin puhutaan ja aina salaa häpeän, jos satun sanomaan jotain kaunopuheisuuden vuoksi. Kaikki nuo kaunokirjalliset vaatimukset ovat seikkoja, joita vaivoin ymmärrän ja joihin en ainakaan ole pannut minkäänlaista huomiota, mieleni ollessa kaiken aikaa kiintyneenä ainakin uudempien taidekäsitysten mukaan epäkaunokirjalliseen tarkoitukseen.

Tämä tarkoituserä on erään hukkaantuneen avaimen etsiminen.

Joku alkaa kysellä: missä avain on? — Toiset eivät ota ensin kuullakseen. Kaikistako piironginavaimista kannattaisi asioitansa keskeyttää? Hakekoon, joka on avaintansa vailla. — Mutta inttämiset uudistuvat ja vihdoin selviää kaikille, että tällä kertaa onkin telaunut itse eloaitan suuri avain. Silloin pysähtyvät toimissaan vakaatkin miehet ja alkavat etsiskellä, päivitellen, kuinka niin suuri ja tärkeä avain onkaan voinut hukkaan joutua. Ja kohta on hakemisen touhu levinnyt miehestä mieheen, kylän äärimmille kujille. Sillä jokainenhan ymmärtää mikä sanomaton hämminki syntyisi, jos ei enää eloaittaan päästäisi. Eloviljoistahan kaikki elävät. Ei olisi muu neuvona kuin kutsua se nokisilmä rautakoura, kyrmynska, puolikuuro kalkuttaja, seppä pihtineen ja murtokankineen. Ryskyen pirstoutuisivat hänen käsissään ovipielet tai hän nostaisi oven peräti saranoiltaan, jättäen kellumaan suuren munalukon varaan. Avaimin tai avaimetta — eloaittaan *on* päästävä.

Ja kuitenkin saattaa muutamanlaiseen aittaan olla lukittuna vielä tärkeämpääkin tavaraa kuin viljaa. Avain ei kyllä ole sen kummempi. Se kääntyy lukossa aivan kevyesti. Miehen kouraisua kaipaamatta ovi

aukeaa sillä yhtä helposti lapsen hennosta kosketuksesta kuin vanhuksenkin vapiseville sormille. Mutta varjele vakainen Luoja sitä avainta telaumasta! Ovi ei nouse saranoilta väkivoimin, lukkoa eivät murra mitkään rautakanget eivätkä aukaise konstikkaimmatkaan tiirikat. Avaimetta pysyy ovi ikuisesti suljettuna.

Se ovi on ovi onneen ja avain on onnen avain.

Kuitenkin, jos alkaisi kysellä: missä onnen avain on? tai, kellä se on? niin ei kukaan voisi sanoa: minulla. Sillä onnen avain on kuin onkin kadoksissa. Ja on ollut jo monen monta aikaa, niin kauan että ihmiset ovat herenneet sitä hakemasta, jopa uskomasta sen milloinkaan olleen heidän hallussaan. Totta onkin, että ajat, joina varmuudella voi sanoa onnen olleen ihmislapsen omana, ovat historiantakaisia, jopa verhottuina jonkinlaiseen satumaisuuden huntuun, mikä tekee ne nykyisille ihmisille epäselviksi, miltei luoksepääsemättömiksi. Tinkimätöntä onnea emme näet koko historiassa kohtaa mistään lähempää kuin vasta paratiisin kertomuksesta eli Aatamin ja Eevan elämästä ennen heidän syntiin lankeemustansa. Ja nykyiset ihmiset pitävät ehkä syystäkin mahdottomana sellaista vaatimusta, että heidän tulisi hakea onnen avainta niistä periaatteista, joita Aatamin ja Eevan oli, onnellisia ollakseen, noudattaminen hyvän ja pahan tiedon puun suhteen.

Nyt on asianlaita kuitenkin se, että tämän kirjoittaja on aivan nykyisten ihmisten keskuudessa tavannut erään peräti onnellisen pariskunnan, niin onnellisen, ettei todella saata kuvitella itse paratiisilaistenkaan onnea sen suuremmaksi. Jos pitäisi ne rinnastaa, panisi päinvastoin etusijalle tämän nykyisen pariskunnan. Sillä vaikkapa olettaisikin Aatamin ja Eevan onnen perustuneen siihen, että he olivat alun pitäen rakastuneet toisiinsa, niin oli heidän onneansa tukemassa kuitenkin monet edullisesti vaikuttavat ulkonaisetkin seikat. Vaikeako oli olla onnellinen, kun eli ihanan luonnon helmassa, kun oli olemassa ihanteellinen suhde ympäristöön, kasvikuuntaan, eläimiin, täydellinen häiritsemättömyys, vapaus kaikesta syrjäisestä sekaantumisesta heidän kahden elämään ja vihdoin heidän oma pyhä alastomuutensa, joka salli heidän aina esiintyä toisilleen Luojan itsensä valitsemassa, siis mahdollisimman kauniissa ihmispuvussa, heidän milloinkaan tarvitsematta esimerkiksi varojen puutteen tähden tehdä sellaisia salahavaintoja, että toisen uuden uutukainen puku hänen tietämättään sopiikin aivan sääliittävän huonosti. Mutta meidän nykyistä pariskuntaamme eivät mitkään ulkonaiset onnen edellytykset suosineet. Päinvastoin. Luonnottomat olot, köyhyys, sukulaisten sekaantuminen ja monet muut seikat, kaikki, kaikki oli heidän onneansa vastaan, ja kuitenkin heidän onnensa paistoi kuin aurinko pimeyden keskellä. Tämä on jotain enempiä kuin paratiisi.

Ei ole tietenkään ihmisen vältettävissä sellaiset ulkonaiset seikat, kuin vastoinkäymiset, ystävien, läheisten kuolema, yhtä vähän kuin omakaan kuolema tai sairaus tai vaikkapa vain kompastuminen liukkaaseen katukäytävään ja takaraivon murtuminen. Jos jonkun onnistuu mahdollisimman kauan välttää kaikkia tämäntapaisia vastoinkäymisiä, niin ei se estä häntä käymästä koko ikäänsä happamen näköisenä ja valittamasta elämänsä surkeutta. Sitäkin ihmeteltävämpää on siis sellaisten ihmisten onni, joiden elämä on täynnänsä ulkonaisia vastoinkäymisiä. Ja juuri tuo ihmeellinen seikka, että mainitun ihmisparin onni näin kukoisti kaikista ulkonaisista esteistä huolimatta, se se oikeastaan virittikin tämän kirjoittajan paljon kysyvään kirjalliseen yritykseen. Kohtalo saattoi minut näennäisesti aivan sattumoilta heidän läheiseen yhteyteensä. Vuosien vierieissä sain nähdä heitä en ainoastaan silmilläni, vaan ikäänkuin olla heissä itsessään. Ja mitä syvemmälle heidät näin, sitä ehdottomammin johduin siihen hämmästyttävään päätelmään, että onni saattaa olla kokonaan riippumaton "onnettomuuksista". Älkää tämän vuoksi heittäkö kirjaa kädestänne sitä lukematta, vaan päättäkää itse, miten asia oikeastaan olisi ymmärrettävä. Minä koetan parhaan kykyni mukaan vain saattaa eteenne pelkät tosiasiat, itse puuttumatta mihinkään arvosteluun.

Olkoon tämän kirjoittajasta kaukana niin ylimielinen väite, että hän muka tietäisi mitä onni perusteeltaan on, ja voisi siis osoittaa mistä onnen avain on löydettävissä. Minulla ei ole mitään edellytyksiä sellaiseen. Ammattini on lasten opettajattaren, vieläpä olojen pakosta vain kotiopettajattaren, ja — miksi en tunnustaisi täyttä totuutta — usein olen suistunut asemastani pelkäksi ompelijattareksi, milloin asianomaisissa perheissä vaatteiden paikkaus on joksikin aikaa käynyt tietojen paikkausta kiireellisemmäksi. Ja minäkö tällainen voisin asettua tiedoissa ylemmäksi yliopistojen oppineita, jotka väkevästi lähentävillä silmälasilla näköänsä turmellen rasituksesta kalpeina öin päivin näitä asioita turhaan tutkivat! Tai sanoisinko, tietäväni sellaista, jota koko maailma lakkaamatta hakee, jota etsiessä vuoria murretaan, maaperän uumeniin tunkeudutaan, meriä kynnetään, ilmoissa lennellään, yleisöt hurmataaan, vaillingit tehdään, kuulat ohimoihin ammutaan! Pois se! — Jos olen kirjoittanut kirjan "onnellisista", olen sen uskaltanut tehdä yksinomaan sellaisessa vaatimattomassa tarkoituksessa kuin hiljainen luonnontutkija, jonka työ tarkoittaa olla vain aineksena vastaisten suurempien nerojen yhteenvedoille ja päätelmille. Luonnontutkija pistää haavinsa metsälammen mutaiseen pohjaan, nostaen sieltä myriadeja elämän soluja. Hän asettaa ne suurennuslasinsa alle, järjestelee, luokittelee ja latinalaisin nimin nimittelee niitä kokonaisen kirjan paksuudelta. Mutta menisikö hän näiden havaintojensa perustuksella herjaajan ylimielisyydellä sanomaan mitä itse elämä on? Ei. Vaan vastauksen tuohon ikikysymykseen on antava joku hänen vastaisista suurista lukijoistaan,

jolla ei enää ole muuta yhteyttä hänen henkilönsä kanssa kuin että ehkä joku esi-isistä aikoinaan opetteli kirjoitustaitoa sen muuttolinnun sulalla, joka ihmeellisestä sattumasta kenties oli joskus lentänyt luonnontutkijaparan haudan ylitse. Niinpä ei myöskään tämä kirja, joka käsittelee onnellisia, suinkaan pyri vastaamaan kysymykseen mitä onni on, vaan ainoastaan kokoo aineksia sen suuren lukijansa varalta, joka on kerran maailmalle onnen salaisuuden selittävä ja jälleen sen käsiin antava hukatun avaimen.

ENSIMÄINEN OSA.

JÖIJE.

PAROONITAR.

Oi, kunpa olisinkin kaunokirjailija!

Silloin kuvaisin varmaankin myrskyn lähestymistä. Kuinka ensin muka pellit huoneessani vingahtivat. Kuinka uutimet vuoroin pullistuivat ja vuoroin painautuivat ruutuja vastaan. Kuinka minä kuulin ulkoa oudon, yhä kasvavan viuhunan, riensin ikkunalle ja näin alas neljännestä kerroksesta miten syyslehdet olivat lähteneet vinhaan juoksuun pitkin katua ja niiden mukana pienet oksat ja ihmiset kyyristyneinä, sateenvarjot pullistuksissa.

Tämän kaiken tekisin vain saadakseni lukijaan oikean tunnelman siitä sanomattomasta, yhä kasvavasta tohinasta, minkä Hjördis-neidin rakkaustarina kohta alussa sai aikaan ei ainoastaan hänen lähimmissä omaisissaan vaan koko suvussa, sitten laajoissa tuttavapiireissä ja vihdoin koko kaupunkiyhteiskunnan kermakerroksissa.

Ja romaanilla olisi ollut arvokas alkunsa.

Mutta minä olisin myös alkanut kirjani heti kieräilevällä epätotuudella. Sillä sää oli päinvastoin aivan tyyni ja päivä oli mitä rauhallisin, leuto talvipäivä silloin kun tässä alempana kerrottavat tapaukset saivat ainakin minuun nähden alkunsa. Tosin olen jälkeempinä saanut tietää, että ihmiset olivat silloin jo täysin perillä tuosta rakkaustarinasta ja että sen johdosta noussutta hälinää olisi hyvinkin voinut verrata myrskyyn. Mutta *minä* ainakaan en tiennyt asiasta vielä mitään silloin kun "romaanin" todellinen alku minuun nähden tapahtui.

Istuin vain ommellen huoneessani, kun postimies toi minulle ruotsiksi kirjoitetun kirjelapun. Se oli mainitun Hjördis-neidin äidiltä, paroonitar B:ltä, jonka kodissa olin toiminut kotiopettajattarena.

Minua pyydettiin heille tulkiksi eräiden ruotsia taitamattomien suomalaisten kanssa pidettävään keskusteluun, jonka sisällyksestä rouva huolestuneena kirjoitti saattavansa lähemmin ilmoittaa vain suurimpana salaisuutena jollekin heidän perheensä taatuista vanhoista ystäivistä ja senvuoksi kääntyvänsä minun puoleeni. "Kom genast efter norrtåget eller senast kl. 2" ["tulkaa heti pohjoisjunan saavuttua eli viimeistään kello 2"], oli kirjeessä lopuksi, kuin jonkinlaisena hätähuutona.

Parooni B:n perhe oli ummikko ruotsalainen kieleltään, vaikka syntyperältään suomenmaalainen, niinkuin he itse aina sanoivat. Olihan lasten kotikasvatuksessa kylläkin ollut puhetta myöskin suomen kielen opettamisesta, mutta tämä aine oli jäänyt sivuaineeksi — en itsekään oikein tiedä siihen syyt. Vihdoin se hivui kokonaan pois muiden aineiden tieltä, vaikka tämän varsinaisen äidinkieleni opettamiseen olisin kyllä ollut ehkä pätevämpi kuin minkään muun aineen.

Määrätyllä kellonlyönnillä olin perillä.

He asuivat muutaman ylimyksellisesti syrjäisen kaupunginosan komeassa uutisrakennuksessa, sen toisessa kerrassa, suurten matalalta alkavien ikkunain ääressä, parkettipermannoilla, palmujen alla,

vanhojen perinnäishuonekalujen ja valkeain taideveistosten keskellä. Omituinen vanhan ja uusimman uuden sekoitus täydellisessä keskinäisessä sopusoinnussa!

Lähestyessäni heidän asuntoansa huomasin katuoven edessä ajurin, joka kämmenet vastakkain hiihoihin kätkeytyinä torkkui kuskipukillaan. Hänen vieressään oli puinen punainen matkalaatikko ja takaistuimella näkyi kaksi myttyä.

— Pohjoisjunaltako? minä kysyin häneltä.

Hän raotti unisia silmiänsä ja nyökäytti päätään.

Nyt olen myöhästynyt, ajattelin. Mutta tultuani alakerran porraseteiseen näin siellä tanakan maalaispariskunnan, jonka pohjoisjuna oli ilmeisesti juuri vastikään pääkaupunkiin lennättänyt eksyttääkseen ja tyPERTÄÄKSEEN heidät kaikesta huimaavasta silmäinvilinästä, vihellyksistä ja rautapyöräin pauhusta äkkiä tähän koleaan, haudanhiljaiseen porrastemppeeliin, jossa kuitenkin jokainen korkojen kopahdus tuhatkertaisesti kajahteli ja puheääntänsä piti oudosti hillitä. Vaimolta oli musta silkkihuivi luisunut niskaan tai oli hän hiestymisen vuoksi itse sen laskenut. Mies kuivaili lakitta päin ohimoitaan.

En epäillyt, että nämä olivat juuri noita tulkittavia suomalaisia. Uteliaisuuteni heräsi. Kunnioittavasti tervehtien he kääntyivät minua kohti, joten heiltä keskeytyi ovinimien tavaileminen. Selville tuli, että he olivat jo usean kerran käyneet ylimmästä kerrasta alimpaan oikeata ovea löytämättä. Mutta nyt kuultuaan minun suomeni, vieläpä että olin tulossa saman herrasväen luo, he turvautuivat minuun sellaisella lempeydellä ja kiitollisuudella, että olin heistä melkein pääsemättömissä. Minun olisi kai ollut odottaminen kunnes he kantavat matkalaatikkonsa ja mytynsä ylös ja sitten astuminen heidän ja näiden tavarain mukana paroonittaren hienoon huoneistoon. Ihminen ei pelkää mitään niin kuin osanottoa sellaiseen kulkueeseen, joka mahdollisesti voi joutua naurunalaiseksi. Neuvoteltuamme sovittiinkin niin, että he ensin tilaavat huoneen läheisestä matkailijakodista ja sinne tavaransa jätettyään vasta palaavat uudelleen tänne määräpaikkaan, jossa soittavat ovikelloa painamalla tuollaista nappulaa.

Olinpa todella hyvilläni heistä päästyäni, sillä istutellessani heitä ajurinrekeen hurahivat komeat vaunut portaiden eteen ja hienon hieno Kr:n herrasväki meni nopeasti ohitsemme ovelle. Ei ollut epäilemistäkään, että herrasväen vierailukäynti tarkoitti juuri paroonitar B:tä. Kaunis yhteentörmäys, jos olisimme kaikki yhtäkaa sattuneet sisäovelle! Mikä onni, että olin älynnyt toimittaa maalaiset hotelliin ja siten myöhästyttää heidän näyttämölle ilmestymisensä!

Yläkertaan noustuani näin kuitenkin, että palvelustyttö oli — teeskennelty viattomuuden ilme kasvoillaan — päästämässä vierailijoita ulos, ilmoitellen paroonin ja paroonittaren muka ajaneen kaupungille.

Moista menettelyä olisin vähimmin odottanut erikoisesti juuri Kr:n herrasväkeä kohtaan, koska perheiden kesken oli jo kauan sitten ollut tekeillä sukulaistumisen suunnitelmia: oli sovittu asia, vaikkapa vain sanattomastikin, — että neiti Hjördiksestä ja nuoresta herra Kr:sta oli kerran tuleva pari.

Oven sulkeutumista en voinut selittää muulla kuin paroonittaren kammolla ilmaista olevansa tekemisissä äskeisten arveluttavien henkilöiden kanssa, mikä kammo muuten kävi selvästi ilmi jo hänen kirjelijapustaankin.

Harvoinpa lienee mikään tulkki ryhtynyt tehtäväänsä suuremmalla uteliaisuudella kuin minä nyt.

Pujahdin sisään samaan ovensuljentaan.

Paroonittaren tapasin hänen sisimmästä huoneestaan.

Hän näytti järkytetyltä, jopa tuntui olevan viime näkemästäni vähän muuttunut ja vanhentunut.

Tosin hän tapansa mukaan otti minut niinkuin aina kaikki tulijat vastaan totutulla ja todellisellakin herttaisuudella, jossa ei koskaan kuulunut sorahdustakaan mahdollisista koti-ikävyyksistä. Olipa täällä vasta ikään tapahtunut mitä tahansa, hänen poskensa pyöristyivät ja punertuivat, koko hänen olentonsa hymyili, ilmaisten vilpittömintä ihastusta ja iloa tulijan näkemisestä. Mutta jo kohta ensimmäinen sana, joka koski "asiaa", saattoi hänen kasvonsa äkkiä huolestuneiksi ja pulpahutti kyyneleet kauniisiin muljosilmiin, seikka, jota hän itse ensimmäisenä oli valmis pitämään hämmästyttä herättävänä.

Ikäänkuin näihin omiin kyyneliinsä vedoten hänen katseensa puhui minulle:

"Niin, ihmetelkää vain, mutta tämmöiseksi meidän elämämme on nyt muodostunut!"

Hän istutti minut aivan lähellensä sohvan viereen ja alkoi kohta puhua "asiasta", sitenkin ilmaisten

tilanteen tavattomuuden.

Minä sanoin jo nähneeni asianomaiset tulkittavat.

— Ah, neiti Kahila, hän huokasi päätänsä pudistaen ja upottaen muljosilmänsä yläluomien alle, — te tulette hämmästyämään, hämmästyämään! En ymmärrä oikein, mistä päästä aikaisinkaan, kaikki on meillä aivan sekaisin — enkä itse puolestani välitä enää koko elämästä...

Vielä runsaampi kyyneltulva täytti hänen silmänsä eikä hän hyvään aikaan jatkanut.

Tällä hetkellä minä luulin, että perhettä oli kohdannut vähintään jokin vararikkokysymys. Ehkä nuo maalaiset olivat heidän armottomia velkojiansa. Rikas talonpoika saattaa olla kauhea julmuri raha-asioissa...

Paroonitar pyyhki äänettömänä kyneleitään, kauan ja merkitsevästi, kunnes vihdoin uskoi minunkin pitävän asiaa tarpeeksi järkyttävänä, jolloin hän hiljaisella, murtuneella äänellä alkoi kertoa.

Tästä hänen hajanaisesta, heittelehtivästä, usein tunteiden purkausten katkaisemasta selostuksestaan sain pääpiirteissä seuraavanlaisen kokonaiskuvan:

Jöije — joksi Hjördistä tavallisesti kotona sanottiin — oli pannut vireille rakkausjuonen varattoman ja aivan nimettömän suomalaisen keltanokan kanssa, ilmaisten asiassaan mitä mahdottominta itsepintaisuutta.

Oli monella keinoin koitettu tehdä asiasta loppua. Oli rakennettu melkein voittamattomia vaikeuksia heidän kohtaamiselleen ja kirjeenvaihdolleen, jolla näitä kohtaamisia valmisteltiin. Mikään ei ollut auttanut.

Vihdoin oli pitänyt ryhtyä pakkokeinoihin ja suorastaan vangita tyttö huoneeseensa. Jolloin seuraus oli ollut se, mikä oli melkein murtaa paroonittaren terveyden, kuten hän itse lausui: Jöije oli saanut puolelleen yhden palvelijoista ja tämän avulla vanhemmiltaan salaa pujahtanut myöhään illalla huoneestaan. Asia oli tullut ilmi aivan sattumalta muutaman tuttavan kautta, joka oli tavannut nuoret kuutamo-kävelyiltä Kaivopuistosta. Tuskin oli tämän skandaalin hälinä saatu jotakuinkin painumaan kun tuli toinen:

Jöije oli pyytänyt päästä ystävättärensä luo heidän maatilalleen. He olivat yhdessä kiusaamistaan kiusanneet, kunnes olivat saaneet suostumuksen. Hän oli lähtenyt aamulla 8-junalla. Seuraavana päivänä puoli 11 aikaan soitetaan maatilalta:

— Halloo, onko neiti Hjördis kotona.

— Ei, hänen pitäisi olla siellä, hän lähti eilen aamulla.

— Täällä ei ole käynyt ketään!

Nyt nousee suuri hälinä. Kuin kiusaksi leviää katoamisen tieto nopeasti kaikkialle ja koko maailma tahtoo olla osallisena neiti Hjördiksen etsimiseen. Neuvoja satelee, mitä mahdottomimpia arveluja lausutaan, asiamiehet juoksevat, telefonit soivat! Mutta etsinnän kehittyessä ja kyselyjen laajetessa yhä useammat alkavat hymyillä, milloin eivät aavista paroonittaren panevan merkille heidän ilmeitensä. Ja aivan oikein, vihdoin saadaankin erään lähiaseman päälliköltä tieto, että neidin oli nähty edellisenä päivänä saapuvan Helsingistä tulevalle junalla — muutaman nuoren herrasmiehen seurassa. He olivat heti lähteneet kävelen maantietä pois päin eikä heitä oltu sittemmin nähty.

Tämä oli kohdannut paroonin perhettä kuin salaman isku. Jöije oli silloin vasta 16-ikäinen.

Todistukseksi siitä kuinka järkyttävän vaikutuksen tapaus oli tehnyt, paroonitar kertoi sivumennen, että parooni, kovin hermostunut mies kun oli, turhaan koetettuaan saada tyttärtään käsittämään mihin tämä oli tehnyt itsensä syyppääksi, kadotti vihdoin niin kokonaan malttinsa, että löi Hjördistä kasvoihin. Vain se, joka on ollut tässä perheessä vuosikausia ja on oppinut tuntemaan sen hienoa perhehenkeä, voi arvostella miten järkyttävästi tapauksen on todellakin täytynyt vaikuttaa, kun se sai paroonin juuri *sillä* tavoin unohtamaan itsensä. Lasten kasvatuksessa ei oltu milloinkaan käytetty vähintäkään ruumiillista rangaistusta.

Jöije oli palannut iltajunassa. Hän tuli kotiin ja salaamatta mitään tunnusti kohta kaikki.

— Missä olitte yötä? oli isä kysynyt.

— Menimme heinälatoon.

— Mitä te siellä teitte?

Jöije vastaa viattomasti:

— Me nukuimme.

Parooni avaa pari kertaa suutansa, mutta voimatta sanoa mitään puhaltaa vain pitkään ja sortuu raivosta voimattomuuteen. Sitten uudestaan kiihtyen alkaa sanoa: Ymmärrätkö sinä ... ymmärrätkö sinä... Ja kun ei huomaa Jöijessä ymmärryksen jälkeäkään, kadottaa järkensä, ja lyö häntä kasvoihin.

Mutta ei edes tämä paroonin "hirveä excessi," kuten paroonitar sanoi, tehnyt Jöijeeseen minkäänlaista vaikutusta. "Sama ärsyttävän autuas hymy oli pysynyt hänen kasvoillaan edelleenkin, jokin poishivuttamaton, ulosjuurruttamaton marttyyrin ilo siitä että kärsimyksistä huolimatta oli saanut todistaa onnensa". — Nämä ovat suomennoksia paroonittaren nimenomaisista lauseista. Olen ne alleviivannut, koska ne ensimmäiseksi herättivät minussa sen mielenkiinnon, joka sittemmin sai tämän kirjan syntymään.

Vihdoin, kun päästiin selvyyteen, etteivät mitkään kotilääkkeet tee vähintäkään vaikutusta, käännuttiin muutamien etevien pedagogien ja perheenystävien puoleen. Nämä eivät kuitenkaan voineet tulla yksimielisyyteen sopivimmasta menettelytavasta. Vaikka he pitivät yhteisen neuvottelukokouksen, jäivät mielipiteet jyrkästi vastakkaisiksi: toiset pitivät parhaana, katsoen asianomaisten nuoreen ikään, antaa hänelle täyden seurusteluvapauden, arvellen todennäköiseksi, että siten koko tuo rakkaudenhuuma itsestään haihtuu. Toiset taas, vedoten samoin asianomaisten nuoruuteen, pitivät välttämättömänä väkivaltaista erottamista ja neuvoivat pitempää oleskelua ulkomailla.

Viimemainittua neuvoa seurattiinkin.

Ulkomailla koetettiin kaikin tavoin haihduttaa Jöijen mielestä kotiasian muistelemiset ja kiinnittää häntä uusiin vaikutelmiin, Italian ihanaan luontoon, vilkkaisiin etelämaisiihin ihmisiin, taulunäyttelyihin, konsertteihin, teattereihin...

Paroonitar jatkoi jokseenkin tähän tapaan:

— Ajatelkaa, ei mikään auttanut! Kirjevaihtoa oli mahdoton lakkauttaa, se kukoisti koko ajan. Ei mikään, ei mikään auttanut. Suomalainen poika pyöri vain tytön päässä minne ikinä matkustimme. — Mutta olenko sanonut teille pääasiasta? He eivät osaa sanaakaan toistensa kieltä! Jöije ei suomea eikä poika ruotsia. Ja sittenkin! — Mitä he oikeastaan kirjeisiinsä sotkevat, on minulle kokonaan arvoitus, en ole alentunut urkkimaan. Yhtä vähän olen milloinkaan ymmärtänyt miten he puheessaan toistensa kanssa selkiytyvät. Sanalla sanoen koko tämä asia on minulle täydellinen arvoitus, jonkinlainen egyptiläinen sfinksi. Ja ulkomailla-olosta asia näytti pikemmin pahenevan kuin paranevan.

— Sieltä palattuamme koetettiin tuota toista neuvoa. Heille annettiin täysi vapaus, se on, nuorukainen sai käydä meillä.

— Mitäkö me hänestä pidimme? Minun täytyy tunnustaa, että katsoen siihen alituiseseen suruun ja vastenmielisyyteen, joilla tuo tyttäreni onnenriistäjä on minua vuosikauden elättänyt, hän lähempää katsoen ei tee niin aivan luotansa työntävää vaikutusta kuin luulisi. Mutta tämä olkoon sanottu vain ulkonäön ja käytöksen perusteella. Emmehän me voi puhua sanaakaan toistemme kanssa, ainakaan emme mitään merkitsevämpää. Oh, tätä ikuista hassutusta! Mieleöntä sokeutta!

— Mutta jos luulette, rakas neiti Kahila, että tuon toisenkaan neuvon seuraamisesta oli toivottua apua, niin suuresti erehdytte. Mikään rakkaus ei ole heistä haihtunut, vaan vastoin kaikkia otaksumista heidän elämänsä on muodostunut päinvastoin alituisesti toistensa kanssa seurustelemiseksi. Vielä entistäkin toivottomammaksi on heidän suhteensa muuttunut: he ovat todellakin käyneet "erottamattomiksi". Ajatelkaa: he ovat uineetkin yhdessä! Niin, älkää hämmästykö, uineet, *uineet!* Ei, en voi jatkaa, tämä on liikaa!

— Maailman edessä on asia pysynyt yhä edelleen tuommoisena epämääräisenä arvoituksena: he ovat olleet puoleksi kihloissa, eli puoleksi julki- ja puoleksi salakihloissa, en itsekään ymmärrä oikein mitä he ovat olleet ja mitä ovat ja vielä vähemmän mitä tulevat olemaan. Mutta ymmärrättehän, etteivät asiat saa jäädä tälle kannalle. Me olemme yleisen huomion esineenä, tätä asiaa pohditaan joka nurkassa, se on suosittuna keskustelunaineena jokaisessa seurassa, sanalla sanoen, siitä on muodostunut jonkinlainen teoreettinen väittelykysymys, jossa aikamme nuoret ja vanhat törmäävät yhteen. Sangen hauskaa ajanviettoa, mutta meille vähemmän hauskaa, — kamalaa! — sietämätöntä!

Meidän vielä puhuessamme ilmoitettiin, että odotetut maalaiset olivat saapuneet.

Ikäänkuin jotakin muistaen paroonitar tarttui päähänsä ja huudahti:

— Ah, rakas ystäväni, olen tässä lörpötellyt ja pääasia on vielä sanomatta. Nuo ihmiset, jotka olemme

tänne kutsuneet ja jotka te näitte asemalla, ovat pojan vanhemmat. Tehkööt he nyt vuorostaan mitä voivat. Me olemme aivan kylläksi koettaneet "haihduttaa rakkautta" Jöjestä, koettakoot he nyt haihduttaa sitä pojastansa. Viekööt hänet pois, viekööt minne tahtovat!

Me nousimme paikoiltamme ja minä odotin vain, että paroonitar lähtisi edelläni saliin. Mutta hän sanoi:

— En voi sietää mitään "kohtauksia". Vaikka jotakuinkin osaankin suomea, olen pyytänyt mieheni puhumaan heidän kanssaan minun tarvitsematta nähdä heitä. Minä en rakasta, en siedä — kohtauksia, ymmärrättehän... Te kyllä kerrotte minulle sitten. Teidän pitäisi nyt tulkita miehelleni mitä he sanovat ja heille mitä mieheni sanoo.

Rupesin lähtemään, mutta tahtoen keskustelumme päättäjäisiksi antaa liikutuksellensa valtaa hän vielä pysäytti minut, syleili minua ja puhjeten varmuuden vuoksi vielä kerran kyyneleihin sanoi:

— Ah, rakas Hilja-ystävämme, sitäkö varten Jöije on lempityttäreemme, että kaikki päättyisi tämmöiseen! Sitäkö varten te ja me olemme häntä kasvattaneet, opettaneet hänelle kieliä, musiikkia, sitäkö varten, että joku suomalainen talonpoikaispoika valloittaisi hänet meiltä. En voi enempää ... menkää ... jo on aika...

Minä naurahdin ja sanoin, etten ikinä voinut uskoa asiasta mitään sen totisempaa tulevan.

Paroonitar syleili minua toistamiseen.

— Näen, että tahdotte auttaa meitä. Te olette juuri sopivin henkilö selvittääksenne meidät näistä vaikeuksista. Ja kuinka minä en todellakaan ennen tullut teitä ajatelleeksi! Oh, kuinka paljon minulla on kanssanne vielä puhuttavaa, mutta sittemmin... Teidän on nyt kiirehdittävä...

Menin saliin siinä selvässä tunnossa, ettei tehtäväni suinkaan pääty tähän tulkitsemiseen, vaan että nyt oli alkamassa uusi jakso yhteistyössäni tämän perheen kanssa.

PAROONI.

Lukijani varmaan ja syystäkin oudostelee, miten minä syntyperältäni suomalaisena, vieläpä "alaluokasta" lähteneenä, saatoin vastustelematta tai millään tavalla mieltäni ilmaiseematta kuulla niin halveksivia huudahduksia suomalaisuuden laskuun. Mutta pyydän ensiksikin ottamaan huomioon asemani kotiopettajattarena. On aina hyödyllistä osata asettua toisen ihmisen kannalle ja asettukaapa nyt kerraksenne sellaisenkin olennon maaperälle. Kuvitelkaa mieleenne olento, jonka *aina* täytyy osata asettua toisen kannalle, — jonka täytyy kokonaan luopua omasta taivaanrannastansa voidakseen elää vain toisten näköaloissa, — jonka täytyy sammuttaa oman elämänsä kaikki muistelmät eläytyäkseen toisten muistelmiin, luopua mauistansa omistaakseen toisten maut, tulevaisuudestansa, melkeinpä nimestänsäkin ajatellakseen vain toisten tulevaisuutta ja nimeä, — silloin on edessämme kotiopettajattaren kuvan pääpiirteet. Tosin ei hänen tehtävänsä tässä itsensä unohtamisessa ole lainkaan niin vaikea kuin luulisi. Sillä vuosikausien kuluessa ei kukaan milloinkaan muistuta hänen mieleensä mitään mikä koskee hänen personaansa, ei tiedustele hänen vanhemmistaan, kotiseudustaan, ei kysy hänen makujaan, hänen tulevaisuuttaan tai personallisia aikeitaan. Paras kotiopettajatar on se, jolla ei mitään tuommoisia personallisia asioita olekaan. Mutta juuri tästä syystä voikin sattua, että hän myös hautaa luonnollisen heimotunteensa muiden personallisten myötämielisyyksiensä mukana. Ja hän voi joutua vieläkin pitemmälle. Tottuneena eläytymään vieraisiin makuihin ja tunteisiin hän voi eläytyä myöskin vieraaseen heimotunteeseen. Eikä ollenkaan tarvitse erikoisesti syyttää kotiopettajatar-poloisten muka orjamielisyyttä. Tunnen jalosukuisia aviopuolisoja, jotka ovat puolisonsa tähden unohtaneet oman heimotunteensa omistaakseen vähitellen kokonaan puolisonsa heimotunteen, jopa nousseet oman entisen heimonsa suoranaiseksi viholliseksi, vainoaikain koituessa. Ylimenon siltaa on aivan helppo kulkea. Ihmisessä syntyy jonkinlainen sanaton tunnon päätelmä: he rakastavat ruotsalaisiansa juuri samalla tunteella millä minä rakastan suomalaisiani. Oman tunteeni perustuksella minä oleellisesti ymmärrän heidän tunteensa, sen herkimpiä värähdyksiä myöten. Vuosikausien yhdessäolo totuttaa näin aina asettumaan heidän kannallensa ja aivan huomaamattani tapahtuu minussa vihdoin tuo omituinen tunteiden vaihdos, jota muutamat vertaavat maankavallukseen, mutta toiset saattavat yhtä hyvällä syyllä pitää siunauksellisena sielunlisänä, joka kohottaa ihmisen heimolais-asteen yläpuolelle.

En ole koskaan päässyt täysin selville siitä, kummatko ovat oikeassa, tuomitsijatko, vai hyväksyjät.

Eiköhän voi ajatella niin, että "kavallus" on käsillä vain jos totuttautuu ottamaan osaa myöskin oman heimon pilkkaamiseen ja halventamiseen, mikä kaikki muutamissa oloissa on kylläkin jokapäiväistä leipää. Ja siihen — sen voin sanoa käsi sydämellä — en ole tehnyt itseäni vikapääksi. Mutta kukaan ei voi kohtuudella vaatia kotiopettajattarelta, että hän osoittaisi mieltänsä joka kerta kun kuulee laskettavan pilaa tai saa olla omaan heimoonsa kohdistuvien vastenmielisyyden purkauksien todistajana.

Pilan ja halveksimisen aiheet suomalaisia kohtaan ovat muuten niissä piireissä, joista nyt on puhe, jotenkin löyhällä perustuksella. On vain olemassa jokin ylimalkainen tunne, että suomalaiset ovat jotain alemmaa rotua, jonka varsinainen elämänala ei oikeastaan nousisi palkollisen tasoa ylemmäksi, ellei olisi ilmaantunut turhanpäiväisiä kansan villitsijöitä. Uuden ajan muuttuneet olot, umpisuomalaisen nuorison miehistyminen ja toiminnan arenalle astuminen ei ole voinut heidän pinttynyttä ajatuskantaansa vähimmässäkään määrässä muuttaa, ainakaan ei heidän vanhojensa. Aina vaan heissä pysyy se vakaumus, että suomalainen nainen, olipa muuten kuinka sivistynyt tahansa, kävelee jalankärjet sisäänpäin, avaa suunsa ihmetellessään, jopa saattaa juhlaillallisen syötyään hienosti röyhähtää, ja että suomalainen herra, vaikkapa palvelen senaatin virastoissa, käyttää kaulusta hienoon reunalikaan asti, tai että hänen housunsa ovat joko liian pitkät tai liian lyhyet, takaa pussillaan tai polvista pönkällään, tai että takki kiiltää kyynäspäistä. Saattaa olla vain yksikin näistä pukuvirheistä, niin se jo riittää rodun ilmaisemiseksi, ja parooni vetää kädellään mykän eroseinän itsensä ja nousukkaan välille. Pahoin pelkään, että heidän halveksumisensa ei ottaisi vähetäkseen, vaikka meillä syntyisi tuhatvuotisista talonpoikaissuvuistamme omia parooneja. Vaatimukset vain kasvaisivat ja he löytäisivät parooni Miettisestä naurettavuuksia ehkä paljon enemmän kuin nyt maisteri Miettisestä. Perinpohjin tuntien heidän myötä- ja vastenmielisyyksiensä vivahdukset minä voin todistaa, että asemamme, jos se perustetaan mokomaan kilpailuun ja pannaan riippuvaksi heidän tunnustuksestansa, on peräti toivoton. En voi mitenkään kuvitella mielessäni että he luopuisivat vaatimuksistaan ja tinkisivät jotain comme-il-faut käsityksistään suomalaisten hyväksi.

Erittäin voimakkaasti tunsin tätä kaikkea nyt seuranneessa tulkinassani.

Tulin saliin ennen paroonia.

Maalaisistani oli saapunut vain talonpoika itse. Vaimo oli jäänyt hotelliin kirstua ja myttyjä vahtimaan.

Mies esitteli itsensä maanviljelijä Leppäseksi, Oulun puolesta.

Kookkaan puoleinen, kaunis, vapaa, kuninkaallinen, jos ajattelen häntä kotitilallansa vauhkoa orivarsaa taluttamassa; mutta täällä liukkaalla parkettipermannolla, palmunoksien alla, matalien tuolien ja matalalta alkavien ikkunain keskellä hänen olentonsa tuntui supistuneelta, tuoden mukanaan tänne jonkinlaista tukalaa, toivotonta epäsointua.

Kovin reippaasti hän alkoi. Teki sulavia liikkeitä, puhui kovalla, iloisella äänellä, siirtelihe paikasta toiseen lyöden kantapäitä yhteen.

Tietysti tämä kaikki oli pelkkää tekeytymistä. Minä tunnen teidät niin hyvin, rakkaani. Tiedän, että vauhti oli otettu jo ennen sisään astumista, jo kadulla. Tiedän mitä on maksanut irtautua kotinurkista, voittoa ujustelevalta arkailu, tulla pääkaupunkiin, astua tämän kynnyksen yli. Vaimo oli siellä kotona ylen urhoollinen, piti retkeä leikintekona, oli utelias näkemään maailmaa ja Suomen suurinta kaupunkia. Mutta mitä lähemmäksi tultiin, sitä enemmän hän vetäytyi etualalta ja antoi miehensä kulkea edellä. Kunnes viimeisessä koettelemuksessa voimat kokonaan pettivät ja hän jäi istumaan hotelliin. Tiedänhän minä, kuinka suureksi nolaukseksi te otitte sen, että teidät käännyttiin hotelliin, kun te kimpsuinenne kampsuinenne olitte juuri astumassa paroonin luo aivan kuin valmiin sukulaisen syliin. Te vasta silloin huomasitte minkä hirmuisen sopimattomuuden olitte olleet tekemäisillänne. Tiedän miten mies syytteli omaa ja vaimonsa sanomatonta tyhmyyttä. Tiedän myöskin, että punaista kirstua ja tuliaisnyyttejä vartioimaan jääminen oli emännältä pelkkä tekosyy täydellisen masentumisensa peittämiseksi.

Reipastelu onnistui Leppäselle aluksi vallan mainiosti. Puhe pysytteli nopeana, tarpeellisen ylimalkaisena, pelkissä isäntäväen terveyden ja voinnin kohteliaissa tiedusteluissa. Ja ainoastaan tuosta hienosta hiostumisesta, joka oli noussut hänen punertavalle, karvalakin jäljeltä vielä kuumalle otsalleen, ymmärsin mitä jännitystä tämä häneltä kysyi.

En saanut häntä parhaillakaan pyynnöillä istahtamaan.

Ensin luulin hänen arastelevan sitä, että sarkavaatteet joutuisivat kosketuksiin tuolin vaaleanviheriän silkin kanssa tai että lunta olisi kenties vielä jäänyt hänen saappaisiinsa sulamaan siihen muhevalle jalusmatolle. Mutta myöhemmin tulin selvästi huomaamaan, että hän piti vain sopimattomana käydä istumaan syrjäisen käskijän pyynnöstä — ennenkuin isäntäväki itse oli tullut. Oikein, oikein, rakkaani! Tämä kaikki on niin tuttua, niin kallista, niin lähellä sydäntäni. Siellä pitkissä, puhtaissa pirteissä te

opetatte lapsillenne ja lastenne lapsille itsenäisiä, mutkallisia käyttäymissääntöjä, miten tervehtiä tupaan tullessa, mihin jäädä seisomaan, milloin kättä tarjota ja milloin odottaa toisen tarjoavan, miten ensin puhetta alkaa, milloin vasta asian sanoa, miten lähtöä tehdä, ja kuitenkin ovat nämä säännöt niin selviä että jo ensi kertaa opetettaessa tuntuu kuin olisi ne jo kauan sitten tiennyt. Niine perinnäistietoinenne te menette reippaan varmoina vaikkapa kuninkaan palatsiin. Sillä toki ovat esi-isät satojen vuosien aikana tienneet oikein opettaa miten jumalan luoman on jumalan luomaa kohteleva. Mutta jo hovin etupihoilla saatte kokea, ettette näistä asioista mitään tiedä. Te hämmennytte ja reippautenne alkaa arveluttavasti horjua.

Ilmoitukseni, että olin saapunut tulkiksi paroonille, joka ei puhunut suomea, sai Leppäsen vähän levottomaksi. Hänen vauhdikas reippautensa aleni huomattavasti ja mies kävi hyvin totiseksi. Ilmeisesti hän ei ollut odottanut näin juhlallisia toimenpiteitä, vaan oli varustautunut johonkin aivan toiseen.

Yhä selvemmin aloin huomata, että tässä täytyi olla Leppästen puolella jokin väärinkäsitys koko kutsun varsinaisesta tarkoituksesta.

Ja niin olikin.

Parooni ilmestyi vihdoon saliin.

Rauhallisen uneliaana, niinkuin hänen tapansa aina oli, hän alkoi lähestyä meitä.

Hänen kasvonsa olivat kauttaaltaan yksiväriset, tummanpunaiset. Kauempaa katsoen niiden lisäksi näkyivät vain harmaantuneet, melkein valkeat viikset ja valkea tukka, eikä mitään muuta. Mutta lähemmäksi saatua erottuivat vihertävän ruskeat, raukeat silmät, joita uneliaat silmäluomet peittivät puoliväliin asti.

— Mycket angenämt, hän sanoi veltolla nenä-äänellä, tervehtien Leppästä sormiansa puristuttamalla.

— Parooni sanoo iloitsevansa tuttavuudesta, minä käänsin Leppäselä koettaen auttaa häntä entiseen reippauteensa.

Leppänen rykäsi, naurahti epätietoisena ja alkoi hokea:

— Jo joo, joo, kyllä, kyllä niin...

Ja teki kohta voimakkaan yrityksen koko entisen vauhdikkaan mielialansa takaisin palauttamiseksi. Istuutuen vapaasti meidän mukana hän äkkiä pääsikin kaikista kahleista. Silmät alkoivat viekkaasti hymillä, ruumis runnahti jäykistyksensä, ja tavoitellen ystävällisintä sovinnollisuutta vastaukseksi paroonin odottamattomaan ilon ilmaisuun heidän juuri alkaneen tuttavuutensa johdosta hän sanoi sydämen täydellä antaumuksella:

— Lentoa se tekee!

Mutta parooni ei pannut tähän jokaiselle tunnetun säävaihteen kertomiseen mitään huomiota, vaan alkoi suoraa päätä puhua "asiasta".

Leppäseen katsomatta, minuun kääntyneenä, hän saneli yhteen menoon melkein kaiken sanottavansa, joka oli minulle suurimmaksi osaksi jo tuttu puhelustani paroonittaren kanssa.

Paroonin vielä puhuessa huomasin kuinka Leppänen jälleen suoristihe tuolillaan, kuinka hän jäykistyi, kävi totiseksi, ja kuinka uudestaan hieno hiostuma kohosi hänen otsalleen.

Olin aivan varma ettei Leppänen ymmärrä sanaakaan mitä parooni puhuu. Mutta Leppänen olisi jäykistynyt, vaikka parooni olisi muutta mutkitta sanonut antavansa tyttärensä hänen pojalleen ja vaikka Leppänen olisi ymmärtänyt joka sanan paroonin puheesta. Sillä tällä hetkellä Leppänen vähät välitti kaikesta siitä mitä parooni saattoi puhua tai olla puhumatta. Häntä kangistutti sanomattomasti vain se tosiasia, että parooni ei ollut yhtynyt säästä puhumaan.

Tietysti Leppänen olisi kyllä yhtä mielellään saattanut sanoa puheen alkajaisiksi jotain muutakin, jos vain olisi keksinyt toisen yhtä varman yksimielisyyden-pohjan heidän kahden välille. Mutta hän ei keksinyt, ja silloin *täytyy* turvautua säähän, joka on aina varma yhdysside umpivieraidenkin ja tuntemattomien välillä. Mutta alkaa puheensa "asialla", ensin osottamatta pitävänsä sovinnollisuutta kaikkia "asioita" tärkeämpänä, se on ainakin yhtä kömpelö virhe kuin tervehtimisen laiminlyönti. Semmoiset olivat maalla tavat ainakin minun lapsuudessani ja Leppäsestä minä nyt näin, että ne olivat siellä samat yhä edelleenkin.

Mutta parooni ei tietysti aavistanutkaan loukanneensa, vieläpä syvästi loukanneensa Leppästä. Hän päinvastoin piti parhaana viivyttelämättä iskeä ikävään ja arkaan asiaan; sittepähän näkee voiko olla

kysymystä mistään sovinnollisuudesta heidän välillänsä. Mitä suuremmin ja välittömämmin hän kävi asian sisimpään ytimeen, sitä rehellisempi hän tunsivat olevansa. Ja pakko puhua ennen asiaa jostakin semmoisesta kuin "säästä" olisi tuntunut hänestä suorastaan teeskentelyltä, — tuskinpa hän olisi saanut sellaisia etulauseita suustansa ilman nolointa ja onnettominta irvistystä. Sillä parooni oli todella sydänjuuriaan myöten rehellinen mies, jonka vertaisia ani harvassa tapaa.

En tiedä kuitenkaan olisiko hän, jos olisi tulkittu haastanut suoraan Leppäselälle, sentään purkautunut niin intohimoisiin ja säälimättömiin sanoihin kuin nyt, jolloin hän tiesi niiden käyvän vielä minun seulan lävitse. Luottaen siihen, että minä kyllä tulen "valitsemaan sanoja", hän antautui hillittömän vapaasti ikäänkuin vain minulle selittämään tuon rakkaussuhteen ääretöntä typeryyttä ja sen toteuttamisen täydellistä mahdottomuutta.

Kaikki jättäytyi näin minun varaani.

Jo paroonin ensi sanoista minä aloin miettiä miten ja myöskin mitä tulen Leppäselälle puhumaan.

Tehtäväkseni siis tuli keksiä sopiva, vähimmin loukkaava muoto niille ytimekkäille lauseille, joilla parooni todisteli avioliiton olevan noiden nuorten välillä mahdottoman. Ensiksikin, hän sanoi, Jöije ei ole kasvatettu karjakon tehtäviä silmällä pitäen. Jos herra ylioppilas, kuten kuulostaa, ei ole halukas lukuja jatkamaan, vaan aikoo jäädä isänsä maatilaa hoitamaan, niin — olipa tila kuinka hyvässä kunnossa tahansa — se vaatii emännäksi käytännöllisen ja säästeliään ihmisen, eikä Jöijen tapaista, jolla ei ole kaukaisintakaan aavistusta mistään sellaisesta. Hänen tapaisensa olento vaatii menestyäkseen kaupunkilaista sivistyselämää ympärilleen, taidenautintoja, alituista seurustelua ... eikä istumista suuressa pohjalaisessa tuvassa, jota yksi ainoa kattolamppu valaisee. Sanokaa Leppäselälle että hänen velvollisuutensa on pelastaa poika siitä kauheasta onnettomuudesta, minkä heidän yhtymisensä aivan varmaan tuottaisi myöskin tälle pojalle. Sanokaa, että Jöije ei ole niitä tyttöjä, jotka voivat nöyrästi kohtaloonsa alistua. — Toiseksi — ja parooni meni mielenliikutuksesta aivan sinipunervaksi — tässä varmaankin lasketaan, että maalainen tupa voitaisiin vähitellen muuttaa herrashovin asunnoksi niillä varoilla, jotka kerran *minulta* jäävät? Sanokaa hänelle, että tämä on perinpohjainen erehdys. Niin, neiti Kahila, Jöijen ainoa pelastus on joutua rikkaisiin naimisiin, joka on takaava hänelle mahdollisuuden jatkaa totuttua elämäntapaa aineellisista huolista kokonaan vapaana. Te tiedätte sen yhtä hyvin kuin minä. Mutta selittäkää se nyt myöskin tuolle. — Kolmanneksi, koska varma onnettomuus uhkaa yhtä paljon hänen poikaansa kuin minun tytärtäni, ja koska minä puolestani olen jo tehnyt kaiken mitä suinkin voi ajatella häivyttääkseni tyttärestäni nuo typerät tunteet — voittehan kertoa ulkomaanmatkastamme — niin ehdotan, että nyt pojan isä puolestaan tekisi jotain onnettomuuden torjumiseksi, ja uskallan esittää mietittäväksi, eikö olisi sopivinta toimittaa poika pois tältä paikkakunnalta, jonnekin pohjoisemmaksi, ja koettaa tutustuttaa toisiin neitisiin, emäntä- ja karjakkokoulun käyneisiin. No, no, ettehän näitä viimeisiä tarvitse sanoa, sanokaa vain, että veisi pois. Ymmärrättehän: se on mahdotonta! se on typerää! se on suurinta idiotismia! No sanokaa, sanokaa.

Parooni alkoi käydä edestakaisin, puhallellen ja nenäliinoin pyyhkien kuumentuneita kasvojansa.

Mistä löytäisinkään sopivan vertauksen, joka edes sinne päinkin kuvaisi sitä täydellistä epäsointua, minkä tulkintani vaikutti Leppäseen! Vertaisinko tilannettamme pianoon, jonka kaikki kielet ovat päästetyt vireistään ja jolla kuitenkin soitetaan akordeja? Minä puhuin ja minun omia korviani viilsivät se mitä sanoin. Leppänen kuunteli ja hänen kasvonsa jäykistyivät vähitellen omituiseen tuskan irvistykseen, silmät pieneneivät pienemistään loistaen valoa vastaan epämääräisesti ja tylsästi. Ellen erehdy, häntä melkein nukutti. Ja minä vain jauhoihin ja jauhoihin. Olin vasta toisessa pykälässä asti ja mietin ylimenoa kolmanteen eli ehdotukseen, että poika vietäisiin pois koko kaupungista.

Ennenkun vielä siihen pääsin, huomasin että Leppänen alkaa suuttua. Hän riuhtasi äkkiä irti mieltänsä painostuksesta, ojentui terävästi, käpristi jalat tuolin alle ikäänkuin olisi vain odottanut milloin minä lopetan jaarittelusta ja hän pääsee nousemaan.

Koetin viivyttää kolmatta pykälää ja lievensin sanojani niin kuin vain taisin. Sillä minä tiedän mitä talonpojan suuttuminen tällaisissa hänelle oudoissa olosuhteissa merkitsee. Siinä voi olla leikki kaukana. Ensimmäisestä sopimattomasta sanastaan näin hienossa ympäristössä hän itse jo luulee menettäneensä koko pelin, ja kun se on kerran menetetty, ei hän enää välitä mistään, vaan antautuu valtoinaan mieltänsä kuohua purkamaan.

— Parooni ajattelee, minä sanoin, että asia voisi teidänkin pojallenne koitua mitä suurimmaksi onnettomuudeksi.... Mutta sitä minun ei olisi pitänyt sanoa, sillä Leppäsen silmät alkoivat arveluttavasti räpytellä, ja voimatta enää hillitä itseään hän nousi — seikka joka maalaisten käsitysten mukaan on perin tavaton. Sillä nousta lähteäkseen ennenkun kahvia on tarjottu merkitsee jokseenkin samaa kuin alkeellisimpienkin käyttäymissääntöjen rikkomista, jonka tehtyään melkein voi ruveta vaikka kiroilemaan tai huonekaluja rikki paiskelemaan. Minä odotinkin joka hetki Leppäsen suusta lähtevän jotain sellaista kuin: "saatanaakos minua tänne narrasit!" Sillä hänen huulensa alkoivat vavista ja hän

ilmeisesti haki sanoja.

En uskaltanut jatkaa. Minä vaikenin.

Parooni kysyi, olenko tulkinut kaiken.

Mutta ennenkun vastasin, sanoi Leppänen murahdellen:

— Mikäs siinä muu auttaa, viedään poika pois koko kylästä.

Ihastuneena sanoin paroonille, että ennenkun olin ehtinyt vielä tulkitakaan, Leppänen jo itse ehdottaa, että poika toimitetaan pois. Johon parooni hämmästyneenä sanoi, ettei ollut odottanut sellaista talonpoikaiselta ihmiseltä. Ollenkaan huomaamatta Leppäsen mielentilaa parooni meni hyvillään häntä kättelemään. Rupesipa sopertamaan suomeakin.

Mutta Leppänen otti puolestaan tämän kättelemisen hyvästin sanomiseksi, eli — taaskin maalaisten käsitysten mukaan — kuulumattomaksi ylimielisyyden ja hävyttömyyden osotukseksi. Sillä hyvästit täytyy lähtijän sanoa ensin, muuten on asema kuin ulospotkitun.

Minä näin selvän ivanhymyn Leppäsen suupielissä, ja samassa muuttui hänen käytöksensä jyrkästi. Hän ojensi auliisti kätensä paroonille ja alkoi monilla syvillä kumarruksilla vakuutella kunnioitustansa "herra paroonille", jopa "korkeasti kunnioitetulle herra paroonille".

Parooni mielistyi yhä enemmän, taputteli Leppästä olalle, ja minä kuulin hänen kauhean suomensa sekaantuvan Leppäsen lakkaamattomiin mairitteluihin. Ja mitä enemmän parooni mielistyi sitä nöyremmin Leppänen kumarteli. Kuulinpa hänen sanovan paroonin puheitten sekaan: "Kas sitä poikaa! Että se kehtaakin niin ylhäisiä! Hunsvotti!" — Ja niine kumarruksineen vetäytyi hän yhä lähemmäksi ovea, kunnes livahti eteiseen, kapasi lakkinsa ja palttoonsa ja yhä laverrellen ja kumarrellen hävisi.

Hykerrellen käsiään parooni lähestyi Leppäsen lähdettyä minua ja sanoi: Kovin miellyttävä mies, mainio mies! hm? — Teki kierroksen ympäri salia, saapui taas eteeni ja sanoi: Olisi ehkä pitänyt tarjota hänelle matkarahat. Hm?

Minä en sanonut luulevani, että Leppänen olisi ottanut vastaan.

Parooni punnitsi vähän aikaa asiaa, oudostellen arveluani, ja ehdotti sitten, että hän ostaisi Leppäselle jonkun sopivan maanviljelyskoneen. Hm?

Kun minä siihenkin pudistin päätäni, jätti parooni koko asian, ja sanoi tehden lähtöä salista kiitettään minua sydämellisesti:

— Nyt on Jöije asianomaisesti hoidettava, kaikki muu on selvä. Ja minä en tiedä mihin parempiin käsiin voisin uskoa tämän tehtävän kuin teidän, neiti Kahila. Te tunnette hänet ja hänellä on teihin rajaton luottamus. Te myös rakastatte häntä, minä tiedän sen ... (Paroonin ääni värähti ja hänen silmänsä kostuivat.) Ymmärtäen mistä onnettomuudesta teidän on hänet pelastaminen menetelkää varovaisesti, viisaasti...

Lupauksen merkiksi ojensin käteni paroonille. Hän oli liian liikutettu voidakseen muulla kuin kädenpuristuksella kiittää minua lupauksestani. Ja hienostaan rykien ja silmiänsä nenäliinalla kuivaten hän poistui.

Jöije raukka! Kuka sinun "sulhasesi" lieneekään, tähän asti ovat vain *sinun* vanhempasi olleet liittoanne vastaan, mutta tästä lähin ovat *hänenkin* vanhempansa teitä vastaan, ja vielä ehdottomammin, tuhat kertaa päättävämmin!

Sillä jos talonpoika menettää hetken kiivastuksesta tasapainonsa, purkautuu kiroilemaan tai vihansa ilmaisemiseksi vaikkapa pirstoo tuolin tai parikin, niin semmoisen tapauksen jälkeen voi vielä ajatella hänen puoleltaan jonkun ajan kuluttua seuraavia anteeksipyyntöjä ja välit vihamiehen kanssa saattavat eheytyä. Mutta kun hän rupeaa herran edessä tyhmää ja nöyrää näyttelemään, silloin on kaikki lopussa. Esirippu on ikuisiksi laskeutunut hänen ja hänen vihamiehensä väliin.

"MORSIAN".

Jöije parka! Aavistinhan minä mitä melua sinun rakkausjuttusi oli täytynyt nostaa, ymmärsin

täydellisesti miten tuo "maailman osanotto" puolestaan oli ankarana painajaisena vanhempiesi ajatuksissa ja miten se satoi heidät kerran omaksumaansa kantaan saattaen peruuttamattomiksi heidän päätöksensä.

Mutta vähän oli tämä kaikki sen rinnalla, että nyt myöskin vanha kotiopettajasi oli liittoutunut sinua vastaan!

Vanhempasi ja maailma olivat suoraan sinua vastaan, mutta entinen opettajasi, johon sinulla oli rajaton luottamus, oli päättänyt menetellä niin, ettet lainkaan huomaa hänen aikomuksiansa. Hän aikoi antaa sinun olla siinä luottamuksessa, että hän muka oli ainoa, koko maailmassa ainoa, joka oli sinun puolellasi, ja sitten, vähitellen, käärmeen viisautta ja kyyhkyn lempeyttä käyttäen, johtaa sinut tästäkin ajatusten ja tunteiden sotkelmasta niinkuin oli johtanut sinua ennen lapsena erhetysten pauloista. Sinua uhkasi siis tuhat kertaa suurempi vaara kuin kaikki vanhempiesi ja maailman vastustukset yhteensä.

Näin minä todella ajattelin, ja olin ylpeä luottamustehtävästä, joka oli minulle annettu. Älköönkö minua syytettäkö nytkään mistään suomalaisuuden tai talonpoikaisuuden halveksimisesta. Minä vain tunsin sydämessäni, että tämä oli Jöijeni puolelta suurta eksymystä, että hän oli valmistamassa itselleen mitä suurinta kärsimystä ja pettymystä. Sitä ajatusta en voinut kestää. Jöije oli minulle enemmän kuin oma lapsi.

Muistan Jöijeäni hänen viidenneltä ikävuodeltaan asti. Olenhan parikin kertaa hänelle omakätisesti lapsenkylpyjä antanut, mikä tapahtui hoitajattaren auttamiseksi ja silloin paroonittaren suureksi huviksi tämän omassa huoneessa. Muistan elävästi miten hänet riisuin, miten hän sitten, juuri ammeeseen istutettuna, keltaiset kiharat vielä kastumattomina, alkoi pienillä kätösillään iloisesti läiskytellä vedenpintaa, kuinka hän nauroi kohti kurkkua, kun vettä roiskahteli meidän päällemme ja yltympäri permanttoa, äidin hennomatta estää hänen iloansa, vaikka kalliit huonekalut kastuivat ja ehkä tärveltyivätkin.

Tosin Jöije sai kyllä myöhemmälläkin iällä tehdä melkein mitä ikinä tahtoi. Luullakseni hän sai nauttia kotiopetustakin yksinomaan senvuoksi, ettei häntä hennottu panna koulun pakonalaisuuteen, vaikka syyksi silloin mainittiin, että hän muka koulussa joutui seurustelemaan "kenen kanssa tahansa". Kotiopetus ei ollut suinkaan helppoa. Jöijeä oli aivan mahdoton saada lukemaan mitään mikä ei kiinnittänyt hänen mieltänsä. Hän ei ruvennut yrittämäänäkään. Herttaisella naurullaan vain käänsi kaiken leikiksi, joten ei suuttumisestakaan tahtonut mitään tulla. Ja sitä paitsi tämän pahan vian korvasi monenkertaisesti hänen hämmästyttävä älynsä ja tavaton muistinsa kaikessa siinä opittavassa, mihin hänen mielensä kiintyi. Niille kasvattajille, jotka suosittelevat pakotonta ja rangaistuksetonta menettelyä ja perustavat opetuksen pelkkään oppilaan mielenkiinnon herätykseen, on tämä minun Jöijeni kylläkin loistava esimerkki: hänet olisi todella voinut johtaa pelkän "oman mielenkiinnon" voimalla mielevyyden ylimmille huipuille, jos vain kasvattajassa itsessään riitti mielevyyttä.

Menettelytapa oli muuten vanhempien antaman ohjeen mukainen. He puolestaan halusivat pakotonta ja rangaistuksetonta kasvatusta — ei minkään teorian perustuksella, vaan jonkinlaisesta ylimyksellisestä vaistosta. Opettaja sai sitten suoriutua miten paraiten osasi. Ja minulla muodostui asia kohta teorian pohjalle (jota ehkä saan toisten tarkemmin selostaa). Mutta mihin hirmuiseen epäjohdonmukaisuuteen me olimmekaan kaikki kasvattajat nyt tekemässä itsemme syypääksi! Tyttö oli saanut "tehdä mitä tahtoo" ja kaikki oli perustettu hänen omalle mielenkiinnostuksensa, mutta nyt, kun hän ikänsä puolesta todella alkoi olla oikeutettu tekemään mitä tahtoi, ja kun hänessä oli herännyt hänen elämänsä ehkä suurin mielenkiinto, nyt me olimme nousemassa häntä vastaan väkivalloin, pakoin, viekkauksin, petöksin! Mitä kaikkea ihminen onkaan valmis tekemään torjuakseen onnettomuutta sen tieltä, jota rakastaa!

Näiden ristiriitaisten tunteiden vallassa minä menin paroonittaren puolelle, kertoakseni mitä salissa oli puhuttu, ja hänelle minä vielä varmemmin vannoin tulevani tekemään kaiken voitavani Jöijen pelastamiseksi.

Paroonittarelle hyvästit sanottuani minä ennen talosta lähtöä tahdoin vielä pitkästä ajasta nähdä tuttuja huoneita, jotka olivat monen vuoden kuluessa olleet minunkin kotinani. Kiersin keittiön kautta, toivoen tapaavani vanhan ystäväni "köksän". Mutta talossa olikin jo toiset palvelijat, jotka vierastellen katselivat minun tunkeutumistani luvattomille alueille.

Sen sijaan tapasin Jöijen.

Hän tulla tupsahti omasta huoneestaan, ja rientäen jälkeeni tavotti minut välikäytävässä.

— Älä usko sanaakaan kaikesta mitä mamma on puhunut, hän kiirehti sanomaan ennenkuin oli vielä ehtinyt luoksenikaan.

Sitten vasta, itsekin naurahtaen, sanoi hyvän päivän, ja kietaisten kätensä kaulaani puristui minua vastaan.

Hän oli viime näkemämme jälkeen ehtinyt kasvaa solakaksi neidoksi, joka saattoi kaiketi vain vanhaan kotiopettajaansa suhtautua entiseen lapselliseen tapaan. Johan olin saanut kuulla miten "firattu" hän oli, vieläpä muutamalta taholta miten arveluttavan vapaa ellei suorastaan kevytmielinen hän oli käytökseltään.

Nyt kohdatessa me varmaan molemmat tunsimme kuinka paljon uutta ja outoa oli välillemme tullut viime näkemästämme asti.

Kun kaksi sydäntä puristuu lähetyksin niin että niiden tykinnät kuulevat toisensa, tapahtuu usein, että mielestä unohtuu kaikki kieräilemisen aikeet, ja sielut, ikäänkuin löytäen toisensa, yhtyvät totuuden ja vilpittömyyden hengessä. Silloin on mahdoton välttää puhumasta juuri siitä mikä tuntuu tuona hetkenä. Niin minäkin unohdin kaiken sen valtioviisauden, jolla olin vahvasti varustautunut. Sanoin — aivan kuin vain jatkoksi siihen mitä olimme yhteisesti jo tunteneet:

— Ja olet onnellinen?

Jöije katsahti minuun riemastuneesti, ja sanoi kohta:

— Kuinka en todella tullut ajatelleeksi sinua, rakas, rakas Hilja! Sinä juuri oletkin ainoa, joka voit minua auttaa. — Ja kapsahti taas kaulaani kuin turvaa hakien.

Olin siis ilman mitään varsinaista petosta saavuttanut suunnitelmani ensimmäisen ehdon: Jöije oli varma, että minä olin tässä hänen hengenasiassaan kokonaan hänen puolellaan.

Hän leperteli:

— Olenko onnellinen, sinä kysyt. Se sana ei riitä, rakas Hilja. Minä olen enemmän kuin onnellinen. Minä — minä elän. Mutta te muut ette kukaan tiedä mitä eläminen onkaan, sinäkin rakas Hilja, sinäkään et oikeastaan tiedä mitä on — *elää*.

Tässä minut tapasi niin voimakas säälin tunne häntä kohtaan, että hillitessäni itkuun purskahtamista kaulani jänteet alkoivat kuristaa minua ja minun täytyi katkeä häneltä kasvoni uudestaan puristumalla häneen. Raukka, raukka Jöijeni, hän on "enemmän kuin onnellinen" ja mahdollisuuden muurit kaatuvat kohta joka suunnalta hänen päällensä ja musertavat hänet!

Varmaan hän tunsu minun tutisevan liikutuksesta, koska työnsi minut pois päin itsestään, nähdäkseen kasvoihini, ja sanoi:

— Ah, Hilja rakas, asia ei ole yhtään niin kuin he ovat sinulle kertoneet: *Me emme ole edes kihloissa*.

Minä hämmästyin.

— Ettekö kihloissa?

— Emme. Ja kuitenkin paljon enemmän kuin kihloissa.

Jöije rupesi nauramaan minun ällistykselleni.

— Mutta minä tulen oikein luoksesi puhumaan näistä asioista. Missä sinä asut?

Minä sanoin, kenen luona olin kotiopettajattarena.

— Uh, semmoiset fennomaanit, hän huudahti. Mutta sinulla on tietysti eri huone. Tulen illemmalla sinua hakemaan, sinun täytyy nähdä hänet. Kuinka hauskaa!

Ja hyppi ilosta vielä aivan tyttömäisesti.

Hänellä olikin tukka vielä palmikolla, niinkuin minun aikoinani. Samat olivat myöskin hänen vallattomat ohimo- ja niskakiharansa. Mutta hän oli myöskin kokonaan toinen. Ennen oli huomio kiintynyt etupäässä vain kauniisti kaartuviin, tukan vaaleuden suhteen verrattain tummiin silmäkulmiin, lievästi kyömyyn, lyhyenlaiseen nenään ja hauskesti avonaiseen suuhun, jonka loistavista hammasriveistä nauru aina niin raikuvasti kajahteli. Mutta nyt oli kasvoissa uutta jokin ihmeellinen eloisuus. Ulkonainen kauneus jäi syrjä-asiaksi ja huomio kiintyi kokonaan ja yksistään silmiin, joiden satumainen henkevyys ikäänkuin loi joka hetki uuden kuvan hänestä. En ole ennen enkä jälkeenpäin koskaan nähnyt ihmisestä, jolla sielu olisi kohonnut niin katseeseen ja silmistä niin puhunut, kuin nyt Jöijellä.

Ja tämäkö sokaiseva kaunotar oli valinnut ihailijoistaan parhaana — suomalaisen talonpoikaisylioppilaan! Asia alkoi käydä minulle yhä suuremmaksi arvoitukseksi.

Jöije tuli todellakin luokseni, mutta vasta siihen aikaan kun kadulla sytyteltiin lyhtyjä ja kauppapuotien ikkunat toinen toisensa jälkeen valaistuivat.

Ilma pysyi yhä suojaisena. Kaduilla ajeltiin rumassa lumisohjussa. Lumi teki sulamista myöskin katoilla ja vettä läiskähteli katukäytävälle ja minne sattui vasten laseja, milloin vaieten kun tuuli lennätti räiskeen ulommas, milloin taas suurella räminällä osuen juuri ikkunani pellille. Se oli sitä meidän kaupunkilaista huhtikuutamme, yksitoikkoista ja alakuloista.

Mutta kun Jöije astui huoneeseeni, niin kaikki valkeni, ja minä uudestaan koin saman tunteen kuin äsken ensikerran hänet nähdessäni: hänestä levisi ihmeellistä iloa ja onnea minullekin; jokainen sana tai oikeastaan jo pelkkä äänikin antoi elämänhalun lisäystä ja sai reippaalle tuulelle. Niinpä sekin mikä äsken alakuloisesti rämsi ikkunalaudalla, oli nyt Jöijen tultua valoisan, eloisan kevään ennettä. Kohta kohta jäät vapautuvat, helähti rinnassani.

En voinut olla sanomatta:

— Jöije kulta, alan todellakin uskoa, että sinä olet onnellinen.

— No nyt mennään, nyt mennään, hän sanoi ja aikoi noutaa minulle päällysnutun.

— Minne? minä ihmettelin. Mutta Jöije rupesi nauramaan:

— No Marttia katsomaan, sitä vartenhan minä tulinkin.

— Vai Martti hänen nimensä on?

— Herranen aika, etkö sinä todellakaan tiedä vielä mitään! — hän huudahti ja istui nojatuoliin. — Sinä sanot minua onnelliseksi, mutta vähällä olin jo tulla onnettomaksi. Ajatteleppas, tähän asti ovat vain minun vanhempani olleet meitä vastaan, mutta nyt Martti kertoo ihmeitä. Hän on juuri tavannut isänsä, niin, niin, näithän ukon meillä, ja hän oli Martille sanonut että "sen miehen tyttöä et sinä tuo meidän taloomme, et vaikka itkisit!" Olipa vielä vaatinut Marttia pois koko Helsingistä.

Jöije mietti vähän aikaa, tarkasteli hymyillen sormiensa päitä, katsahti sitten kulmiensa alta minuun ja purskahti raikuvaan nauruun:

— Voi, älä Hilja hyvä käy noin totiseksi, sinulla on aina vaan kyyneleet silmissä! Leikkiähän minä vaan puhuin, *eivät he voi meille mitään*.

Ja sitten hän lisäsi vähän totisempaa:

— Tietysti, onhan kyllä paha, että pappa ja mamma siellä suotta vihoittelevat, mutta se on heidän asiansa. Meille he eivät missään tapauksessa voi mitään, eivät minun vanhempani eivätkä hänen, sillä meitä ei voi kukaan erottaa toisistamme.

Tähän minä huomautin, ettei Jöije äsken myöntänyt olevansa kihloissa. Kuinka silloin saattoi kuitenkin olla erottamaton?

Nyt Jöije tuli oikein intoihinsa.

— Älä sinä ollenkaan luule, hän sanoi, — että meidän välimme on sitä tavallista ihastumista ja kihlautumista, ei ollenkaan. Me olemme kihloissa vain heidän tähtensä, sillä muuten emme saisi ollenkaan olla yhdessä. Mutta me kaksi olemme ihankuin yksi, tiedätkös. Yksin emme ole kumpainkaan yhtään mitään, mutta yhdessä olemme. Se on semmoista elämää ja onnea, josta ei ole kellään aavistustakaan. Ei sinullakaan, Hilja, sillä sinäkin olet yksin.

Minä koetin nyt varovasti panna hävittämissuunnitelmaani vireille. Sanoin nähneeni eläessäni paljon nuoria, usein saattaneeni seurata heidän sielullista kehitystään myöskin "rakastumiskautena", ja aina tehneeni sen havainnon, että nuoret ensi kerran rakastuessaan pitävät tunne-elämänsä heräämistä uutuutena, joka tapahtuu ensi kerran maailmassa.

Mutta Jöijeen tämä todistukseni ei vaikuttanut mitään.

— Ei, hän sanoi, minä näen, että sinun pitää saada tietää kaikki alusta asti.

Ja Jöije alkoi kertoa.

Me istuimme kohta melkein pimeässä. Ainoa valaistus tuli vastapäisten makasiinien lamputa,

raitiovaunujen sähkökipunoista ja eräästä katulyhdystä, jonka tuulessa lepattava tuike piirsi seinälle väräjävän ruutukuvan. Mutta se hahmotti minulle myöskin Jöijen piirteet ja kiitteli usein hänen elävissä silmissään, jotka pimeästä huolimatta uteliaina koettivat minun katseestani nähdä hänen sanojensa vaikutusta minuun.

Muistan kertomuksesta melkein jok'ainoan sanan ja seuraavassa esityksessäni koetankin säilyttää hänen omia lausekäännteitään, ainoastaan paikka paikoin lisäten sellaista, mitä hänen ei tarvinnut erikseen kertoa minunkaltaiselle heidän perheolojensa läheiselle tuntijalle.

Mutta tämä kertomus esiintyy tässä muulla tavalla täydennettynä. Monesti minä näet jälestäpäin, kun jo olin päättänyt kirjoittaa kirjan Jöijestä, kaivelin tätä samaa heidän ensimmäisen kohtaamisensa tapausta, koettaen saada hänet tarkemmin ja yhä tarkemmin kertomaan mitä hän siitä muisti. Ja usein sainkin tietää jotain lisäksi. Vaikka Jöije aina vähän nauroi kirjallisille puuhilleni eikä niihin uskonut, antautui hän sentään tässä niinkuin monissa muissakin kohdin selityksiin ja oikaisuihin, jopa usein täydentäviin kuvauksiin, jotka suuresti edistivät asiaani.

Mutta palaan puolipimeään huoneeseeni, jossa lyhdyn tuike värjöttää seinällä ja nuori tyttömäinen Jöije ensimmäisen kerran kertoo minulle kertomustaan.

JÖIJE KERTOO.

He olivat tutustuneet noin kolme vuotta sitten, kesällä. Jöije oleskeli silloin ensi kertaa elässään maalla, asuen vanhempiensa kanssa muutamassa sydän-Hämeen kesähuvilassa, saarisen järven rannalla, keskellä vihantia metsiä ja umpisuomalaista väestöä. Tämä ihmeellinen retki "syrjään" kaikista totutuista elämäntavoista ja oloista oli tapahtunut heidän kotilääkäriinsä kehoituksesta, Jöijen voimain vahvistamiseksi. (Myöskin eräästä toisesta syystä, jota Jöije ei tietänyt ja josta ehkä tuonnempana saan mainita). Oli määrätty reipasta maalaiselämää, aikaista maatepanoa ja varhaista nousua, järvikylpyjä, souteluja, metsissä harhailuja, avojaloin kävelyä, ratsasteluja. Piti päivettyä ja saada jänteitä käsivarsiinsa.

Ainoa "visiitti", minkä he koko kesän kuluessa tekivät, oli pappilaan. Muuta heille sopivaa herrasväkeä ei niillä seuduilla ollutkaan.

Mutta ei pappilassakaan ollut mitään nuorisoa Jöijen seuraksi.

Oli vain kirkkoherran langonpoika, joka oli kouluaikana elänyt kirkkoherran perheessä ja nyt ylioppilaaksi päästyään ja kirkkoherran muutettua Hämeeseen vieraili tämän luona.

Se oli Martti.

Hänkin oli niin umpisuomalainen, ettei Jöije aluksi aikonut ollenkaan mitään tuttavuutta rakentaa.

Mutta he olivat sentään menneet kahden kävelemään pappilan puutarhaan.

Jöije oli koettanut aluksi häikäistä Marttia ylenmääräisellä viehättämiskyvyllään. Ei ollut epäilemistäkään, että Martti oli kuullut hänen maineestaan kevytmielisyyden rajalla olevana kaunottarena, tuosta kaikkien tuntemasta "vaarallisesta Jöijestä". Jöijellä oli siis täyttä syytä osoittaa maalaisuutta kohtaan jonkinlaista ylhäisen alentuvaisuutta. Hän oli muun muassa teeskennellyt likinäköistä ja silmiänsä siristäen kumartunut kyselemään erään pensaan nimeä, jonka hyvin tiesi sanajaloiksi.

Kun tämmöinen suhtautuminen kuitenkin oli vaikuttanut Marttiin vain ujostavasti eikä suinkaan ollut omiaan edistämään puhelemisyrityksiä, vaati hauskuuden halu jättämään sikseen kaikki tuommoiset ja heittäytymään rentonaan lapseksi. Saattoihan mokoman edessä olla sitäkin. Ja niin mentiin salmen rantaan, jossa oli maalle vedettyinä muutamia veneitä, mutta yksi, valkoiseksi maalattu, oli uimahuonesiltaan nuoralla sidottu.

Ja tässä nyt alkoi heidän tuttavuutensa (heidän onnensa) kohta alussa epäonnistumisella.

Täytyi keksiä jotain hullunkurista, kun ei voitu puhua, ja naurattaakseen Marttia Jöije senvuoksi keksi sen, että äkkiarvaamatta hyppäsi laiturilta valkoisen veneen laidalle.

Hän ei silloin vielä tiennyt, että veneet kallistuvat kovasti, kun niiden laidolle hyppää. Hän ei ollut

vielä milloinkaan missään veneessä ollutkaan.

Ja niin tapahtui, että vene todella kallistui kovasti, että vesi suurena laineena loiskahti laidan ylitse ja että Jöije, säikähdyksestä kiljahtaen ja voimatta tasapainoa säilyttää, kaatui veneeseen polvilleen, kastuen läpimäräksi.

Siihen meni koko kaupunkilaisuus.

Onnettomuus oli kuitenkin kohta kääntynyt heidän kummankin parhaaksi. Sillä tapaus antoi heille hauskaa naurun ja yhteisen puuhailemisen aihetta, mikä teki heidät heti ihan tutuiksi toisilleen. Vieläpä kävi selville, että he varsin hyvin saattoivat ymmärtää toisiaan puhumalla toinen suomea ja toinen ruotsia kaikenlaisten viittausten ja merkkien ohella.

Niinpä Martti parista sanasta kohta ymmärsi, että tärkeintä tässä ei ollut hankkia Jöijelle pian kuivia vaatteita, vaan tehdä se niin vähää melua pitäen kuin suinkin.

Ja mistä Martti sitten hankki ne vaatteet, on Jöijelle tähän päivään asti jäänyt salaisuudeksi.

Varma vain on, ettei kestänyt kovinkaan kauan ennenkun Martti palasi takaisin pappilasta mukanaan suuri joukko kaikellaisia vaippoja, vaatteita ja vieläpä välttämättömät liinavaatteetkin, jotka olivat hienotunteisesti käärityt näkymättömiksi eri kääröön, jota ei kyllä tarvittu.

Jäljestä päin Jöije oli saanut ihmeekseen huomata, ettei pappilassa todella kukaan tiennyt tapauksesta mitään, ja vanhemmilleenkin hän sen vasta kotimatalla oli ilmoittanut — ainoastaan pieneksi kompastukseksi tietysti, vaatteiden muuttoa mainitsematta.

Jöije muutti vaatteet tiheän näreikön ympäröimällä kuumalla kalliolla ja pani omansa kuivamaan pienten kuusien oksille. Kun hän avojaloin — ensi kerran eläessään — päivän paahteessa käveli kallion pehmoisella sammalella, silloin tällöin vain ottaen pois jonkun pistävän havuneulasen, — kun vielä joku pieni metsälintu asettui visertämään kuivuneen lepän latvaan, — tuntui hänestä koko maailma uudelta ja satumaiselta. Hän ihmetteli omia jalkojansakin, jotka näyttivät tutustuneen sammalen ja lämpimän kallion kanssa ennenkun hän itse. Aivan kuin olisi ensi kerran nähnyt taivaankin, joka hänelle ikäänkuin lakkaamatta aukeni ja aukeni, milloinkaan loppumatta. Nyt jos voisi saada vielä siivet ja lentää näkemään puiden yli, tai karata jonkun kanssa metsien läpi, pitkin niittyjä, pitkin metsäistä taivaanrantaa, pitkin pilviäkin...

Martti jo koputteli rannassa aironhankoja kiinni valkoiseen veneeseen, jolla he kohta lähtevät soutelemaan tuntemattomien salmien kautta tuntemattomille ulapoille, palaamista ajattelematta.

Nyt kuului säännöllinen vedenläiske: varmaan Martti loi vettä valkoisesta veneestä. Jöije meni rantaan.

Ei kenenkään muun ihmisen nähtäväksi olisi Jöije ikinä ilmestynyt sellaisessa asussa kuin mikä hänellä nyt oli yllään. Hän oli pannut harmaat, pistelevät sukat jalkaansa ja vyöttäytynyt pitkään vaippaan, heittäen keveämmän vaipan hartioilleen. Hatunkin hän jätti metsikköön ja otti mukaansa vain päivänvarjostimen. Ja niin hän tuli sukkasillaan Martin luo, pitkä vaipankulma viistäen maata.

Se oli Jöijestä yhä vieläkin suoranainen ihme, jota hän ei osannut mitenkään itsellensä selittää, että minne häneltä näin äkkiä oli haihtunut tuo aina muulloin niin tärkeä edullisen esiintymisen huoli? Sen saattoi selittää vain sillä että Martti oli maalaispoika. Mutta äärettömän hauskaa se vaan oli.

Martti puolestaan ei osottanut vähintäkään ihmettelyä, vaan päinvastoin hänkin samaa pelkän hauskuuden ymmärrystä ilmaisten vapautui kokonaan teennäisyydestä, jopa rupesi rohkeasti laulaa hoilottelemaan.

Hän lauloi: rati rati rallalalaa, rati rallalalaa ... Ja saarista kaikui rati rallalalaa, niin että oikein nauratti..

He läksivät soutelemaan valkoisella veneellä.

Vesi oli aivan tyyni, ja veneen alkaessa nopeasti viiltää vettä Jöije kohta kumartui vasten laitaa pistäen ensin sormensa ja sitten koko kätensäkin veteen, mikä tuntui tavattoman ihanalta: käden luota kohosi hauskesti omituinen vesikatos, joka muutti muotoaan sen mukaan kuin kättä piteli. Välistä, kun osasi pitää sormiaan edellä, siitä kohosi sileä vuolle, johon kuvastui nurinpäin vastaiset kalliot, ja välistä taas nousi luokkana suihku kirkasta vettä. Jöije olisi tätä tehnyt vaikka kuinka kauan, ellei olisi hävettänyt Martin tähden.

He vaihtoivat paikkoja (jolloin vene oli taaskin kaatua), ja nyt Jöije rupesi opettelemaan soutua.

Se se vasta oli hullunkurista! Kun aivot olivat Martin käsissä, näytti soutu maailman luonnollisimmalta asialta, mutta Jöije ei saanut venettä minnekään: se kääntyi ympäri, toinen airo huopasi, toinen vain sipasi vettä ja Jöije oli mennä selälleen.

Ihmeellistä, kuinka täällä maalla piti esiintyä toisen edessä tyhmänä vähäpätöisimmissäkin tehtävissä. Sellaiseen asemaan Jöije ei todella ollut ollenkaan tottunut. Se alkoi harmittaa.

Kunpa tuo olisi edes ymmärtänyt auttaa. Mutta istuu kuin mikäkin vaan veneen perällä eikä ole näkevinään, vaikka tietysti ihan hytkyttää naurusta.

Jöije tuli tästä veneen pyörimisestä vihdoin niin noloksi, että oli itkuun pillahtaa.

Mutta Martti ei nauranut. Hän oli, hienotunteisesti kyllä, kääntynyt sivulle päin, ja huolimattomasti vihellellin ihaili maisemia, joita pyörivä vene kulloinkin toi hänen silmiensä eteen. Eihän siitä soutamisesta mitään tullut. Taas piti vaihtaa paikkoja.

Edes jossain määrin parantaakseen Martin silmissä asioitansa Jöije jätti aivot valloilleen ja rupesi nyt Marttia vuorostaan hämmästyttämään kertomalla omista kaupunkilaisista kujeistaan, jossa asiassa ainakin tiesi olevansa Marttia monta vertaa veikeämpi.

Martti näytti aivan hyvin ymmärtävän ruotsia, vaikka arasteli itse yritellä. Ja sen huomattuaan Jöije alkoi vapaasti kertoa hänelle hauskoja juttuja "flörteistään" lukemattomien kavaljeeriensä kanssa.

Martti otti kuunnellakseen näitä juttuja kuitenkin niin hartaan totisena, ettei Jöije osannut jatkaa siinä leikillisessä sävyssä, missä oli alkanut, vaan ehdottomastikin hakeutui yhä totisempaan puoleen asiasta. Tämä ei kyllä oikein sopinut yhteen hänen pukunsa tilapäisen hullunkurisuuden kanssa, joka olisi ehdottomasti vaatinut naurutunnelman ylläpitämistä, mutta perätuhdolla istuessaan hän sai verhotuksi itsensä siedettävän sieviin vaipanlaskoksiin, joten ei ollut luultavaa, että Martti kesken kaikkea purskahtaisi nauruun.

Ja niin Jöije rupesi valittelemaan sitä seikkaa, ettei hänen ollut milloinkaan vielä onnistunut herrattujensa joukosta löytää sellaista, joka olisi tahtonut olla hänen toverinansa, yksistään vain toverina, niillä kun kaikilla oli aina lopultakin se iankaikkinen hakkailu mielessä. Ellei hakkailua, niin ei mitään ystävyyttäkään!

Martti sai tähän sanotuksi, että naiset itse tavallisesti olivat semmoiseen käänteeseen syypäät, koskapa juuri he itse eivät pelkkään toveruuteen tyytyneet, vaan vaativat sen ohella myöskin erikoista ihailua, vieläpä ihailun ilmaisemistakin. Muussa tapauksessa närkästyivät.

Tällaista arvostelua Jöije ei olisi ikinä osannut odottaa Martin kaltaiselta maalaispojalta.

Hän katsahti sentähden vähän liioitellulla hämmästyksellä (ja pienellä viehättämisen aikeella) suoraan Martin silmiin, ikäänkuin odottaen selitystä.

Mutta Martti ei väistänyt hänen katsettaan, vaan katsoi takaisin jotakuinkin uppiniskaisesti, niinkuin olisi siten tahtonut vakuuttaa pysyvän mielipiteessään, tuli mitä tuli.

Vastaväitteen asemasta Jöije kuitenkin vain syvensi keskustelun vieläkin totisempaan suuntaan. Sanoi ettei tuo toverin kaipuu ollut mitään oikkua hänen puoleltaan, kuten Martti näytti otaksuneen, vaan että hänellä siihen oli todellinen kaipaus, sitäkin luonnollisempi, kun hänellä ei ollut veljiä eikä samanikäisiä sisaria, eikä edes ollut milloinkaan ollut koulukumppanejakaan, niinkuin sentään tavallisesti kaikilla muilla nuorilla.

Silloin Martti näytti ymmärtäneen hänet ja tuli hyvin mieltäväiseksi. Pitkän aikaa hän silmiänsä kääntämättä katseli sivulle päin, seuraten ajatuksissaan vasemmanpuolisen aironsa soutua. Sitten hän käänsi päänsä Jöijeeseen päin, hymyili ja aikoi ilmeisesti sanoa jotain hyvää, mutta ei sanonutkaan, vaan huokaisten kääntyi uudestaan airon soutua katselemaan.

Olikohan tuolla jotain samanlaista kaipuuta? Jöije ajatteli.

Varmaankaan Martti ei luullut voivansa ruotsiksi tarpeellisen selvään sanoa mitä hänellä oli mielessä.

Jöije sanoi vähän ajan kuluttua:

— Voi jospa minäkin osaisin soutaa.

Martti ei sanonut siihen mitään. Jöije silloin lisäsi:

— Kunpa olisi edes joku joka opettaisi.

Mutta Martti ei siihenkään mitään virkkanut, jonka vuoksi Jöije sanoi hetken kuluttua:

— Tulisitte joskus meille, niin soudeltaisiin.

Ei sittenkään huolitettu vastata.

Jöije ajatteli:

"Maltahan, maalaispoika, kyllä minä sinut vielä pitkin ja poikinkin sormeni ympäri sidon!"

Sillä välin oli aivan Jöijen huomaamatta tultu pitkään salmeen, josta alkoi kuulua omituista kohinaa. Mutta kun Martti ei mitään vastannut, ei Jöije tästäkään viitsinyt kysyä. Sensijaan Jöije osoittaen sormellaan rantaan päin, sanoi koko lailla käskevästi:

— Soutakaapas tuonnepäin, minulla haluttaisi katsella lähempää tuota kalliota.

Martti käänsi kohta tottelevaisesti veneen maalle.

Mutta juuri kun he olivat tulemaisillaan rantaan, vene töksähti pohjakiveen.

Ja nyt tuli ihmeitten ihme! Martti nousee rauhallisesti laidan ylitse veteen aivan niinkuin oli, saappaineen pävineen. Herranen aika mitä se mies tekee! Jöijen piti kiljahtaa hämmästyksestä, mutta Martti ei nähtävästi pitänyt saappaiden kastamista minään tärkeänä asiana! Hän veti veneen maalle aivan kuin ei olisi tehnyt mitään tyhmyyksiä. Kyllä ne ovat mestareita täällä maalla!

Rantaa oli siinä kohden vain kapea kaistale. Ihan heidän selkensä takaa nousi äkkijyrkkä kallio huimaavaan korkeuteen.

Nyt Jöije keksi ruveta kiipeemään ylös kallion seinää, aikoen näyttää Martille, ettei tässä sentään niin kömpelö oltu kuin Martti arvatenkin luuli äskeisten venerettelöiden perustuksella. Siinä mielessä Jöije teki ketterän hypyn pienelle sammaltuneelle pengermälle, josta olisi sitten ylemmäs kavunnut.

Mutta Jöijelle ei tänään onnistunut mikään.

Se pieni vaivaiskoivu, johon hän hypätäkseen tarttui, tietysti petti, ja hän sai sylinsä täyteen multaa ja pikku kiviä irtautuneista juurista, Hyh-hyh!

Silloin Martti näytti tietä toisesta kohden, nousten itse edellä. Ja vasta hänen askeleitaan tarkoin seuraamalla Jöijenkin onnistui pysytellä kallion kupeella.

He pysähtyivät puolitiehen, emäkalliosta ulkonevalle louhelle, josta ei enää päässyt ylemmäs mihinkään, vaikka ylöspäin näytti kalliota olevan vielä yhtä huimaavaan korkeuteen kuin rannastakin katsoen. Tämäkin paikka oli sentään niin korkealla, että pisimpien rantakoivujen latvat vaivoin ylettyivät heidän jalkainsa tasalle.

Siinä kohden missä he seisoivat, oli kallion seinä märkää ja melkein mustaa, paikotellen kirpелän vihreän sammalen peitossa. Sama omituinen kohina kuului tännekin, kokonaisempana ja kumeampana. Kun Jöije varovasti kurkisteli alas, huomasi hän, että salmen vesi kulkee hänen editsensä! Hän katsahti ihmeissään Marttiin, mutta ei sanonut mitään, ettei olisi kovin tyhmältä näyttänyt. Mitähän se oli!

Tämä kaikki oli Jöijestä kuin satua.

Että maailmassa todella saattoi olla näin oudon uusia ihanuuksia, missä yhtäikaa korvaa huumasi jostakin syvyyksistä tuleva pauhu ja silmiä hiveli koivunlatvain hiljainen keinunta ihan tuossa jalkain juuressa, — missä musta kallio kohta selän takaa nousi huimaavaan korkeuteen ja suuret haukat siivet harrallaan liitelivät juuri pään kohdalla, — semmoisesta ei kaupungissa voinut uneksiakaan. Mutta siirtyivätkö *he* vai siirtyikö vesi?

Hänen täytyi saada jotenkin ilmaista ihmetyksensä Martille. Mutta kun hän sitävarten kääntyi taaksensa ja huudahti ihastuksesta, pani Martti vastauksen asemasta kaksi sormeaa mustaa kalliota vasten ja katseli häneen hymyillen, ikäänkuin olisi tahtonut asettaa Jöijen arvattavaksi jonkun ongelman.

Jöije kuitenkin ymmärsi heti kaiken. Ymmärsi, että tämä oli vain jatkoa heidän taannoisille keskusteluilleen: Martti tahtoi noilla kahdella sormellaan sanoa vannovansa kallion lujan valan, että hän puolestaan tulee suhtautumaan Jöijeen yksistään vain toverina — siinä tapauksessa nimittäin, että Jöije todella tahtoo Martin käyvän heillä opettamassa hänelle soutua ja muutakin kesäistä urheilua.

Tietysti Jöije ilostui Martin valasta sanomattomasti.

Hän aikoi ensi innossa hänkin panna kaksi sormeaa samalla tavalla kalliota vasten, sillä olisihan tässä oikeastaan hänenkin ollut nyt vannominen luopuvansa puolestaan kaikesta siitä millä Martti sanoi naisten vaikeuttavan semmoista toveruutta, eli siis luopuvansa ehdottomasti ja iankaikkisesti "ihailun" tavoittamisesta. Mutta viime hetkessä hän muutti aikeensa, ja sanoi vain: kiitos! Sillä kuka semmoista taitaa niin varmasti luvata. Näissä asioissa oli todella paras olla julkisesti mitään vannomatta. Ja olihan vähän ihmeellistä, ellei hiukan loukkaavaakin tuo Martin kallionluja varmuus, ettei Jöije muka milloinkaan tule saamaan sen suurempaa vaikutusvaltaa häneen. Kylläpä se mies oli varma itsestään! No, se oli hänen asiansa!

Kaikissa tapauksissa asia päättyi siihen, että Jöije vain itsekseen, omissa ajatuksissaan vannoi koettavansa olla ehdottoman luonnollinen ja pelkästään vain toverillinen kaikissa vastaisissa urheiluisissa ja muissa mahdollisissa suhteissaan Marttiin.

Martti oli tämän urotyönsä jälkeen aivan kuin toinen mies, paljon vapaampi ja iloisempi. Kun he menivät jälleen veneeseen, hän alkoi kohta opettaa. Käski Jöijen istua viereensä, sovitti hänen käsiinsä toisen airon, otti itse toisen, ja he alkoivat soutaa yhdessä. Vene totteli. Tahti yhä varmistui, Jöije saattoi vetää yhä voimakkaammin. Mitään niin hauskaa kuin tämä soutu oli, ei Jöije muistanut ennen kokeneensa.

Martti jo solkki vallattomuudessaan ruotsia, mutta Jöije ei nyt ehtinyt kuullakaan. Sen hän vain hämäästi muisti, että oli verrannut Martin päivettyneitä käsiä omiin valkoisiin kaupunkilaisiinsa, ja että "toverin" jalatkin olivat yhtä päivettyneet — sillä hän oli riisunut pois märät saappaansa — ja vielä että Jöijen omat valkoiset varpaat näkyivät kiipeämisessä revenneestä sukasta.

Kauan ei tätä hauskuutta kestänyt, sillä Martti rupesi soutamaan yksin ja Jöijen täytyi vastustelematta siirtyä perätuhdolle. Samassa hänen huomionsa kiintyi peräti omituiseen asiaan: Vaikka Martti ei paljoakaan soutanut, niin rannat ja kalliot molemmin puolin lipuivat merkillisen kiireesti silmien ohitse. Eikä vesi ollut enää tyven, vaan poreili ja mulskahteli veneen vieressä. Samassa alkoi tuo outo kohinakin pelottavasti kasvaa ja Jöije huomasi etempää salmesta vedenkuohuja ja vaahtoisia hyrskähdyksiä. Silloin hän säikähti omaa ajatustaan: nuo aallot varmaan olivat sitä mitä sanottiin koskeksi, josta hän oli lukenut ja nähnyt kuvia ja kuullut kerrottavan sekä hauskoja että myös kovin hirvittäviä juttuja.

Varmaankin Martti huomasi, että Jöijen sydäntä hiipasi viehätysten ohella myöskin kauhistus, koska hän äkkiä työnsi aivot syvään veteen ja silmät pyöreinä kysyi: Pelkäättekö!

Ja vaikka ei Jöije sanonut lainkaan pelkäävänsä, niin Martti ei uskonut, vaan alkoi voimakkaasti soutaa vasten virtaa takaisin.

Tällöin häneltä kuitenkin katkesi toinen hankavitsa.

Hän nousi seisaalleen ja tunnusteli aiolla pohjaa, jota ei tavoittanut. Mitä varten hän tunnusteli pohjaa, ei Jöije ymmärtänyt.

Vesi käänteli ja vähän keinutteli ajolle joutunutta venettä, joka loittoni keskemälle virtaa. Rannat alkoivat lipua vielä nopeammin ohitse.

Martti seiso hetken aikaa neuvottomana. Sitten hän vaati käskeväällä päänliikkeellä Jöijeä siirtymään kokkapuolelle. Eikä ruvennut odottamaan, kun Jöije veneenlaidoista pidellen rupesi varovasti nousemaan, vaan tuli vastaan, tarttui voimakkaasti hänen käsivarsiinsa ja koholle nostaen kiepsautti ohitsensa, laskien istumaan soututuhdolle. Itse hän otti airon käteensä ja rupesi puoleksi seisten, toinen polvi perätuhdolla, melomaan koskeen päin.

Eikä vastannut sanaakaan Jöijen kysymyksiin, eikä kertaakaan edes katsahtanut, oliko Jöije peloissaan vai ei.

Niinkuin Jöije ei vielä milloinkaan ollut koskia laskenut, niin häntä ei vielä kukaan ollut tuollaisella päänliikkeellä käskenyt paikaltaan siirtymään, saati käsivarsista ilmaan nostanut. Ruumiissa tuntui yhä vieläkin Martin käsien voimakas ote. Mutta olihan kaikki muukin tällä hetkellä niin peräti outoa ja uutta, ettei voinut selvittää itselleen, oliko itkeminen vai ihastuminen.

Ei vielä milloinkaan ollut hänen korvissaan kuulunut tällaista kohinaa, niin valtavaa, niin omituisen tuoretta, niin kovaa, niin raikkaan elähyttävää. Tuo oli kuin jotain uutta vettä ja nuo jotain uusia hyrskyjä. Ei milloinkaan vielä ollut aurinko paistanut niin täydeltä terältä. Se oli kuin jokin uusi aurinko. Ja ohilipuvat rannat, ne eivät vielä milloinkaan olleet niin korkeina ja tuuheina seisseet. Ne olivat jotain uusia koivuja. Ei milloinkaan ollut hänen silmiensä edessä myöskään ollut niin voimakasta poikaa kuin se, joka nyt seiso veneen perässä, huulet yhteen puristettuina, katse lakkaamatta tähdättynä kokan ylitse edessä oleviin kuohuihin, laitahyrskkeistä mitään välittämättä. Se oli jokin uusi mies.

Ja Jöijien mieli ei vielä milloinkaan ollut näin voimakasta ilon repäisyä tuntenut. Pelosta ei ollut jälkeäkään. Hänen tosin olisi tehnyt mieli ryömiä veneen pohjaa myöten Martin jalkojen luo, mutta se ei ollut pelkoa, vaan ainoastaan halua olla yhdessä toisen ihmisen kanssa sinä hetkenä, jolloin he vajoovat kuohuihin. Hyrskyt viskautuivat veneeseen milloin toiselta milloin toiselta puolelta, mutta Jöijien riemu siitä vain kasvoi. Antaa mennä, antaa mennä, soi hänen rinnassaan!

Mutta juuri silloin kun vauhti oli hauskimmillaan, loppuikin koko hauskuus. Martti teki äkkiä jyrkän käänteen ja vene viskautui kuohuista syrjään. Samassa Martti tarttui rannasta ulkonevan koivun oksiin ja pysäytti veneen käsiensä voimilla.

Jöije huusi innoissaan!

— Vielä! Vielä!

Mutta hänen huutoihinsa vastaamatta Martti toimitti veneen kokan maalle ja vasta sen tehtyään sanoi naurahtaen:

— Joskus toiste. Ei nyt.

Jöije sanoi happamana:

— Toiste? Milloinka se "toiste" tulee?

Mutta hänen ääntänsä ei kuulunut läheskään kosken kauhean kohinan vuoksi.

Vasta veneestä noustuaan Jöije huomasi Martin olevan aika lailla hengästyksissä. Sitäpaitsi oli joku suortuva korvan luona hiestymisestä märkänä. Kas, kun Jöije ei ollut yhtään huomannut, että Martti oli erikoisemmin voimiansa meloessaan ponnistanut. Jokohan he todella olivat olleet vaarassa! Martti hymyili koko ajan itseksensä aivan kuin olisi voittanut satatuhatta.

Rannalla Martti rupesi vääntämään kasvavaa koivunvesaa, pidellen latvasta ja siirtyen yhä juuremmas, kunnes sai sen taipuvaiseksi aivan kuin nuoran. Sitten otti puukon kupeeltansa, katkaisi vesan juuren kohdalta, karsi sen hennot oksat ja alkoi kiertää renkaalle.

Jöije istui maassa hänen edessään, kädet polvien ympärillä ja suu auki katsellen uteliaana mitä ihmettä Martti tuolla kiertämisellä saattoi tarkoittaa. Ei mitään, ei yhtään mitään Jöije ymmärtänyt kaikesta mitä Martti kulloinkin puuhasi. Jöijestä oli kovin hauskaa, että hänellä nyt todellakin oli toveri, ensimmäisen kerran eläessään, vieläpä kovin mieluisen toveri. Mutta miten toimia niin, ettei se häneltä menisi aivan ensi käänteessä, vaan pysyisi hänen käsissään ja suostuisi olemaan hänen kanssaan? Miten, kun yhdeltä puolen äsken vannottu vala kielsi koettamasta saada ihastumaan ja toiselta puolen taas Jöije ilmeisesti ei voinut olla hänelle vähimmäksikään hyödyksi? Jöije tunsu itsensä peräti aseettomaksi. Pitäisi kaikesti oppia soutamaan yhtä hyvin kuin Martti, ennenkun saattoi saada hänet toverikseen kiintymään. Mutta sitä oli näin tyttönä melkein mahdoton. Ja Martti tekisikin tietysti viisaammin, jos hankkisi itselleen Jöijien sijaan jonkun poikatoverin. Ja mistä sen tiesi, vaikka hänellä semmoinen jo olisikin. Jöije tuli oikein alakuloiseksi näitä ajatellessaan.

— Ja mitä te siinä koko ajan hymyilette? — hän vihdoinkin kysyi Martilta.

Martti rupesi nauramaan, viskasi valmiin hankavitsan veneeseen ja puhuen pauhun tähden hyvin läheltä Jöijien korvaa selitti, ettei tätä koskea voi laskea soutamatta voimainsa takaa ja että hän oli vähältä suistaa sekä Jöijien että itsensä kuohuihin.

— Mutta laskimmehan me onnellisesti! — Jöije sanoi.

Silloin Martti käski nousemaan ylemmäs muutamalle sammaleiselle kivelle, ja sinne noustuaan Jöije näki kuinka asiat olivat. Oikea koski alkoi vasta siitä mihin he olivat laskeneet maihin. Siitä vesi paiskautui syvyyteen hirmuvuolteena, ja kuohui alhaalla omaa itseänsä vastaan kihisevänä, höyryävänä vaahrovellinä, jonka raivolla ei ollut mitään rajoja. Hengenvaarassa he olivat olleet. Ja Martti oli heidät pelastanut.

Martti otti vauhtia ja juoksi ylös samalle kivelle. Hän osoitti Jöijelle sen kapean, mutta paljon tasaisemmasti ja melkein vaahdottomasti putoavan vuolteen, jonne vene oli ohjattava koskea laskettaissa. Sanoi, että vene ei tottele melaa, ellei samalla souda voimakkaasti.

Jöijien sydäntä hiipaisi yhtäikään sekä kammo että outo viehätys, semmoinen voimakas viehätys, jota hän jo nyt tiesi mahdottomaksi vastustaa.

Hän sanoi vähän ajan perästä:

— Luuletteko, että koskaan opin niin soutamaan, että voimme yhdessä laskea?

— Miksei, miksei, — sanoi Martti iloisesti, ja lisäsi sitten: — ehkä sentään helpommin perää pitämään, kun minä soudan.

Nyt Jöije riemuissaan taas kovasti ajatteli vanhoa toverivalan niinkuin Marttikin, sillä hän tunsipaitsi riemua myös kiitollisuutta, jota ei tiennyt miten osoittaa. Vannomisen sijaan hän kumminkin ojensi vain ilman muuta kätensä Martille, koska käden lupaus oli yhtä hyvä kuin mikä vala tahansa.

Mutta Martti ei ymmärtänyt mitä kädenojennus tarkoitti. Ja Jöijettä hävetti ruveta sanomaan, että hän ei muka milloinkaan tule kiemailemaan Martin edessä. Hän samassa keksi selittää kädenojennuksen toisella tavalla ja sinuttelemista ehdottaen sanoi iloisesti nimensä.

— Jöije!

Martti kohta vastasi yhtä iloisesti:

— Martti minä olen.

Siitä hetkestä saakka he sinuttelivat toisiansa. Ja siitä saakka he olivat niin hyviä toveruksia, ettei maailmassa parempia ole eikä tule olemaan. Kesän kuluessa Jöijen sekä kädet että jalat päivettyivät yhtä ruskeiksi kuin Martinkin, kämmeniin kasvoi sormien juureen soutamisesta käsnät, ja käsivarsissa tuntui jännittäessä kivenkovat mukulat. He laskivat lukemattomia kertoja tämän kosken sekä niin että Jöije souti ja Martti meloi että päinvastoin, ja laskivat vielä muita ja vaarallisempiakin koskia. He kiipesivät kaikki kalliot. He samoilivat kaikki tiet ja polut.

Jöije varttui ja vahvistui kesän kuluessa sanomattomasti — paroonittaren mielestä jo aivan liiaksikin. Kun paroonitar katseli tyttärensä kasvoja, käsivarsia ja jalkoja, hän peräti kauhistui: kesä kohta loppuu, edessä on kaupunkiin muuttaminen, ja tuollaisenako on Jöije sinne vietävä! Mutta ihmeellisintä, jopa aivan käsittämätöntä oli paroonittarelle se, että eivät ainoastaan kädet, kasvat ja jalat, vaan koko muukin ruumis oli Jöijellä ruskeaksi päivettynyt. Miten se oli selitettävissä?

Eikö mamma-kulta siis ymmärtänyt, että Jöije oli kesän kuluessa ottanut aurinkokylpyjä melkein jokaikisen niemen nenässä ja varmaan jokaisella metsäkalliolla, juosten alastonna muurahaispoluilla ja nukahtaen sammalelle? Hän osasi uida melkein kuin kala, sukeltaa pitkään ja syvään, levätä liikkumattomana veden pinnalla, syöstä kohisten eteenpäin ja hypätä äkkijyrkkiin tuntemattomiin syvyyksiin.

Mamma saa silmänsä pyöreiksi. Eihän Jöijellä ole ollut käsitystäkään uimisesta. Kuka on Jöijelle uimataidon opettanut?

Voi kauhistusta! Saattaako semmoista kertoa edes Hiljalle? Saattaako semmoista milloinkaan ihmisten nähtäväksi paperille panna?

Kuka muu hänelle olisi opettanut ellei Martti, hänen ainoa toverinsa!

Mutta jos H. K. luulee siinä olleen minkäänlaista sopimattomuutta tai jotain "tiedotonta erotiikkaa" niin hän suuresti erehtyy. Siinä ei ollut mitään sellaista. Kaikki perustui puhtaaseen toveruuteen. Martti oli uimamaisteri ja hän antoi Jöijelle mainiot neuvot miten heti oppia pysymään vedenpinnalla.

"Ennen tätä kesää en ollut vielä ikinäni kylpenyt luonnossa", sanoi Jöije. — "Kun me sitten kerran tulimme pitkältä kävelyretkeltä veneemme luo, josta oli vain pari kilometriä vesimatkaa kotiin, ja soudimme salmen yli, niin päätimme mennä uimaan kukin omalta puoleltamme suurta kalliota. Silloin minä tahdoin näyttää Martille jo osaavani uida, ja uinkin ulommas, niin kauas kuin uskalsin, josta hengästyneenä sain huudetuksi Martille: 'katso! katso!' Martti oli myöskin uinut selälle ja saattoikin siis nähdä minut. Mutta hän ei kuullut huutoani, sillä hän huusi samalla kertaa itse: 'Älä ui niin kauas, käänny heti!'" (Vaarallisissa tapauksissa ja myös "tyhmyyksien" sattuessa Martti oli ottanut tavakseen puhutella minua häikäilemättömän käskevästi).

Myöhemmin, kun Jöije jo osasi hyvin uida, he uivat usein yhdessä, lähtien kukin omalta riisumapaikalta ja yhtyen syvällä, eivätkä siis tarvinneet mitään uimapukuja. He eivät oikeastaan nähneet toisistaan muuta kuin pään. He uivat kilpaa ja sukelsivat kilpaa ja sen hauskeempaa ei kahdella ihmisellä yleensä voinut olla. Martti oli vain pannut ehdoksi, että Jöijen piti tarkkaan totella häntä mitä tulee uintiajan pituuteen ja muuhun sellaiseen.

Mutta yhteisen uinnin sanomaton hauskuus loppui pian. Joku paimentyttö näki ja tietysti kertoi. Huhut joutuivat vanhempien korviin. He kauhistuivat ja kielsivät kaiken seurustelemisen Martin kanssa. Tässä nyt alkoivat monet vastoinkäymiset, jotka kuitenkin vain lisäsivät toveruuden lujuttua ja oikeastaan perustivatkin heidän onnensa. Mutta ymmärtääkö ja uskooko H. K. nyt, ettei tuossa

uimisessa ollut nimeksikään mitään "sellaista" Martin puolelta, että se vain oli hänen puoleltaan ikäänkuin uusi vala eli uusi todistus hänen tahdostaan pysyä horjumatta puhtaan toveruuden kannalla, niinkuin hän oli luvannut, uskooko H. K. sen?

Minä sanoin uskovani.

Jöijien tapasi nyt hurjan iloinen vallattomuuden puuska. "Uskoni" saattoi minut lopullisesti hänen uskotukseen ja siitä hetkestä alkoivatkin kaikki säikeet aueta ja kehittyä, jotka johtivat minut Jöijeni sydämen sisimpiin ytimiin.

Kaikki pettämisaikeni tämän kertomuksen jälkeen tietysti raukesivat.

Näin kertoi Jöije tuona sateisena kevätyönä hämärässä huoneessani. Mutta myöhemmällä iällä, kun hän jo tiesi minun kirjoittavan, hän teki minulle tunnustuksen, joka ilmaisi ihan toisia syitä siihen että heidän yhteiset uintiretkensä keskeytyivät. Eipä olisi ollutkaan Jöijien tapaista jonkun hauskuuden keskeyttäminen vain siksi että huhuiliin sitä tai tätä tai että vanhemmat olivat vastaan. Jöijien menettelyihin saattoi vaikuttaa *yksistään* vaikuttamalla hänen omiin käsityksiinsä ja tunteisiinsa. Mihinkään "tottelemiseen" häntä ei ollut edes kasvatettukaan. Tätä asiaa ei voi kyllin usein toistaa, jos mieli antaa oikean kuvan hänestä.

Hänen tunnustuksensa panin sittemmin paperille niinkuin hän sen lausui. Ja koska hän sen paperista luki, jopa teki siihen muutamia korjauksiakin, esitän sen tässä semmoisenaan, sanasta sanaan suomennettuna. Jöije kertoi itsestänsä näin: "Kesä oli jo lopussa. Keltaisia lehtiä ja niin edespäin, sinä tiedät. Tunnelma vähän alakuloinen. Minä en tahtonut lähteä maalta vielä ja mamma suostui. Pappa matkusti yksin.

"Eräänä aamuna herään neljän ajoissa. Aarinko ei ollut vielä noussut, taivas oli sentään aivan valoisana, ja maa oli hopeanharmaana huurteessa. Sain päähäni mennä hyvästiksi uimaan viimeisen kerran ja menin sille kalliolle, jonka luona olimme ensikerran yhdessä uineet. Olihan kesä lopussa ja kaikki, sinä ymmärrät...

"Juuri kun olin juoksemaisillani lepikosta kalliolle, näin Martin. Hänkin oli tullut uimaan. Niin, ehkä hänkin tahtoi viimeisen kerran tällä paikalla ... kuinka lie sattunut niin että me molemmat... Kaikissa tapauksissa hän ei huomannut minua. Hän seisoj alastonna veteen päin kääntyneenä ja veden pintaa allansa katsellen, piteli molemmin käsin tervalepän oksasta, joka oli hänen päänsä yläpuolella, ja niinkuin mietteissään. Poskesta näkyi, että hän vähä hymyili.

"Nouseva aurinko paistoi pitkin vettä, valaisten hänet kokonaan. Minulle näkyi takaa kuitenkin vain ääriivivain puna. Ja minä hämmästyin miten ruskeaksi koko hänen ruumiinsa oli päivettynyt. Aivan kuin vuorikauris väriltään. Ja myös yhtä notkea ja siro. En olisi voinut aavistaa. Ainakaan kun ajattelin häntä 'paremmissa' vaatteissa, joissa hän tavallisesti tuntui vähän kömpelöltä. Uteliaana ja yllätettyinä katselin tätä satumaista kauneutta, mutta huomaa: katselin aivan kylmänä, missään suhteessa kiihtymättä, katselin niinkuin ihanaa kuvaa, yhtäkaa lepän loistavaa vehreyttä, veden sinistä viriä, ruskettuneen vartalon valaistuja ääriivivoja.

"Silloin äkkiä lennähtää minuun hurja ajatus: näyttää hänelle, että minäkin olen yhtä päivettynyt, niin, ja ehkä yhtä sirokin ja kaurismainen — riisuutua, juosta nauraen hänen ohitsensa ja syöstä suinpäin veteen!

"Kapasen vyöhöni, irroitan sen, alan innokkaassa kiireessä päästellä liivin selkänappeja. Silloin huomaan ihmeekseni, että sydän sykkii ihan jyskyttäen, että ilmaa ei riitä hengittääkseni, että jäseneni vapisevat. Mitä tämä on? ajattelin. Olenko sittenkin kiihdyksissä? Joutavia! Ihan kylmästihän minä häntä katselen.

"Kumarrun päästelemään kenkiäni ja sukkiani ja tunnen kuinka (ei hänen kauniin vartalonsa näkeminen, vaan) juuri tuo oma viattomaksi luulemani ajatus, että hän kohta näkee *minut*, että hän ehkä vallattomasti koettaa tavoittaa minua ja että minä syöksyn hänen tieltänsä suinpäin veteen, kuinka tuo ajatukseni täyttää minut sykäyttävällä autuuden hurmalla.

"Mutta toveruutemme! — kuuluu minussa niin heikosti kuin kosken aallokossa kuiskaus. Joutavia! Nyt, nyt, minä juoksen!

"Entä valani! Sillä vaikka en pannutkaan kahta sormeaa mustaa kalliota vasten, niin olinhan sydämessäni sentään vannonut Martille saman kuin hänkin minulle. Olenko siis särkemässä suhdettamme! — kuuluu minussa nyt kovemmin kuin minkään veden kohina.

"Nämä ajatukset, jotka niin odottamatta tulivat hurmaustani keskeyttämään, tuntuivat minusta sillä hetkellä pedoilta, jotka säälimättä ja raadellen estivät voimakkaimman mielihaluni toteutumasta mikä

minussa milloinkaan oli ollut. Mutta ihmeellistä sanaa, minussa ei ole myöhemmin koko elinaikanani ollut niin jättäjäismäistä tahdon voimaa kuin juuri tuona hetkenä, tuskin 17:n ikäisenä tyttönä. Tarvitsin vain päästä täyteen selvytyteen siitä että kysymyksessä todella oli valan rikkominen, niin jaksoin kuin jaksoinkin olla valalleni uskollinen. Karvain mielin aloin naruttaa kiinni liiviäni.

"Kuitenkin, mitä lujempaan jälleen sidoin laukaistut sukkanauhani, mitä tiukemmalle säpitiin puolikenkäni, sitä selvemmin tunsin menetteleväni Marttia kohtaan niinkuin piti. Ja mitä kauemmas sitten etenin kallioltani, sitä useammin pysähdyin ja tunsin hirmuisesti punastuvani, — sitä enemmän hämmästyin että nyt vasta aloin ymmärtää mihin uhkapeliin olin ollut koko suhteemme saattamaisillani. Ja kotiin palattuani, kun kaikki vielä nukkuivat, minut valtasi sanomattoman onnen tunne sen johdosta, etten ollut mitään särkenyt ja että kaikki oli siis ennallaan. Muistan ilosta suudelleeni kukkia ja ulkona syleilleeni valkoisia koivunrunkoja, — tuota kaikkea vain tervehtiäkseni uudestaan koko maailmaa, joka oli pysynyt muuttumattomana entisellään ja pelastunut särkymästä minun — tyhmän tytön tähden.

"Sen jälkeen emme enää koskaan kylpeneet tämän kallion luona emmekä missään muuallakaan. Mutta meidän toveruutemme siirtyi kesäisistä urheiluistamme kokonaan toisille aloille, se syveni ihmeellisesti ja sai uuden luonteen, me aloimme löytää saman toveruuden mahdollisuutta ei ainoastaan siinä mikä meistä oli ollut 'hauskaa', vaan myös siinä mikä kumpaisellekin meistä oli ikävää ja vaikeata. Ja kohta kun toinen otti omakseen toisen surun — kaikki muuttui onneksi. Oi Hilja, Hilja, sinä et tiedä, sinä et tunne suurinta elämisen salaisuutta. Ihminen ei ole mitään yksin, vaan ainoastaan yhdessä — ei, ei niin kuin sinä ehkä ajattelet, vaan niin että he oppivat elämään toistensa elämää, se onkin juuri *omaa* elämää.

"Ymmärrätköhän sinä oikein mitä minä olin pelastanut, kun juoksin pois kalliolta? Älä luule että se oli ainoa voitettava minulle, ei, alituisen se tahtoi tulla takaisin, ja sen jälkeen se vasta alkoikin tulla. Välistä minulla ei haluttanut mitään enemmän kuin että Martti ottaisi minua kädestä, halutti niin hurjan voimakkaasti, etten voi sitä sanoin selittää. Olihan Martti ottanut kädestäni toverina monta kertaa, mutta minulla halutti että hän olisi *viehätynyt* ottamaan. Ja tätä viehättämisen halua vastaan minä sain olla taistelussa alituisesti. Nyt sen ymmärrän, mutta silloin minä luulin kysymyksen olevan vain tuon valan pitämisestä. Koko meidän välimme perustui Martin ihmeelliseen lujuteen ja minun alituisen taisteluuni viehättämisen halua vastaan. Kerta kaikkiaan minä sen ymmärsin tuona kesäaamuna, sillä se onni, jota voitostani tunsin ja se väliemme syventyminen, joka sen jälkeen alkoi, on luonut koko tämän ihmemaailman ympärimme, jossa me yhä elämme."

MARTTI.

Näin päättyi Jöijen myöhempi kertomus. Toivon vain, ettei lukija mielikuvituksessaan sekoita tätä myöhempää, kehittyneesti ja arvostelevasti näkevää kantaa siihen tyttömäiseen Jöijeeseen, joka oli huoneessani. Tämä tyttö kaiketi itsekin luuli, että paimen oli heidän kesähuvinensa häirinnyt. Ainakin oli tuon ensimmäisen kiihtymyksen luonne niin epäselvänä hänelle itselleen ja niin suurena salaisuutena, että hän tuskin olisi silloin vielä itselleenkään voinut sitä ajateltavaan tai sanalliseen muotoon pukea. Käsitykseni on se, että Jöije oli ensi hetkestä asti rakastunut Marttiin, mutta hän ei ollut lähimainkaan tietoinen siitä. Hänenkin rakastumisensa, niinkuin kaikkien meidän kuolevaisten, esiintyi tietysti luonnonvoimaisena, vastustamattomana haluna nähdä Martti viehättyneeksi häneen muulla tavalla kuin vain toverina. Mutta nyt oli kaikki viehättämisen pyrkimys heidän toverivalaansa vastaan. Näin tuli Jöije olleeksi alituisessa taistelussa omaa rakastumistansa vastaan. Ja kun hän ensimmäisestä näkemästämme asti toistamistaan toisti, että heidän välinsä oli "jotakin peräti muuta kuin tavallinen ihastuminen ja kihlautuminen", on se ymmärrettävä niin, että Jöije piti rakastumistansa yksinomaan erikoisena, persoonallisena salaisuutenaan, joka ei saanut mitenkään sekaantua heidän varsinaiseen ystävyysuhteeseensa, ja näin siis koski vain häntä eikä Marttia.

Tuona iltana hän päätti kertomuksensa, niinkuin sanoin, hurjaan vallattomuuden puuskaan, kun olin vakuuttanut uskovani että Martissa ei ollut "mitään sellaista".

Hän keskeytti juttelunsa, näppäsi valon sähkölamppuun ja lyöden kätensä yhteen huudahti:

— Herranen aika, kellohan on jo 11! Mitä sinä ajattelet, Hilja kulta!
Meidän täytyy heti lähteä Marttia tapaamaan.

Minä sanoin, ettei se suinkaan ollut enää näin myöhään mahdollista.

Silloin Jöije otti minua käsistä ja yhä samassa ilon puuskassa alkoi väkisin pyörittää lattialla.

— Ei se mitään tee, ei yhtään mitään, tule, tule, tule!

Minun täytyi luvata.

Räystäästä ei enää tippunut. Pakasti. Kuu ui huimaavaa vauhtia räsäpilvien seassa.

Matkalla Jöije sanoi:

— En mitään niin kovasti haluaisi kuin että sinä Hilja ymmärtäisit meidän suhteemme oikein, — että nimittäin se on erilaista kuin kaikki muu maailmassa ja ettei siinä ole mitään sellaista kuin ihmiset luulevat, — että se on jotain niin erikoista kuin jos löydettäisiin jotain ihan uutta kultaa tai mitä muuta semmoista, jota ei vielä kukaan koskaan ole nähnyt. Olen sitäpaitsi tänään jo puhunut Martille sinusta, ja hänkin piti hyvin tärkeänä saada sinut oikeaan käsitykseen.

Minä kysyin miksi minun mielipiteeni oli niin tärkeä.

Jöije pujotti päänsä eteeni nähdäkseen minut lyhdyn valossa ja sanoi salaperäisesti hymyillen:

— No, ehkä tekisimme sinutkin onnelliseksi...

Minä en ymmärtänyt hänen tarkoitustansa ja se huvitti häntä suuresti.

Minä sanoin:

— Pahoin pelkään, että kun "kaikki käy ympäri" te vain haette uusia nimiä vanhoille asioille.

— Ei, ei, ei, — kiirehti Jöije sanomaan. — Nyt olit saattamaisillasi itsesi aivan mahdottomaksi siihen mihin olemme sinut valinneet. Mutta se on totta: kuinka en sitä ennen huomannut! Tietysti sinun täytyy ensin oppia tuntemaan Martti. Vasta sitten sinä voit oikein ymmärtää meidät. Tule siis joutuin, etkö voisi kulkea vähän nopeammin? Hän on sellainen unikeko iltasin.

Me saavuimme merenpuoleiselle laitakaupungille ja aloimme kohota nelikerroksisen kivimuurin pimeitä portaita, Jöije malttamattomasti edellä, jokaisella kerrosvälyksellä minua odottaen ja hoputtaen. Mutta ylös kavuttuamme avain ei ollutkaan ovelta. Jöije pudisti päätänsä:

— Sanoinhan minä, se se on vasta unikeko!

Minä aloin lähteä.

— Ei, ei, — sanoi Jöije, — meillä on sovittu avainpaikka.

Ja hän otti avaimen maton alta oven suusta.

— Odota sinä vähän aikaa täällä, hän sanoi, avasi hiljaa oven ja hiipi sisälle.

Vähän ajan kuluttua hän ilmestyi jälleen porraskäytävään, viittasi minua tulemaan sisälle ja kuiskasi:

— Hän nukkuu.

Estelyistäni huolimatta Jöije alkoi vetää minua sisälle. Koetin siinä temmellyksessä saada hänelle selväksi kuinka vastainen tuttavuuteni Martin kanssa voisi mennä pilalle, jos näin sopimattomasti alkaisimme. Nämä perustelut vain naurattivat Jöijeä. Hän vaati hiljaisuutta ja puhumattomuutta, sulki kädellään suuni ja sai kuin saikin vedetyksi minut eteiseen.

— Sinun täytyy saada edes nähdä hänet. Tule tänne, tästä sinä näet hänet. Katso tuonne.

Me olimme kookkaanlaisessa huoneessa, jota kuu himmeästi valaisi. Edessäni olevaa seinää vastassa näin kahdet parit suksia, toiset pitemmät, toiset vähän lyhemmät. Pitemmät ovat Martin, lyhemmät Jöijen, ajattelin. Melkein keskellä huonetta oli kirjoituspöytä, jolla paitsi kirjoja näkyi jotain kاپertynyttä paperia.

— Tuonne, tuonne, sanoi Jöije ja käänsi pääni kohti sisäpuolista nurkkausta. — Juuri noin hän valveillakin hymyilee.

Aivan oikein. Nyt aloin erottaa nukkuvaa Marttia muusta pimeästä, joka vallitsi nurkkauksessa.

Hänen kasvonsa olivat kääntyneinä meihin päin ja todella hymyilivät. Suu oli vähän auki. Ainakin kaksi ylintä paidannappia oli myöskin auki, joten hänen rintansa oli paljastunut kuin merimiehellä. Kuunsäde kiilui etuhampaasta, antaen omituista hymyilevää eloa nukkuviin kasvoihin.

Mutta vaikka olisi ollut vieläkin pimeämpi, niin olisin sittenkin heti osannut kuvitella mieleeni noiden kasvojen ilmeen, jopa vähimmätkin piirteet, niin peräti tuttu oli minulle tuo ulkonäkö: järven siniset,

tarmokkaan raikkaat silmät, terve, punaisen kellervä iho — minä sen tiesin, vaikka en suinkaan voinut nähdä. Tiesin, koska olin nähnyt lukemattomia muita juuri hänen kaltaisiansa. Suomalaisempia kasvoja ei enää voisi löytää, nuo olivat kuin perikuva kaikista sellaisista. Vielä pitää lisätä kuvaan voin keltainen tukka, joka itsepintaisesti kihartuu — ei siksi että se olisi tukan ominaisuus, vaan jostakin ikäänkuin itse ihmisen sisäisen luonteen sitkeydestä, terveydestä ja voimakkuudesta.

Kun seuraavana päivänä tutustuin Marttiin, näinkin, että kuvitteluni oli ollut täsmälleen todellisuutta vastaava. Kasvot eivät ehkä olleet poskenpäästä poskenpäähän yhtä leveät kuin miltä olivat kuutamossa näyttäneet, mutta siniset silmät olivat vieläkin eloisamman tarkkaavaiset kuin olin osannut ajatella. Mustimman koleerikon tulikekäleet eivät olisi voineet kaikesta velttoudesta ja väsähtymisestä vapaampaa tarmoa ilmaista.

Vastoin varoituksiani Jöije tietysti ensi työkseen kertoi hänelle, että olimme yöllä majailleet hänen vuoteensa ääressä. Toinen olisi Martin sijassa ehkä loukkaantunut ja vähintään tehnyt muistutuksen moisen käytöksen sopimattomuudesta, mutta Martti vain tuskin huomattavasti rypisti silmäkulmiansa ja hymähtäen käänsi heti puheen toisaalle, ottamatta kuuleviin korviinsa minun anteeksipyyntöjäni: hän kyllä tunsu Jöijensä ja oli tottunut odottamaan tämän puolelta paljon suurempiakin vallattomuuksia.

Minua Martille esiteltäessä sattui olemaan läsnä muuan Jöijen lukuisista tädeistä, jolle myöskin Martti esitettiin. Ja minä kuulin heidän välisensä keskustelun.

Täti alkoi kohta tiedustella Martin lukuja ja tulevaisuuden aikeita. Martti näytti ottavan asian siltä kannalta, että tiedustelujen varsinaisena syynä oli tuo tavallinen: millä aijot vaimosi elättää? Jonka vuoksi hän alkoi hieman tarkoituksellisesti vastustushalulla ja odottamattoman alttiilla avomielisyydellä puhua asioistaan, sivutarkoituksena ilmeisesti että minäkin samassa saisin vastauksen kaikkiin niihin kysymyksiin, joita hän otaksui minun olevan tietysti aivan tulvillani.

Niinpä hän kohta saattoi meidän tietoomme, ettei hänellä ollut minkäänlaisia varmoja tulevaisuuden suunnitelmia.

Tädin niska jäykistyi ja alaleuvan lihat pullistuivat.

Martti ei sanonut sietävänsä kurssilukuja eikä muuta hiljaista istumatyötä. Koko hänen olentoansa alkaa semmoisessa työssä kutittaa, sanoi hän, — syntyy halu reuhata ja ryyppiskellä. Hän saattaa lukea vain omasta mielihalusta, milloin kemiaa, milloin insinööritieteitä, ja nyt viime aikoina hän on saanut kovan halun oppia muutamia kieliä...

Tädin pullistus kävi yhä uhkaavammaksi ja puhkesikin lopulta malttamattomaan purkaukseen, joka keskeytti Martin selostukset.

— Luulisi toki, että jotakin järjestystä pitää olla luvuissakin!

Martti sanoi että paras järjestys hänen nähdäkseen on se minkä oma tiedonhalu viittoo.

— Mutta semmoinen ei *elätä!* pääsi tädiltä vahingossa.

Martti ei sanonut milloinkaan ajatelleensakaan lukea semmoisissa tarkoituksissa. Hänellä ylimalkaan ei ollut mitään aikeita.

Silloin täti kadotti kokonaan malttinsa ja kovasti punastuen ja poistuen tiuskasi:

— Ellei teillä ole tulevaisuuden aikeita, niin teidän olisi parasta luopua myös muunlaisista "aikeistanne".

Tämä oli tädin mielestä niin onnistunut ja niin myrkyllinen sutkaus, että hän ei katsonut voivansa hetkeksikään enää jäädä meidän pariimme, vaan mielenkuohusta tutisevin päin ja hehkuvan punaisena kiirehti huoneesta.

Martti ei naurahtanut niinkuin minä tein.

— Tuo taitaa rakastaa Jöijettä kovasti, — hän sanoi, hyväksyvästi katsellen tädin jälkeä.

Minä en sanonut mitään. Martti odotti vähän aikaa ja sanoi sitten;

— Mutta tekin taidatte rakastaa Jöijettä, ja jos haluatte jatkaa kyselyjä, niin kyllä minä puolestani mielelläni vastaan.

Silloin minä sanoin.

— Jos äskeisen kyselijän hengessä jatkaisin, niin kysyisin ettekö sentään *Jöijen* tähden tahtoisi

tutkintoja suorittaa?

Martille oli tuo kysymykseni ilmeinen pettymys. Hän katsahti silmiini vähän pitkään ja vaipui sitten mietteisiinsä. Vähitellen levisi hänen kasvoilleensa hänen omien ajatustensa synnyttämä hymy. Ja hän sanoi minulle naurahtaen:

— Olen aikonut mennä merille. Mutta mitä lukuihin tulee, niin ... kysykääpä Jöijeltä mitä hän siihen sanoo.

Minun ei kuitenkaan tarvinnut sitä Jöijeltä kysyä, sillä sen jo tiesin. Jöije ei mitenkään tahtonut, että Martti lukisi ja vielä vähemmän että hän lukisi "hänen tähtensä". "Martin pitää olla itsensä ja minun pitää olla itseni", sanoi Jöije. Hän ei voinut nähdä, että Martti hänen tähtensä missään suhteessa koetti muuttua herrasmaisemmaksi puvussa ja käytöksessäänkään. Huolellisesti Jöije valvoi, ettei Martti saanut ollenkaan sinnepäin yrittää. "Martin täytyy olla Martti". Merille lähtemisestä minä sentään kysyin Jöijeltä. Jöije heiskautti kädellään: "Onhan se siitä puhunut, mutta ei se ole mitään, hän muka tahtoo panna omat oikeat halunsa koetukselle. Ei. Hän on villien orivarsojen kesyttäjä ja sonnien taltuttaja eikä mikään merimies. Näkisit hänet hurjien hevosten ohjissa!"

Heidän suhteensa alkoi muuttua minulle päivä päivältä yhä suuremmaksi arvoitukseksi.

Tuttavuutemme ensi hetkestä aloin tutkia, onko Marttikin puolestaan rakastunut Jöijeeseen. Mutta siitä en voinut mitenkään päästä perille. Välistä minusta näytti päivän selvältä, että niin oli, mutta toisen kerran taas olin sitäkin epätietoisempi. Martin *täydellinen* vapaus kaikesta mustasukkaisuudesta antoi minulle enin epäilemisen aihetta. Jöijen kauneus, laajat tuttavapiirit, nuorten herrain alituiset leijaillemiset hänen ympärillensä eivät näyttäneet hitusenkaan vertaa häiritsevän Martin ainaista levollisuutta. Kun kello läheni 11 illalla häntä alkoi tavallisesti nukuttaa, ja silloin hän saattoi tanssi-iltamastakin lähteä kotiin ja panna maata, jätettyään Jöijen jonkun tilapäisen "ihastuksen" hoitoon ja saatettavaksi. Mutta muuten huomasin pian, että Jöije puolestaan oli kokonaan luopunut yrityksistä mustasukkaisuuden tietä viehättää Marttiansa "rakkauden" poluille, vaikka pidin kylläkin häntä kovin tarkkaan silmällä.

Aivan pian minun täytyi itselleni tunnustaa, että tässä heidän suhteessaan — puhumatta nyt Jöijen yksipuolisesta mahdollisesta rakastumisesta — oli todellakin jotakin peräti uutta ja epätavallista. He sanoivat suhdettansa toveruudeksi ja ainakin luulivat itse olevansa kaukana sukupuolisuudesta. Niin kaukana, että — kuten myöhemmin sain tietää — heillä oli aikomuksena liittää vielä muitakin ihmisiä samaan heidän toveruutensa piiriin, jos vain onnistuivat herättämään jossakin ihmisessä oikeata ymmärrystä. Vieläpä sain tietää, että minä olin ollut heidän valittunsa, vaikka en ollut suoriutunut kaikista salaisista kokeista, joiden alaisena tietämättäni olin ollut. Samaa kokeilua ja Martille arvosteltavaksi esittelyä oli tarkoittanut jo tuo yöllinen käyntimmekin. Pahimpana esteenä kuului olleen se mitä olin tullut sanoneeksi Jöijelle, että he muka vain "nimittivät uusilla nimillä vanhoja asioita".

"Kihloissa" he todellakin kuvittelivat olevansa vain siitä syystä, että alituinen yhdessä-olo vanhempien ja maailman vuoksi ei muuten käynyt päinsä. Molemmat olivat yhtä vakuutetut olevansa tovereina "erottamattomat". He olivat löytäneet jonkinlaisen uuden yhdessä-olemisen eli yhdeksi muuttumisen perusteen. Kumpikin ajatteli, tahtoi, eli vain tuona yhtenäisolentona. "Minä en ole enää minä", kirjoitti Jöije kerran, "minua ei ole olemassa, olen jotain vain Martin kanssa, ja hän sanoo samaa itsestensä."

Miten oleminen tuona yhteisolentona ja kuitenkin oleminen "omana itsenään", kuten Jöije vaati, saattoivat yhtäaikaa olla olemisen perustuksena, on minulle täydellinen arvoitus, ja minun täytyy nöyrästi tunnustaa, etten pysty sitä tässä esityksessäni mihinkään suuntaan selvittämään. Minä vain toistelen heidän sanojansa, eri tilaisuuksissa lausumiaan. En tietysti antaisi moisille nuoren väen lausunnoille sellaista arvoa, ellei niiden takana olisi sen elävän onnen todellisuus, josta ei syrjäinäkään voinut olla kahden vaiheilla. Sanat olivat kaikissa tapauksissa heidän yrityksiiään antaa minulle käsitystä tuosta heidän onnestaan. Tahdon olla heille uskollinen. Ja olen myös valmistunut semmoiseen mahdollisuuteen, että joku lukijoista ehkä selvästi näkee sen minkä perille minä en ole päässyt. Tahdon olla sitäkin tarkempi noiden sanojen toistamisessa.

Tässä yhteydessä voin ehkä mainita myös sen minulle epäselväksi jääneen ajatuksen, minkä harvapuheinen Martti vähän myöhemmällä iällä tuli lausuneeksi.

Hän sanoi: "Ihmisellä on luonnostaan kammo toisen elävää ja huokuvaa ruumista kohtaan. Sen kammon vuoksi hän on erillinen minä, josta on vain kärsimyksiä hänelle. Jos häneltä otetaan pois tuo kammo, niin hän lakkaa olemasta erillinen, ja se on hänen autuutensa."

Martti ei ollut mikään filosofi ja sentähden hän ei voinut selittää minulle tarkoitustaan sen täsmällisemmin. En päässyt perille, tarkoittiko hän sukupuolirakkautta vai jumalallista, uskonnollista rakkautta. Ainoa minkä sain esille, kun kysyin tarkoittiko hän rakastumista, oli tämä: "Taitaahan se olla

ainoa tilaisuus missä ihminen voi saavuttaa autuuden, ainakin eläessään."

Meneppäs ja ota selvä moisista ongelmista!

Heidän virallisesta kihlautumisestaan huolimatta heidän oli kuitenkin usein hyvinkin vaikea puolustautua vanhempia, sukulaisia ja muuta maailmaa vastaan, joka yhä lähentelevämmin vaati heiltä selvyttä siihen "milloin häät ovat" ja millä varoilla ajetaan sitten kotia rakentaa ja ylläpitää. Kun he olivat olleet "kihloissa" jo yli kolme vuotta, alkoivat nuo kyselyt ja tilille vaatimiset käydä yhä uhkaavammiksi. Kihloissa olemista ilman mitään tulevaisuuden suunnitelmia, ilman selvyttä milloin ja miten — pidettiin sopimattomuutena. Mutta mitään ratkaisua en minä ainakaan voinut vainuta, niin läheinen ystävä kuin heidän kanssaan olinkin. Tietysti kaikki kääntyivät kysymyksineen minun puoleeni ja purkivat sappeaan minulle, aivan kuin asian kiirehtiminen olisi ollut yksistään minusta riippuvainen, ainoasta, jolla katsottiin olevan jotain vaikutusvaltaa noihin kummittelijoihin.

Alkuperäinen tarkoitushan oli ollut, että minä käyttäisin koko vaikutusvaltani heidän erottamiseksi toisistaan. Mutta en sen enempää tarvitse selittää, miksi oma mielipiteeni tässä asiassa niin pian muuttui. Olin ottanut kohta tehtäväkseni ihan päinvastaisen: saada vanhemmat vakuutetuiksi siitä, että nuoret olivat kehoitettavat naimisiin eikä eroon. Sain paroonittaren puolittain uskomaan, että jos heille sanotaan jyrkästi: ette saa olla kihloissa ellette mene kolmen kuukauden kuluttua naimisiin, niin he mieluummin "purkavat kihlauksensa" kuin suostuvat sellaiseen valaan.

Kerran minä suututtaakseni Martin ja saadakseni hänestä ilmoille jonkun selvittävän purkauksen, sanoin hänelle:

— Kun olette varmat siitä, että olette "erottamattomat" eli että toveruutenne on ikuinen, niin eikö olisi paras vihityttää itsenne — maailman tähden tai oman rauhannekin tähden?

Mutta hämmästykseni oli suuri, kun huomasin, ettei tämä kysymykseni ollut Martille lainkaan mikään yllätys. Hän ei suuttunut vähääkään. Katsahti vain ensin vähän pitkään, epätietoisena mitä tarkoitan, ja sanoi sitten, että he olivat kyllä itsekin usein ajatelleet sellaista mahdollisuutta. Oli ajateltu niin, että he vihityttäisivät itsensä, mutta kaikki ulkonaiset asiat jäisivät muuttumattomiksi ennalleen.

— Kuinka niin "ennalleen", minä kysyin ihmetellen.

— No ... Jöije jäisi asumaan vanhempiensa luo, sanoi Martti aivan kuin ei olisi lausunut mitään tavatonta.

Minä arvelin siihen, että sellainen tuskin tyydyttäisi maailmaa.

Martti sanoi: "Eipä tietenkään, sillä sääntö kuuluu: miehen on elätettävä vaimonsa, ja maailman kannalta katsoen, joka ei suhdettamme ymmärrä, sellainen asema olisikin minulle kovin nöyryyttävä. Ainoa mahdollisuus olisi siis järjestää asia niin, että me muuttaisimme todella yhdessä asumaan, mutta sellainen on taas Jöijen kannalta mahdotonta."

Minä vaadin tarkempaa selitystä miksi se olisi Jöijen kannalta mahdotonta. Martti sanoi:

— En ole selvillä siitä. Tiedän vain että Jöije niin tuntee, vaikkei osakaan sanoin selittää. Ja siksi minäkin uskon että asia on niin, enkä ole muuten sitä enää ajatellutkaan.

Oliko Martti siis rakastunut vai ei? Oli, koska hän oli valmis tekemään sellaisen liiton Jöijen kanssa, mikä olisi saattanut mahdolliseksi vastaisen liiton jonkun muun kanssa. Ei ollut, koska hän ei sen enempää välittänyt tiedustella miksi Jöije ei tahdo "asua yhdessä". Se, minkä luulisi olevan pääasia koko kysymyksessä, näytti Martista tois-arvoiselta, jota hän "ei ole enää ajatellutkaan"!

Mutta jos Martti ei välittänyt kysyä Jöijeltä, niin minä olin sitä kärkkäämpi ottamaan asiasta selvää Jöijeltä itseltään.

— Martilta olen kuullut, sanoin Jöijelle, — että hän puolestaan olisi ehdottanut vihkimistä. Kuinka se asia oikeastaan onkaan?

Jöije hymyili omissa ajatuksissaan, välittämättä vastata.

— Eikö se olisikin kaikkein parasta, sanoin.

Silloin Jöije kavahti ajatuksistaan:

— Ei! sanoi hän jyrkästi, ja oikeinpa tällöin syntyi pieni ankaruuden vakonen hänen silmiensä väliin.

Mitään vaikutinta tähän näin jyrkkään kantaan minä en pystynyt selville saamaan, enkä voinut houkuttaa hänen suustaan ainoatakaan muuta sanaa tuon ehdottoman kiellon selitykseksi.

Vasta myöhemminä vuosina, eli juuri samalla kertaa kuin Jöije tunnusti minulle oikean syyn siihen miksi heidän yhteiset kylpynsä olivat niin äkkiä keskeytyneet, minun myös onnistui palauttaa kysymykseni Jöijen mieleen ja saada siihen vastaus.

— Mutta Hilja-rakas, ajattelehan toki, hän sanoi silloin. — Martti oli kyllä varma itsestään, hän saattoi sellaista ehdottaa maailman tähden, koska tiesi vaikeaksi muuten olla aina yhdessä, mutta hän ajatteli aina pysyä toverina, hän on hirveän voimakas ja hänelle ei ole mikään mahdotonta. Mutta ajattele minua! Sen jälkeen kun olen kertonut sinulle viimeisen uintikohtauksen, sinun ei pitäisi olla vaikeata käsittää miksi *minä* en voinut olla varma itsestäni. Kun vain ajattelin yhteenmuuttoamme, minut tempasi vielä paljon hurjempi hullaannus kuin koskaan millään kalliolla. Ja minä en ollut enää niin tietämätön tunteitteni laadusta kuin tuona kesänä, minä olin jo kokenut, että *suuri* onni ei ollut Martin viehättymisessä ottamaan minua kädestä, vaan päinvastoin siinä että hän *ei* viehättynyt sitä tekemään vain senvuoksi, että minä olin uskollinen valallemme. Mutta minä suorastaan en *uskaltanut* ajatella sellaista voimainkoetta. Jos jo pelkkä ajatus, että asuisimme yhdessä, noin hullaannutti minut, mitä olisikaan tapahtunut, jos todella... Niin minä ajattelin ja *suuri* onni jäi sydämeeni.

Näin Jöije. Oikeastaan tämä ei selittänyt muuta kuin että hän oli alusta pitäen intohimoisesti rakastunut Marttiin, josta olin ollut kohta selvillä.

Yrityksiini päästä perille siitä, oliko Marttikin rakastunut, kuului vielä seuraava keskustelu.

Minä: Jos pelkkä toveruus saattaa olla korkeimman onnen perustuksena kahden eri sukupuolen välillä, niin — ajatellen toverinne parasta — ehkä onnenne ei häiriintyisikään, jos Jöije noudattaisi vanhempiensa harrasta toivomusta ja suostuisi nuoren herra Kr:n kosintaan.

Martti loi silmänsä alas vilkaistuaan minuun ja hänen poskiinsa levisi eloisa puna.

Hän on rakastunut! minä riemuitsin.

Ja kun Martti oli kovin kauan mitään vastaamatta, minä — jolle hänen poskiensa puna oli täysin tyydyttävä vastaus — jatkoin niinkuin hän olisi saman vastauksen sanoinakin antanut.

— Aina te molemmat vakuutatte, että suhteenne on jotakin yksinolevaa, epätavallista, mutta miksi tuo tavallisuudesta poikkeavaisuus esiintyy semmoisissakin asioissa, mitkä tavallisuudessa ovat ihmiselämän kauniimpia?

Martti: Nyt, neiti K., minä todellakaan en ymmärrä tarkoitustanne.

Minä: Eikö oman kodin perustaminen ole kauniimpia asioita mitä tämän koleaan taivaan alla ylimalkaan voi kuvitella? Niin me arkipäiväiset ihmiset ainakin ajatteleimme. Mutta kodin luominen ei näytä kuuluvan teidän kummankaan ihanteisiin, te ette ole arkipäiväisiä.

Martti: Koti — koti — sanotaan. Meillä kaikilla on ollut koti, vanhemmat, sisaret, veljet — ehkä rakkaita muistoja, — mutta sittenkin olemme koko tuon nuoruudenkin läpi kulkeneet ypö yksin. Yksin olemasta lakkaa vasta silloin kun löytää vapautuksen erillisyydestä.

Taas sama ajatus! Sillä Martti luuli voitavansa kaikki kysymykset selittää ja sen taakse hän näytti pakenevan aina kun hänen tunne-elämänsä verekseltä kosketti. Ikävä vain, että tuo ajatus ei voinut antaa minulle selvyyttä siihen ainoaan arvoitukseen, jota kaikki urkkimiseni tarkoittivat, nimittäin: vapautuiko Martti "erillisyydestään" vain yksin Jöijen löydettyään, vai tarkoittiko hän jotakin uutta, esimerkiksi uskonnollisen epäitsekästä suhtautumista ihmisiin ylimalkaan.

Olinpa melkein varma, että ajatus ei ollut mikään tunteen purkaus, vaan sisälsi filosofiaa. Ja silloin sanoi naisellinen vaistoni, että joko oli lennetty "rakkauden" ohi tai — ei oltu vielä päästy rakkauteen astikaan.

Entä tuo punastuminen? Se saattoi yhtä hyvin olla suuttumuksen ilmausta sen johdosta että minä olin koskettanut arkaluontoista asiaa.

Oltuani jonkun aikaa vaiti, kuulen Martin sanovan:

— Kysyitte äsken häiriintyisikö onnemme, jos Jöije — menisi naimisiin. Onnemme siitä ehkä häiriintyisi, sillä luonnollisesti tulisimme eristetyiksi, mutta toveruutemme ei milloinkaan.

Sen jälkeen en todellakaan ollut hullua hurskaampi.

ONNETTOMUUKSIEN KESKELLÄ.

Joko nyt onnettomuuksia?

Eihän vielä ole läheskään tyhjentävästi, ei kyllin runsain, kyllin täyteläisin värein kuvattu sitä onneakaan, jonka piti olla paratiisilaistenkin onnea säteilevämpää. Ja nytkö se onni jo vaihtui onnettomuuksiin?

Ei, lukijani. Tosin minä en alun pitäenkään ottanut esittäkseni mitään ruusupoluilla leijailevaa perhosparia, jommoisia ihmislasten keskellä kyllä on, mutta joiden onni saattaa silti olla keveä ja ensimmäiseen myrskysateeseen sortuva. Syvempi on se onni, josta minä puhun. En minä olisi perhosonnen vuoksi kynään tarttunut.

Vastuksien, sukuvihan, rotu-inhon keskellä syntyi minun kertomani onni ja se ei ole kasvanut ja huippuansa saavuttanut suinkaan vähempien onnettomuuksien keskellä.

Menisin kertomuksessani järjestään eteenpäin päivä päivältä, nauttien kuvauksestani kuin suuresta päivänpaisteesta, joka valaisee elämää antaen värinsä kaikelle mitä siinä on. Mutta juuri kun olin itse puolestani kiihkeimmilläni ja jo — kuten luulin — pääsemässä vihdoinkin perille Martin tunne-elämän laadusta, minut kohtalo erotti pitkäksi aikaa heistä. Olin juuri alkanut antaa tunteja Jöijelle suomessa ja Martille ruotsissa. Sain ihmeekseni todistaa, ettei minulla vielä milloinkaan ollut heidän vertaisiaan oppilaita, että he syventyivät kumpikin kielensä tutkimiseen hartaudella ja lämmöllä, jommoista en ollut pitkässä opettajatoimessani koskaan ennen nähnyt. Jöije tutki ja opiskeli suomen kielen salaisuuksia aivan kuin olisi siten hakeutunut oman Marttinsa hengen ytimiin. Aivan vaivatta, pelkän elävän intonsa vuoksi hän sai aikaan suoranaisia ihmeitä edistyksen nopeudessa. Ja monesti minä tein hullunkurisen johtopäätöksen, että Jöije oli Marttinsa tähden rakastunut yksin tein myöskin suomen kieleen: tämä kieli alkoi aivan sananmukaisesti elää hänessä, tai sanoisinko: hänessä oli syntymässä jokin uusi, suomalainen Jöije. — Martti osasi koulutietoinaan paremmin ruotsia kuin Jöije suomea. Hänelle oli kielioppi selvänä ja oli hän lukenutkin yhtä ja toista kirjallisuudesta. Meidän harjoituksemme tarkoittivat paraastaan vain käytännöllistä puheluruotsia, ja hänen intonsa taisi vähän kärsiä minun liian sitkeistä foneettisista vatkutuksistani, kun hinnalla millä hyvänsä tahdoin totuttaa hänet olemaan sekoittamatta toisiinsa "dit" ja "tid" sanojen ääntämistä. Martti puolestaan ei välittänyt käytännöllisistä asioista eikä pyrkinyt "oppimaan puhumista", jota Jöijekin, kumma kyllä, piti tarpeettomana. "Se ei sopinut Martille", hän sanoi. Martin koko harrastus kääntyikin pian Ruotsin historiaan ja kirjallisuuteen, johon hän näytti syventyvän herkäällä innolla, aivan kuin hänkin olisi Jöijensä kautta löytänyt jonkun uuden, ennen tuntemattoman maailman. Lähempi Marttiin tutustumiseni perustui melkein kokonaan näihin kieli- ja kirjallisuusharjoituksiimme.

Mutta silloin keskeytyinkin niinkuin sanoin kaikki tyyni parhaaseen alkuunsa.

Minun oli erään suomalaisen perheen seurassa matkustaminen vuodeksi tai pariaksi ulkomaille, — taaskin lasten hoitajana ja kotiopettajana.

Ja koko tältä pitkältä ja tärkeältä ajalta minulla ei ole muita personallisia tietoja heistä kuin pari kirjettä Jöijeltä ja hänen myöhempiä tiedon-antojaan, joiden avulla nyt koetan täydentää näin syntyneen pahan aukon.

Ei, sanoin väärin. Paitsi Jöijen kirjettä sain toisaaltakin, tavallisten juorujen muodossa tietää sarjan sangen tärkeitä tapahtumia, jotka järkyttivät koko olentoni pohjia myöten.

Perhe, jonka luona oleskelin ulkomailla, sai kotimaasta kirjeen, eräältä naistuttavalta, joka oli ventovieras paroonin perheelle. Minä sain kirjeen lukeakseni.

Jälkikirjoituksena sanottiin siinä, ikäänkuin vain sivun täytteeksi:

"A propos — olette kai jo kuulleet parooni B:n kuolemasta, ainakin sanomalehtien mukaan? Mutta kulissien takana tiedetään kertoa paljon muuta. Kuolema oli itsemurha. Browningkuula ohimoon. Syy? Onneton rakkaus. — Rakkauden esine? Viinitarjoilijatar jostakin bodegasta ... täällä Helsingissä!..."

En voinut lukea etemmäs. Päätäni huimasi, minä olin kuin salaman lyömänä.

Ja kuitenkin tunsin heti ensi hetkestä että muuten ei olisi voinutkaan käydä, eli että tämä oli juuri se ratkaisu, joka oli paroonin tyylliselle miehelle ainoa luonnollinen.

En tosin ollut koskaan ennen ajatellut, että hän tekisi itsemurhaa, mutta kun se oli tapahtunut, oli kuin olisin aina tiennyt sitä odottaa.

Ja minä syvennyin nyt vapaasti, itsetietoisesti hänen elämänsä kauheaan, millään rauhallisella tavalla ratkaisemattomaan ristiriitaan. Nyt kirjoitan siitä — en siksi että aihe kiinnittäisi minua vastustamattomalla voimalla, sillä päinvastoin minun on sanomattoman vaikeata tehdä tässä asiassa näkemyksiäni julkisiksi, enkä myöskään senvuoksi, että tämän miehen synkkä kohtalo olisi sopivan musta pohja "onnellisten" kirkkaudelle, vaan siksi, että tunnen sen velvollisuudekseni lukijaa kohtaan, joka varmaan osaa tehdä siitä johtopäätöksiä toisen päähenkilöni luonteen ymmärtämiseksi.

Jo silloin kun vielä jotenkin nuorena tulin parooni B:n perheeseen, sain kohta huomata tuon omituisen kaksinaisuuden, joka oli paroonin olennon pohjana: maailmallisen keveyden kuoren alla synkän tyytymättömyyden omaan itseensä.

Lähempi tuttavuutemme alkoi meille molemmille hyvin tuskallisella tavalla, jota vain pintapuolinen, hurmiossa syntynyt sana olisi saattanut nimittää onneksi. Minä tiedän, että hän yhtäkaa sekä haki minua että vältteli minua. Kun hän löysi minut kahden kesken, syttyi hänen katseeseensa se tuli, joka hänen tunnossaan kaiketi kantoi onnen nimeä, ja hän ikäänkuin eli minun silmiini katselemisesta. Ja kuitenkin tiedän, että hän itse pelkäsi tuota aistimustensa kuohua, missä hän varmaan tunsikin oman määräämisvaltansa luisuvan käsistään. Kun hän kerran vihdoinkin kokonaan kadotti hillitsemiskykynsä, ja asettuen oven eteen kasvot kalpeina ja vavistus jäsenissä sulki minulta pois-pääsyn, ja kun hän sitten sai mielihalunsa tyydytetyksi niin pitkälle että hurjasti syleillen suuteli minua ja ainoastaan satunnaisen häiriytymisen pelosta päästi minut menemään, tiedän minä, että hän, vaikka olisikin pitänyt intohimonsa tyydyttämistä kaikkien toiveittensa täyttymisenä, todellisuudessa kuitenkin iloitsi siitä, että asia oli keskeytynyt. Siis oli hänelläkin jokin tunne onnesta, joka on suurempi kuin intohimon onni.

Oliko tämän korkeamman onnen ehtona vain oman sisäisen rauhan säilyminen, vai uskollisuus elämänkumppanille, vai sopuko Jumalan kanssa, sitä en mene päättämään. Hän ei ollut uskonnollinen.

Tiedän vain, että hän — vaikkei aavistanut kenenkään syrjäisen sitä näkevän tai ymmärtävän — epätoivoisesti, lakkaamatta, kaikin voimin taisteli intohimoa vastaan, siis yhä jonkun korkeamman onnen nimessä. Sillä intohimoa vastaan ei kukaan koskaan taistele muun kuin jonkun korkeamman onnen vuoksi, siksi vaikea se toki on ihmiselle.

Luultavinta on, että hänen "korkein onnensa" oli vain säilyttää omissa, perheensä ja maailman silmissä rikkoontumattomana kuva hienostuneesta, perinnäisesti sivistyneestä ja siveellisestä ylimyksestä, jommoiseksi kohtalo oli hänet luonut ja tahtonut. Mutta siinäpä se näiden vanhojen sukujen traagillisuus onkin, että juuri heissä intohimot hillittömimmin riehuvat. Missä hienostuneen siveyden halu olisi suurin, siellä intohimo on voittamattomin! Joku nousukas, terve liikemies, talonpoika osaa aina antaa sellaisille asioille toisarvoisen sijan milloin hänen pelkkä etunsa niin vaatii. Mutta ylimys, vaikka asettaa vaakaan edun asemasta kunniansa, sittenkin lannistuu.

Jo nuorena ollessa hiipii intohimon kohtalotar heidän sieluihinsa heidän aikeittensa ja suurten suunnitelmiansa keskelle — särkemään, hajoittamaan ja hallitsemaan. Voi ylimys-äitien ja isien huokauksia nuorisensa vuoksi! "Mitä olisikaan meidän pojastamme tullut, ellei olisi noita kirottuja naisia!" — Pian huomataan, ettei muuta ole tehtävänäkään kuin vain parhaalla tavalla osata maailmalta salata lasten skandaaleja, siirrellä toisesta koulukaupungista toiseen, viedä maanääreltä maanääreen. Mutta kaikkien toiveitten ylin toive on saada heidät pian "onnellisiin" naimisiin, mitä pidetään varminpana keinona intohimojen taltuttamiseksi.

Luullakseni paroonikin tällä tavalla ja tästä syystä naitettiin paroonittaren kanssa.

Kaikki oli järjestyksessä. Nuoremiehen lukemattomat lemmejuonet olivat avioliiton johdosta arvatenkin katkenneet kuin gordilainen solmu miekan iskuun. Nuori paroonitar oli komea, ylhäissukuinen, mielevä. Parooni olikin aluksi todella kuin taikavoimasta muuttanut elintapansa, ei mitään yöllisiä juominkeja enää, ei mitään naisseikkailuja. Kaikki sanoivat, että onni suorastaan loistaa hänen koko olennostaan. Kaiketi hän itsekin oli nyt alkanut uskoa, että hänessä on miestä kannattamaan vanhan sukunsa nimeä, ja otaksun, että tuo juuri olikin se sisäinen tietoisuus, jonka hän katsoi "korkeammaksi onnekseen."

Paroonin mielenmuutos ilmeni erittäinkin siinä äärimmäisessä täsmällisyydessä ja säännöllisyydessä, millä hän nyt hoiti sekä avioasioitansa että kaikkia muitakin toimiansa. Oikein siitä tuli sananparsia hänen lähimmässä tuttavapiirissään. Hän oli todella kuin viritetty kello. Moitteettomuus puvussa, käytöksessä, kohtelussa, toimissa — se oli tullut ikäänkuin hänen tunnussanaksensa.

Ja sittenkin — sittenkin!

He olivat olleet vasta kuusi vuotta naimisissa, kun minä tutustuin heihin. Ja ehkäpä olinkin ensimmäinen, joka sain todistaa hänen vanhan intohimonsa olleen vain nukuksissa ja sen hävittävään voimaansa jälleen heräämisen.

Minun oli sanomattoman sääli häntä, sillä alusta asti ymmärsin, että kaikki mitä hän minulle karkaamisestamme ja vastaisesta onnestamme puhui, oli vain hänen huulillaan ja että syvällä sielussa oli käymässä kauhea kamppailu tämmöisen askeleen tyhjäksi tekemiseksi.

Miksi en sysännyt häntä jyrkästi luotani, vaan kymmenen vuoden aikana otin osaa hänen kamppailuunsa? Suoraan sanoen siksi, että en katsonut kysymyksen olevan vain minusta, vaan myöskin hänestä. Toisin sanoen: säälin tunteesta. Lakkaamatta ja väsähtymättä koetin johtaa hänen tunteittensa kuohuja kylmän järjen arvosteltavaksi. Minun ei tarvinnutkaan tavallisesti kuin rohkeasti "ottaa asia puheeksi", niin hän saattoi aivan kuin herätä huumeestaan ja vapautua järkiinsä. "Puheeni" oli kuin kylmää vettä tuleen. Hän sekä tuskaili että kiitti minua, sekä raivosi että sai levon, sekä itki että nauroi.

Vihdoin, se oli viimeisenä siellä-oloni vuonna, jolloin kamppailumme oli saavuttanut huippunsa, — vastasin hänen kuumaan kädenpuristukseensa. Se oli ainoa pelastuksemme. Hän käsitti sen lupaukseksi ja hämmästyneessä onnen hurmiossa päästi minut menemään. Mutta sattui niin, että ennenkuin jälleen tapasimme toisemme minulle tarjoutui tilaisuus odottamatta yllättää hänet hänen pahimman synkkyytensä hetkenä. Minkään tunteiden vielä ehtimättä herätä hänessä sain sanotuksi, että tiesin hyvin hänen sisällisesti taistelevan itsensä kanssa. Sanani osuivat niin lähelle totuutta, että hän tunsu itsensä paljastetuksi eikä kyennyt enää salautumaan. Ja muuta ei nytkään tarvittu. Tuntien, että minä näin suoraan hänen sieluunsa, hän ei enää voinut minun suhteeni alentua pelkän intohimon kannalle, vaan myönsi todeksi mitä olin sanonut, nöyrtyi edessäni täydellisesti ja itki kuin lapsi. Siitä hetkestä saakka oli väliltämme kaikki tuo hirveä aivan kuin sammunut ja sijaan oli tullut jokin ystävyys, joka ei ketään häirinyt. Omituisinta kaikesta oli, että tämän tapauksen vaikutuksiin kuului myöskin se, että hän jollakin uudella nöyrtyneellä tai lapsellisella onnen tunteella jälleen alkoi lähestyä vaimoansa. Ja noin vuoden kuluttua syntyi heidän ainoa tyttärensä — Hjördis.

Minä vetäydyin tämän jälkeen kokonaan syrjään ja vasta noin viiden vuoden kuluttua tulin heidän kanssaan jälleen kosketuksiin.

Sain näet paroonittarelta kirjeen, jossa hän pyysi minua Jöijen kasvattajaksi — ja siis muuttamaan kokonaan heidän taloonsa.

Kun olin näistä asioista paroonittaren puheilla, tuli kuitenkin ilmi, että varsinainen syy hänen pyyntöönsä oli vähän toinen.

"Teillä — teillä on aina ollut niin hyvä vaikutus mieheeni", — sai hän sanotuksi ja purskahti itkuun.

Minulla ei kuitenkaan ollut enää minkäänlaista vaikutusta parooniin. Ja jos pitkiksi vuosiksi jäin heidän taloonsa, niin se oli ainoastaan senvuoksi, että olin todella innostunut pikku Jöijen kasvattamiseen. Päinvastoin paroonin ja minun välilläni oli ensi kohtaamisesta asti jokin läpäisemätön ja varmasti suojaava muuri: emme sanallakaan kajonneet entisyyteen, ja hän näytti olevan rauhassa, etten minä voi tuon muurin läpi enää hänen sieluunsa katsoa. Vähitellen välimme kaavoittui ja jähmettyi tarkkaan totisempien puheiden välttämiseen, alituisiin leikinlaskuihin hänen puoleltaan, jopa vihdoin alkoi muistuttaa aivan tavallista talonherran ja kotiopettajattaren suhdetta kaikessa pintapuolisuudessaan. Ja me erkanimme henkisesti kokonaan, hän jäi parooniksi, minä kotiopettajaksi, välillämme toivoton juopa, jonka yli pyrkiessä aina liukastui leikinlaskuun ja putosi auttamattomasti alas entiselle pohjalle.

Mutta leikinlaskujen takana näyttävätkin olleen uudet kamppailut (joihin minulla ei tosin enää ollut personallista osaa). Alas yhä luisuvampaa pintaa myöten! Ja tietysti yhäkin mustempia sieluntiloja kohden.

Että toivottomia yrityksiä tehtiin ulkonaisella terveydenhoidolla auttaa hermostoa, siitä minulla kyllä on todistuksia. Niinpä tiedän paroonin yrittäneen maalle muuttamalla unohtua uusiin elämäntapoihin. Jotakin hän raukka taisi siellä lapiolla hiki päässä käännellä ja kaivella "ruumiillisen uudistumisen" aikeissa. Mutta mitäpä pysyvää siitä tuli! Se tapahtui muuten tuona samana kesänä kuin Jöije "onnettomasti rakastui."

Omituinen yhteensattuma isän ja tyttären kohtaloissa!

Tunnustaakseni minä vetäydyin heidän luotaan, kun en uskaltanut olla todistamassa lähestyvää tuhon päivää. Sitä en voi antaa itselleni anteeksi muun kuin sen perustuksella, että tuo todellinen syy on minulle vasta jälestäpäin selvinnyt ja että minä silloin kuvittelin lähteväni vain kun muka Jöije ei minua enää ehdottomasti tarvinnut.

Ja nyt siis oli tuhonpäivä tullut!

Kun ajattelen minkä hirmuisien sieluntuskien ja kuinka toivottomien kamppailujen jälkeen kuula on vihdoon ajautunut tuohon onnettomaan päähän, kauhu puistattaa minua. Enkä kuitenkaan voi ajatella

luonnollisempaa loppua: "kuolema oli itsemurha!"

Otin uudestaan esille tuon onnettoman juorukirjeen ja luin kaiken mitä siinä oli.

Sain tietää, että hurjistelua viinitarjoilijattaren kanssa oli kestänyt kauan ja skandaalin tulleen vihdoin aivan yleisesti tunnetuksi.

Mutta kirjeessä juoruiliin vielä lisäksi, että perhettä uhkaa nyt täydellinen vararikko. Paroonin kuoleman jälkeen olivat asiat osoittautuneet olevan täydellisessä sekasorrossa. Omaisuus oli hukattu arvatenkin uhkapeliin — paitsi tietysti arveluttavien naisten käsiin.

Tämän iskun täytyi olla aivan kauhea paroonittarelle, joka ei ikipäivinänsä ollut mistään puutteesta tiennyt. Näin silmiäni edessä ihka elävänä hänet, hänen saamattomuudesta hajaantuneen katseensa, koko hänen olentonsa ilmeen, joka anoi apua ja neuvoa jokaiselta kenen kohtasi, voimatta yksin päättää mitä piti edes ajatella tapauksesta tai mille kannalle yleensä sen suhteen asettua. Minun oli aivan mahdotonta kuvitella paroonitarta nyt köyhäksi naiseksi, jonka pitää ajatella mitä ostaa ruuaksensa.

Ja ensimmäinen ajatukseni oli, että Jöije tietysti nyt — ollen valtaan päässeen suvun raskaan paineen alaisena — katsoo välttämättömäksi suostua avioliittoon rikkaan Kr:n kanssa, joten aineellinen asema olisi ilman muuta pelastettu.

Kirjeessä olikin ilmeinen viittaus siihen suuntaan, joka antoi minulle aihetta ajatella, että asia oli tullutkin jo niin päin järjestetyksi. Siinä sanottiin: "Mutta mitä merkitsee joku vararikko noille keskenään liittoutuneille aatelisille! Sormusten vaihto — ja vararikkoutuneiden tytär astuu ylpeänä emäntänä uusiin säterihoveihin, joiden pysäkeillä komeat nelivaljakot ottavat häntä vastaan, kun hän suvaitsee palata levähtämään kaupungin huveista maalaisen hiljaisuuteen pannakseen toimeen jonkun tuhansia maksavan iltaman maalaiselle ylhäisölle."

Sanakäänteet tässä lauseessa ilmaisivat, että kysymys todella oli emännydestä juuri Kr:n säterillä.

Täytyy tunnustaa, että olin koko lailla hyvilläni sellaisia mahdollisuuksia ajatellessani. Sillä komeampaa säterin kuningatarta kuin minun Jöijeni en juuri voinut kuvitella.

Mutta olin toiselta puolen myös varma, että Jöije ei ollut suuritta uhrauksitta näihin kauppoihin suostunut. Arvasin että hänen on täytynyt sydämessään kovin kärsiä, kun nuo haaveet ikuisesta ja esteettömästä toveruudesta Martin kanssa asiain pakosta olivat nyt osoittautuneet mahdottomiksi.

Päätin senvuoksi — salainen hyvämieli sydämessäni — kirjoittaa hänelle lohdutus-kirjeen. Ja todella kirjoitinkin. Koetin kautta rantain esittää hänen menettelytapaansa tukevia näkökohtia. Selitin, että mielestäni nuoruuden haaveiden omakätinen hautaaminen on ihmisen kehitykselle usein välttämättömämpää kuin niiden toteutuminen: se muodostaa elämän todellisuuteen astumisen ensimmäisen tulikokeen.

Näyttäisi — kirjoitin edelleen — että onnemme riippuu kokonaan haaveidemme toteutumisesta. Mutta kuka meistä on milloinkaan saavuttanut juuri sitä onnea, jota on haaveillut? Eikö onnemme ole kuin virvatuli, joka alituisesti pakenee juuri kun olemme sitä tavoittamassa? Sitä takaa ajaessamme elämä pitää meitä alituisesti liikkeellä, mikä onkin elämän ainoa salainen tarkoitus, mutta me esiinnymme sen pikku narreina — omaksi tosi hyväksemme. Jos sitä vastoin itsetietoisesti pidämme itseämme alituisesti liikkeellä, niin teemme vapaaehtoisesti elämän asiaa ja voimme silloin olla vapaat myöskin narriudesta. Onnemme muuttaa silloin kokonaan luontonsa, me emme enää sitä minään virvatulena tavoita, vaan täyttäessämme jalomielisyyden vaatimuksia tai yksinkertaisesti vain velvollisuuttamme se tulee itsestään osaksemme, tosin ehkä toisessa muodossa kuin olimme ajatelleet, mutta sensijaan pysyväisenä, ikuisena omaisuutenamme, joka keskellä suurimpiakin, täriseyttävimpiä onnettomuuksia säilyy ehjänä ja auttaa meitä aivan uskomattomien taakkain kantamisessa.

Tämmöisessä opettavaisessa hengessä saatoin hänelle kirjoittaa tietysti vain entisen kotikasvattaja-asemani perustuksella.

Vastausta ei kuulunut, — seikka, joka oli kyllä selitettävissä Jöijen tunnetusta kirjoittamisen kammosta, vaikka minä aavistin myöskin, että noiden asiain puheeksi ottaminen meidän välillämme saattoi tuntua hänestä nyt kylläkin tympäisevältä.

Ulkomaille lähdöstäni alkoi olla jo puolitoista vuotta ja kirjeeni kirjoittamisesta puoli, joten luulin turhaksi enää mitään vastausta odottaakaan.

Eräänä päivänä sain kuitenkin kotimaasta kirjeen, jonka osoitteessa olin tuntevinani Jöijen käsialan, ja ilostuin suuresti.

Erehdys. Kirje oli suomenkielinen, sisälsi kokonaisen pinkan tiheään kirjoitettua postipaperia, ja

allekirjoittajana oli: Sinun Hj. Leppänen.

Hjalmar Leppänen —? Sellaista henkilöä en voinut mitenkään muistaa koskaan tunteneeni, ja vielä hämmästyttävämpää oli, että tämä tuntematon herttaisesti sinutteli minua. Koetin kiusallakin pakottaautua pääsemään muistojeni perille ennenkun kirjeen luin, sillä tahdoin todistaa itselleni, etten toki vanhuuttani vielä ollut muistoani noin lopen kadottanut. Nykyisiä tuttujani ei allekirjoittaja voinut olla. Ajattelin nuoruuteni ihmisiä, selailin syvän Keski-Suomen talollisia, muistelin tukkipomoja, seppiä, maakauppiaita. Ei. Niiden joukossa ei ollut ainoatakaan "minun Jalmariani". Tämäpä tuskastuttavaa. Ei auttanut muu kuin päätellä sisällöstä. Rupesin lukemaan.

Ja jo ensi sanoista hämmästykseni älysin, että Hj. ei ollut mikään Hjalmar, vaan Hjördis, joka kaiketi pilalla käytti ystävänsä Martin sukunimeä. Paksukouraisten talonpoikien, mustien seppien ja päivettyneiden tukkipomojen takaa alkoi rivi riviltä loistaa yhä kirkkaammin Jöijeni hienostuneet, hymyilevät, onnelliset kasvot, jotka niinkuin aurinko paksujen pilvien alta ilmaisivat kaikkien onnettomuuksien keskeltä valoisan olemuksensa, valmiina lämmittämään ja uuteen elämänhaluun virittämään. Onnellinen hän — jo senkin vuoksi, että noin muutamilla sivuilla voi saada toisen koko olennon ikäänkuin uudistuneeseen sykintään! Taas tunsin tuon saman ihmeellisen onnen-tartunnan, joka oli minua aina eläyttänyt Jöijettä nähdessäni. Onni säteili hänestä sellaisella voimalla, että toinen eli jo muruistakin, jotka sattumoilta kulloinkin hänen pöydältään tipahtelivat.

Kirjeessä oli sekaisin suomea ja ruotsia. Aina oli yritetty suomeksi, mutta sitten vaikeuksien kohdatessa käännetty ruotsiin.

Tätä kirjaa viimeistellessäni, kun sain häneltä kalliin luvan julkaista kirjeen ja vielä kaksi muuta, hän jalomielisesti suostui kaikkein arkaluontoisintekin kohtain säilyttämiseen semmoisinaan. Mutta kun sanoin tahtovani painattaa suomalaiset paikat virheineen päivineen, kohtasinkin jyrkän vastustuksen.

Päätäväisesti hän otti minulta kirjeet ja korjasi virheet suomalaisissa osissa, jopa yltyi muuttelemaan sanontatapaakin. Pitkän riitelyn perästä minä onnistuin kuitenkin säilyttämään tärkeimmät kohdat sellaisina kuin ne olivat silloisen Jöijen nuoresta kädestä lähteneet. Mutta suomen kieltä vastaan tehdyt virheet jäivät auttamattomasti korjatuiksi, jopa niin hyvään asuun saatetuiksi, että niissä on tuskin jälkeäkään epäsuomalaisuudesta.

Ruotsalaiset kohdat olen suomentanut koettaen seurata Jöijen tyyliä.

Julkaisen nyt seuraavassa luvussa yhteen menoon kaikki kolme Jöijeltä ulkomaille saapunutta kirjettä.

JÖIJEN KIRJEET.

1.

Hilja rakas!

Tuhannen kiitosta hyvästä, jo vanhaksi käyvästä kirjeestäsi! Täytyy kuitenkin kohta sanoa, etten ole siitä sanaakaan ymmärtänyt.

Mitä sinä kirjoitat joittenkin haaveiden hautaamisesta, virvatulista, elämän narrina olemisesta, jalomielisyyden vaatimuksista ja taakkain kantamisesta, se on minulle suuri arvoitus.

Ne ihmisten mielestä "onnettomat" tapaukset, jotka ovat meitä kohdanneet, ovat vain lisänneet onneani, sillä ne ovat osoittaneet Marttini suurta kuntoa ja lujaa uskollisuutta. Nyt jo mammankin täytyy se myöntää. Ja ehkä mamma onkin muuttunut Martin suurimmaksi ihailijaksi.

Niin — mitä sanot siihen? Me olemme nyt "naimisissa", Martti ja minä, ainakin kuuluutetut ja vihityt. Tämä on tapahtunut "maailman tähden". Tietysti olemme vain samat toverukset kuin ennenkin, joten tapahtunut ei ole oikeastaan muuta kuin että pappi on puhunut ja myöskin me vähän puhuneet, mamma itkenyt liikutuksesta ja syleillyt meitä.

Kerron sinulle nyt miksi tällainen arveluttava teko oli meidän puoleltamme käynyt tuiki (ruots. absolut) välttämättömäksi.

Isän kuoleman jälkeen huomattiin, että meillä ei olekaan mitään omaisuutta mistä elää. Kun kaikki velat olivat maksetut, täytyi vielä myydä mamman tavaroista parhaat kalleudet. Ajatteles!

Mutta tästä kaikesta mamma ei ollut niinkään järkytetty kuin itse kuolemantapauksesta, joka todella oli kokonaan murtaa hänet. Sinä tiedät mamman, kun hän kadottaa johtolankansa: häntä saa vain pidellä pinnalla, hän itse ei liikuta jäsentäkään koholla pysyäkseen, armas, pikku mamma! Hän on todella liikuttava ... 'sessä (suvun nimi) saamattomuudessaan.

Me koetimme ensin Martin kanssa pitää häneltä jotakuinkin salassa pesän toivotonta tilaa, mutta lopulta se ei käynyt laatuun. Martti otti sanoakseen hänelle totuuden, kun huomasi sen minulle vaikeaksi.

Voit kuvitella hämmästykseni, kun Martti alkaa puhua mammalle ja melkein virheettömällä ruotsilla sanoo tämmöistä: sanoo, että hän on isältään vaatinut ja nyt saanutkin perintöosuutensa isän takaaman ja kotitaloon kiinnitetyn lainan muodossa. Rahoja on, sanoi hän, niin paljon, että hän katsoo voivansa rakentaa niillä mukavan asuinrakennuksen pääkaupungin läheisyyteen johonkin paikkaan, jonka mamma ja Jöije saavat valita, sillä — sanoo hän — *me olemme aikoneet mennä naimisiin* ja pyytää mammaa meille asumaan!!!

Ymmärrätkö sinä rakas Hilja kultaseni, että me emme olleet vielä mitään sellaista päättäneet, tuskinpa puhuneetkaan siitä, ja Martti tiesi, että minä olin ollut jyrkästi sellaista vastaankin. Ymmärrätkö sinä ikiystäväni, että nyt kun hän sen sanoi rauhallisesti ja asiallisesti aivan kuin olisi puhunut panelilaudoista, joita hän tarvitsi rakennukseensa (sillä hän ei ole koskaan muuta ajatellutkaan kuin vain toveruuttamme, hän on yhä yhtä uskollinen valallensa ja hän on yhtä luja kuin se kallio, jota vastaan hän sormensa nosti), niin ymmärrätkö sinä, että minä en voinutkaan säilyttää samaa rauhallisuutta kuin hän, vaan kun kuulin odottamatta nuo hänen sanansa, niin sydämessäni rupesi tapahtumaan ihmeitä, se sykki rajusti ja minä luulen, että vuoroin kalpenin ja vuoroin punehduin enkä voinut paikallani istua. Sillä minä tiesin, että mitä nyt oli sanottu, se tulee tapahtumaan, eikä mamman tähden voinutkaan muuten tapahtua. Minä ihmettelin yhtä paljon Martin viisautta kuin jaloutta, ja juuri senvuoksi, että tiesin nyt varmaan kaiken tulevan käymään niinkuin hän oli sanonut, tämä hurmaavan autuas ja samalla kauhistava ahdistus tulikin rintaani. Voi Hilja rakas, rakas...

Kun sain senverran sydämeni hillityksi, että osasin jälleen kääntyä heihin päin, näen, että mamma on hetyntynyt itkuun ja Marttia kaulasta pidellen pyytelee häneltä anteeksi, ettei ollut ennen tunnustanut häntä rakkaaksi lapsekseen.

Tämän jälkeen tunsin, että nyt on kaikki päätetty eikä päätöstä voi enää purkaa mitenkään — tuottamatta mitä suurinta pettymystä mammalle, joka tietysti panee nyt kaiken toivonsa juuri meidän naimisiimme.

Ja niin olikin. Kun mamma näki miten vähän arvoa useimpien tuttaviemme ystävyydellä oikeastaan oli, jotka omaisuuden menetettyämme katsoivat meihin yli olkansa, ei hän välittänyt enää myöskään Kr:neista, vaikka nuori Kr. vielä jatkoikin kosimistaan, jopa luuli nyt hädän tultua saavansa varmasti suostumukseni. Mamma taisi tuona kummana hetkenä niin kiintyä Marttiin, että hän ei tahtonut tietää mistään eikä kestään muusta. Ja luulen, että jos Martti hukkaisi tulipalossa rahansa tai löisi kirveen käteensä, niin ettei koko rakennuksesta voisi tulla mitään, ei mamman kiintymys semmoisesta vähintäkään kärsisi, päinvastoin.

Mamma ryhtyi kohta laajoihin valmistuksiin, huoltaakseen minulle niin suuret myötäjäiset kuin olevissa oloissa oli suinkin mahdollista. Eivät kaikki olleet sentään hylänneet meitä. Täti ...'n ja ...'n kanssa (vanhojen perheystäväin nimiä) he ompelivat ja järjestivät liinavaatteita ja nyt he ovat alkaneet tikata mahdollittoman suurta vuodepeitettä. Kun minä kysyin ihmetellen, miksi he laittavat siitä niin armottoman leveän, niin he vain katsahtelivat toisiinsa ja hymyilivät minulle merkitsevästi, kunnes minä älysin. Sinä voinet kuvitella kuinka minä punastuin ja mitä ihmeitä sydämessäni taas alkoi tapahtua! Tuskinpa vain Marttikan lienee aavistanut, kuinka paljon melua meidän päätöksemme on saanut aikaan ja kuinka paljon puuhaa ja valmistuksia siitä on koko maailmalle koitunut. Me kuvittelimme, että voimme tehdä kaiken ilman mitään mullistuksia tai edes huomattavia muutoksia, mutta nyt on meillä koko työ pitää edes itseämmekin siinä tiedossa, että oikeastaan ei tapahdu mitään muuta kuin että tulemme asumaan pian lähempänä toisiamme ja pitämään yhteistä taloutta.

Kyllä maailma on kovin voimakas virta, ja vaikea on siinä uida johonkin omaan suuntaan.

Viime aikoina olen saavuttanut täyden tasapainon jälleen ja aivan tottunut tuohon yhteisen rakennuksen ajatukseen, niin ettei siitä puhuttaissa enää mitään sydämen ihmeitäkään tapahdu. Olen näet huomannut, että kaikki riippuu lopultakin mielikuvittelusta; olen ajatellut ikäänkuin väärinpäin tuota asiaa, niin, että muka asumme vain yhdessä tai kahdessa huoneessa. Mutta Martti rakentaakin aika suurta taloa. Eräänä päivänä hän antoi minulle kynän ja paperin käteen ja käski piirustamaan

vastaisen rakennuksemme asemakaavan. Silloinpa minulle selvisikin, ettei asia ollut lainkaan niin sydäntä kouristavaa laatua kuin olin luullut.

Pääasia on vain, että asumme saman katon alla. Mutta huoneet voimme järjestää sen erikoisen asiointilan mukaan, mikä vastaa oloja. Kun se minulle selvisi, rauhoittui sydän kokonaan ja minä saatan nyt puhua asiasta minäkin aivan kuin olisi kysymys panelilauloista, joita todella on jo suuret määrät tilattu ja paikallekin vedetty.

Piirustukseni oli tällainen:

Martis sofrum Skafferi Kök Mitt rum

Arbetsrum Tambur Matsal Mammans rum

Veranda

(Suomeksi: Martis sofrum — Martin makuuhuone, Arbetsr. — työhuone, Skafferi — ruokahuone, Tambur — eteinen, Kök — keittiö, Matsal — Ruokasali, Mitt r. — minun huoneeni, Mammans r. — mamman huone, Veranda — kuisti.)

Tästä näet, että kaikki vastaa "erikoista asiain tilaa" eli että täytyy keksiä keino miten jakaa heidän peitteensä kahtia.

Martti hyväksyi täydellisesti piirustukseni, vieläpä kehui huoneiden järjestystä käytännöllisesti asetetuksi, lupasi tehdä vain pieniä muutoksia joidenkin huoneiden mittasuhteissa, ja asettaa ikkunat nurkkiin. Koko rakennus tulee hänen lopullisen piirustuksensa mukaan 18 metrin pituiseksi ja 10 metrin levyiseksi. Kivijalka on jo valmis. Ja voi kuinka hyvän kellarin he ovat sinne tehneet, se on mamman suunnitelman mukaan, mutta siinä tulee olemaan vielä jotain yllätyksiä hänelle, sanoo Martti.

Mutta hyvänen aika, enhän ole sanonut vielä missä meidän uutistalomme onkaan! Se on ... (pitäjän nimi). Asemalle on hiukan yli 16 kilometriä, kaupunkiin noin 40 minuuttia junamatkaa. Seutu on umpi ruotsalainen, Martin tahdosta, voitko ajatella! Ei niin että hän olisi vieläkään muuta kuin itsepäinen fennomaani, mutta me molemmat koetamme tahtoa toisen tahtoa ja hän on voimakkaampi — toistaiseksi. Vedenselkä näkyy kauempaa, verannan edessä on mainio puutarhapaikka, mutta muuten täytyy tunnustaa, että mitään luonnonkauneutta — esim. Hämeen merkityksessä — ei paikka tarjoo, se on vain tasankoa, jossa viljelykset vaihtelevat metsikkökumpujen kanssa. Paikka on vuokrattu suurenlaiselta talonpoikaistalolta, joka on vieressä ja jossa Martilla nyt rakennustyön aikana on tilapäinen asuntonsa. Olen minäkin siellä monta kertaa käynyt ja katsonut heidän töitensä. Martti piiluaa paraikaa tukkeja.

Sinä olet usein kysynyt minulta, olenko rakastunut Marttiin. Nyt voin varmasti sanoa, että olen rakastunut häneen juuri semmoisena kuin hän piiluaa tukkeja, tai soutaa tai vaikkapa navetan takana paitahihassillaan nostelee multaa rattaille (niin kevyesti että voi yhtäaikaan nauraa kanssani ja puhua minulle ihan toisista asioista), minä olen silloin hurjasti rakastunut häneen. Mutta en ole nimeksikään rakastunut hänen tärkeikauluksiinsa ja mustiin verkatakkeihin, joihin hän joskus on katsonut välttämättömäksi pukeutua. Muistan kuinka hän isän kuoltua ja luultavasti jonkinlaisissa meidän elättämisen huolissa alkoi taas ajatella lukutietä ja rupesi puuhailemaan joitakin tutkintoja. Näin hänet eräässä tilaisuudessa hännystäkki yllä.

Jumala yleensä varjelkoon Marttiamme hännystakeista, mutta tämä ei edes istunut mallikelpoisesti, pönkötti niskassa — ja housut liian pitkät, sinä voit kuvitella! Mutta ei siinä kyllin. Lisäksi hän puhellessa jonkun akateemisen mahtimiehen kanssa, joka nähtävästi oli likinäköinen ja pyrki senvuoksi aivan Martin nenän alle, nolon kömpelösti kumarrellen peräytyi tämän tieltä — jaa ainakin sata askelta. Ajatella jotakin semmoista! Mies käy puskevan sonninan sarviin ja kääntää sen pään nurin — olen itse nähnyt Martin niin tekevän, mutta peräytyy jonkun pienen, keltaisen, laihaan silmälasiherran tieltä! Ei ja ei ja ei! Ennen vaikka perunankuorijaksi ja tiskaajaksi, kuin nähdä Marttia sellaisessa alennustilassa.

Sain — vaikka tosin suurilla ponnistuksilla — hänet luopumaan kaikista tutkintoaikeistaan, jonka jälkeen hän alkoi tuota tavallista myhäilyään. Se merkitsi, että hän oli minun tietämättäni kääntynyt isänsä puoleen tuossa perintöasiassa ja että hän oli oikeastaan itsekin tyytyväinen tähän uuteen vastoinkäymiseensä lukutiellä, sillä hän ei syvimmässään rakasta "kursseja", niinkuin jo tiedät.

Mamma sanoo aina; millä me elämme? Mutta voiko eläminen tulla vaikeammaksi sen vuoksi että ihmiset muuttavat asumaan saman katon alle? Eikö yhteisen talouden päinvastoin pitäisi tehdä heidän elämänsä halvemmaksi? Martti elää millä tähänkin asti, mammalla on vielä jonkunverran erikoisomaisuutta, josta tulee paljon apua, ja minä taas en voi olla laiska, niinkuin sinä hyvin tiedät. Minä olen keksinyt paljon kaikellaista, millä aijon ruveta ansaitsemaan. Se tulee olemaan ihanaa!

Voi sinä Hilja rakas! Sano minulle, kuinka voi olla mahdollista, että Martille ja minulle, siis aivan tavallisille ihmisille, koituu niin tavaton (ruots, vanlig — ovanlig) elämännonni? Sillä onhan Martti ihan tavallinen, jokapäiväinen ihminen. Ei hän ole mikään diplomaatti, ei taiteilija, ei kirjailija. Hän osaa vain mainiosti veistää piilukirveellä tuoretta männynkylkeä (mikä ihana pihkan lemu, mitä maukkaita, hurmaavia lastuja)! Ja että myöskään minä en ole mitenkään tavaton, vaan kaikkein tavallisin, jopa allekin tavallisen, sen sinä hyvin tiedät, sinä, joka olet opettanut minua niin monta vuotta saamatta minusta mitään kalua. No niin, toteamme siis, että olemme molemmat tuiki tavalliset ihmiset, Martti ja minä. Mutta kuinka on silloin selitettävissä, sano minulle kuinka on ollenkaan mahdollista, että me saamme elää niin *tavatonta* onnen elämää, sellaista, jota ei vielä yksikään muu maailmassa ole elänyt ja josta en luulisi kellään ainakaan nykyisistä ihmisistä olevan kaukaisintakaan aavistusta (sillä jos olisi, niin maailma olisi täynnä tämän onnen ylistystä, kaikki kirjailijat siitä vain laulaisivat, kaikki taiteilijat sitä esittäisivät, mutta nyt ei esitä kukaan, ja minulla ei ole mitään sanoja sen äärettömyyden kuvaamiseksi). Kuinka se on mahdollista, sano!

Sinun täytyy saapua pian takaisin Suomeen ja välttämättä tulla meille, kun saamme rakennuksen harjan alle. Silloin vietämme juhlan ja minä ripustan seppeleitä kaikkiin nurkkiin ja korotuksiin. Koeta nyt rakas Hilja ilahuttaa meitä laittautumalla siksi tänne.

Et muuten tuntisi minua, jos nyt näkisit, vaan menisit tervehtimättä ohitse, niin koruttomaksi olen tullut puvussani ja kampauksessanikin. Syynä tämmöiseen muutokseen ei ole varojen puute, sitä et saa kuvitella! Niin köyhiä emme sentään ole, ja jos tässä asiassa Martin tahtoa noudattaisin, saisin käydä vaikka majavan nahoissa ja purppuroissa. Ei, syy on tämmöinen. Tavallisuuksieni joukossa (ruots. bland mina banaliteter) on kaikkein tavallisin tuo tavallisten naisten tavallisin ominaisuus, viehättämisen halu, senkin sinä tiedät mainiosti. Mutta erittäinkin Martin suhteen on tämä ominaisuuteni kaiken aikaa pyrkinyt puhkeamaan täyteen kukoistukseen. Toivon joskus voivani selittää sinulle paremmin kuin voin tehdä näin kirjeessä, miksi tämä asia on juuri Martin suhteen minulle semmoiseksi elämänkysymykseksi muodostunut. Siihen kärjistyvät kaikki minun pyrkimykseni ja sisälliset kamppailuni. Sinun tarvitsee vain ajatella tuota valaamme, josta olen sinulle niin usein kertonut ja joka meidät niin ihmeellisellä tavalla on yhdistänyt ja yhä vieläkin yhdistää. Mutta ylimalkaankin puhuen, niin pitäähän sinun myöntää, että jos katsoo meihin naisiin noin ikäänkuin yläpuoleltamme, niin syntyy ehdottomasti kysymys, miksi me verrattuina miespuolisiin käymme ylen koristeltuina. Se on ikuinen tapa, mutta miksi se on tullut tavaksi, ellei juuri meille ominaisesta viehättämishalusta? Siis jos ymmärrän tämän asian ja olen juurruttanut itsestäni viehättämishalun, voit niinkin päin ymmärtää, että minä myös olen ruvennut äärimmäisen koruttomaksi. Kauniiksi kehuttua kampaustani oli todella vähän vaikea pudottaa alas, mutta nyt on kuin onkin niskassani useimmiten vain palmikko.

Martti oli vihanen vain niin kauan kuin luuli että minä noudatan koruttomuutta säästäväisyydestä. Mutta kaiketi hän on nyt älynnyt oikean syyn, koskapa hänen myhäilynsä, joka hänelle niin sopii, on käynyt alituiseksi. Ihmeellinen ristiriita on syntynyt vain siitä, että kaikki yhdestä suusta toittottavat minulle kuinka mainiosti muka palmikko sopii minulle. Toiset väittävät, että minä sillä koketeeraan. Herrain ällistely on todella käynyt entistä suuremmaksi, mutta enhän minä nyt voi ruveta keksimään suorastaan rumentaviakaan pukuja ja kampauksia. Olen sellainen kuin olen.

Sanon vaan sinulle, että Marttini pysyy Marttina kaikesta koruttomuudestani huolimatta tai — ehkä juuri sentähden. Ja siihenpä koko onneni sisältyykin. Ei, ei, ei se siihen yksistään sisälly. Voi rakas Hilja, tämä kaikki on yläpuolella minun sanavarastoani ja selittelykykyäni! Maa on paratiisi.

No niin, minä en kuitenkaan voi puhua muusta kuin Martista ja Martista, vieläpä löytämättä lähimainkaan oikeita sanoja ajatusteni ja tunteitteni ilmaisemiseksi. On parasta että lopetan tämän kirjeen ja jään odottamaan tilaisuutta suulliseen ajatusten vaihtoon. Tulethan sinä meille harjaisia viettämään? Kirjoita heti ja anna minun tietää tuletko.

Sinun tehtäväksesi annamme muuten nimen keksimisen talollemme. Sen voit juhlallisesti ilmaista meille kun tulet, ja me kiipeemme telineitä myöten harjalle hurraata huutamaan. Siis tulet!

Sinun

—
—
—

2.

(Noin puolen vuoden kuluttua, keväällä).

Hilja rakkaani!

Tietysti vastasit, ettet voi saapua. Minun olisi pitänyt se arvata. Sinä et tietenkään voi pitää pyyntöni

täyttämistä niin tärkeänä kuin se minusta tuntuu.

Vaikka toiselta puolen saattaa sanoa, että se oli tavallaan onni onnettomuudessa. Kun olin saanut kaikki seppeleet paikoilleen ja joku lippukin liehui telineriukujen päässä, alkoi näet sataa taivaan täydeltä. Työmiehet juoksivat katoksien alle, minne mikin kerkesi, ja kun sade näytti aikovan pitkälliseksi menivät kahvit juotuaan koteihinsa. Kylläpä oli toista nämä harjaiset kuin olimme kuvitelleet! Siinä se seiso rakennuksemme, tuoreet salvokset sateessa kellastuvina ja yhä ihanasti pihkalta lemuavina, sade ropisee ja tanssii tiilipinoja peittäväällä asfaltilla, vesi vuotaa kimmoten terveiden tukkien öljyisiltä pinnoilta. Lämpimäret liput ovat värinsä muuttaneet ja riippuvat liikahtamatta, noloina tangoissansa. Seppeleet ylimpänä näyttävät tarpeettomilta, tummilta pyörylöiltä. Ja sinun olisi varmaan ollut ikävä tässä sateessa.

Sillä eihän voi vaatia, että sade tai muu epäonnistuminen ketään ilahuttaa, saati tekee onnelliseksi, niinkuin se teki Martin ja minut.

Mekin olimme kiirehtineet rankkasadetta pakoon ja jouduimme väliaikaisesti rakettuun pieneen vajaan, josta katselimme rajuilman leikkiä uutistalomme telineillä ja lastukoissa. Heräsimme siihen, että molemmat ihan samaa katselimme, ja rupesimme nauramaan.

Huomasimme, että me olimme nyt ensikertaa kahden kesken tällä rakennuspaikalla; aina oli ennen ollut työmiehiä ja muuta väkeä, kun minä olin sattunut olemaan. Kaikki rupesi näyttämään ihan toisenlaiselta ja saattoi vapaasti antautua hauskoihin lapsellisuuksiin, joita ei muulloin kehdannut näkijäin tähden.

Otimme sateenvarjot ja menimme "timruulle", niinkuin Martti rakennustamme kutsui. Siellä harppasimme vasalta vasalle ja katselimme seinä. Oikein piti oudokselta silitellä noita sileiksi piiluttuja pintoja, kun ajatteli että nuo nyt ovat vastaisen kotimme muureja ja kukaties mitä tuossakin ja tuossa tulee olemaan, ehkä joku piironki tai sohva, ja tuossa ehkä vanha pianomme, (joka on vielä säilynyt katastroofista). Kävimme jokaisessa huoneessa ja kuvittelimme jokaisen nurkan ja joka sopukan mitä missäkin tulee vastaisuudessa olemaan, enkä tiedä kumpiko meistä oli innostuneempi. Matot, taulut, jokaisen tuolin asento — kaikki on mielikuvituksessani valmiina, Martin huoneen sisustamiseen panen kaiken minussa olevan kykyäni ja makuni, — siitä on tuleva jotain hienoa, sen voit jo nyt uskoa. Voiko tämän hauskemmin viettää harjaisia, sano!

Sateenvarjosta huolimatta olimme vihdoinkin melkein läpimäret ja menimme taloon, missä Martilla on huone, ja siellä joimme kahden kahvia, yhä vielä ikkunastakin katsellen rakennustamme ja suunnitellen nyt vastaista puutarhaamme. Martilla on tietysti mielessä kaikenlaiset vesijohtolaitokset (sillä hän sanoo kasvullisuuden riippuvan pääasiassa kastelusta), mutta minä ajattelin enemmän vain kyökkitarhaa ja kukkapenkkiä, joista olen jo aika paljon lukenut kaikenlaisia kirjoja, muun muassa Vartiaisen Käytännöllisen Maanviljelysopin — suomeksi.

Kaiken herttaisuutensa ohella oli Martti lopulla kuitenkin vähän omituinen; ehkä hän ei voi oikein hyvin, vaikkei tahdo sitä minulle tunnustaa, ajattelin. Kun iltapäivällä alkoi jo vähän hämärtää ja minun piti lähteä liikkeelle, että ennättäisin junaan, huomasin selvästi, että hän oli koko lailla kalpea. Sitäpaitsi olin pannut merkille, että hän ikäänkuin tahtoi sanoa jotain minulle, mutta ei sittenkään sanonut. Kerran hän otti minua kädestä. Minä luulin hänen jättävän hyvästiä minulle ja pudistin hänen kättänsä, mutta hän vain huokasi. "Mikä sinun on?" mitä aijoit sanoa. — Silloin hän tuli iloiseksi ikäänkuin juuri siitä että minä en ymmärtänyt häntä ja sanoi: "Ei mitään, minä hassuttelin." Eikö se merkitse jag fånades? Mitä ihmettä hän sillä lienee tarkoittanut? ajattelin lakkaamatta kun matkustin kotiin. Enkä tiedä kuinka veri äkkiä töytäsi päähäni ja minulle oli selviävänä mitä hän oli tarkoittanut. Ehkä että: miksi matkustat, jää tänne, emmekö ole naimisissa, tässä on meillä huone... Ajattelen: entäpä jos Martti onkin samassa tilassa kuin minä, nimittäin että toveruusvalan pitäminen ei antaudukaan hänelle noin vain luonnostaan — kuten olin aina hänen suhteensa otaksunut, vaan että hänkin... Voi miten rintani tästä ajatuksesta riehahti! Mitkä uudet ihmeet täyttivätäkään sydämeni!

Ja kuitenkin täytyy sanoa sinulle, että katkeruus sen johdosta etten ollut ymmärtänyt Martin tarkoitusta oli vain aivan ensimmäinen, lyhyen hetken kestävä tunne. Sillä todistihan minulle tuo ihmeellinen luonnonvoimainen, koko olentoni järkyttävä hurma, minkä ajatus oli minussa kotimatalla herättänyt, että jos olisin kohta ymmärtänyt Martin, niin jumala ties kuinka olisi käynyt. Ja taas jos olisi käynyt niinkuin oli luultavinta, niin kuinka olisinkaan itseäni soimannut ja syyttänyt! Sillä jos ylimalkaan oli perää siinä että Marttikin niin ainakin oli vielä ilmeisempää että hän taisteli semmoista vastaan. Ja silloin olisin minä ollut sypää hänen tappiolle joutumiseensa.

Etpä sentään usko kuinka vaikeasti ja vähitellen saavutin jälleen tasapainoni ja pääsin ajatuksista, jotka olivat hakevinaan ja löytävinään iloa jostain muualta kuin toveruutemme säilymisestä. Tähän tasapainoon auttoi minua tunnustaakseni se, että aloin epäillä koko silloisen otaksumiseni todenperäisyyttä. Ehkä Martti olikin tahtonut sanoa jotain aivan, aivan toista. Ainakin oli hän ensi

kerralla tavatessamme rauhallinen kuin kala, vieläpä niinkuin voi kuvitella kalojen olevan talvella, Jäämeren kylmässä vedessä, syvällä pohjassa. — Vihoittelenko minä?

Älä usko minun vihoittelevan. Ellen todella olisi entisessä tasapainossa, en kirjoittaisi sinulle näistä asioista. Mutta minä olen *todella* tasapainossa jälleen. Toveruutemme on entisellään ja minun iloni siitä, etten ole suistanut onneamme tuntemattomille väylille, etten ole muuttanut sen luonnetta enkä mitään särkenyt, on ylimmillään! Kuitenkin on kaikki minun kallionlujan Marttini ansiota.

Ja taas minä kirjoitan sinulle vain itsestäni ja itsestäni. Oikein minua hävettää. Miksi et sinä kirjoittele minulle ulkomaan vaikutelmistasi, vaan sinäkin yllytät minua vain itsestäni puhumaan, ikäänkuin ei tärkeämpiä luettavia voisi kellään olla!

Ensi kirjeessä koetan korjata ajattelemattomuuteni.

Jöijesi.

3.

(Saman kesän aikana.)

Hurraa!!!

Rakennuksemme on valmis! Kuuletko, valmis, valmis!

Voi jospa näkisit sen, tai jospa osaisin tähän sen sinulle piirustaa antamatta kuvittelullesi väärää pohjaa!

Mitkä upeat huoneet! Mitkä kodikkaat seinät, mitkä valkeat lattialaudat, mitkä turvalliset kattopalkit! Ja ulkoa katsoen mikä ihana taitekatto punaisine suippopäreinensä! Mitkä leveät räystäiden siimestämät ja kukkia pyytävät nukkekaappi-ikkunat pikkuisine ruutuineensa! Mitkä verannat, mitkä varjoisat sopukat, mitkä loivat raput!

Viimeistely oli minulle täydellinen yllätys.

Martti voisi tulla arkkitehtinä miljoonain omistajaksi!

Mutta kohta saat rakennuksestamme valokuvan.

Kultaseni, miksi et sittenkään kirjoita mitään itsestäsi, vaan yhä minusta. Ja nyt vielä tahdot *minulta* tietää mitä onni on. Kylläpä vaadit mahdottomia. En ole koskaan sitä ajatellut, olen sen vain tuntenut. Senvuoksi, jos minun pitäisi sanoa mitä onni on, niin se olisi samaa kuin jos pitäisi ottaa sydän ulos itsestäni ja näyttää se sinulle.

Pitää siis koettaa sanoa vain miltä minusta tuntuu. Ai, ai, kuinka se on vaikeata. Mitä ikinä ajattelenkaan sanoa niin kaikki näyttää ihan hullulta, ja semmoiselta kuin että olisi parempi jos en ollenkaan sanoisi. Juuri kun luulen saavani jostakin sanasta kiinni, joka muka kuvaa onneamme, niin tämä jo liioitteleekin suurena ja kuvaamattomana ihan toisaalla.

Kyllä on todella harmillista että niin suurta asiaa ei voi sinnepäinkään toiselle selittää! Onni ei taida olla sitä, että minun on hauska tai muuten hyvä ollakseni, tuo on jotain erikseen, korkeintaan jotain pikku onnea tai onnen varjoa. Mutta oikea, suuri onni on aina yhdessä toisen kanssa. Näetkö nyt, aloin muka omin sanoin puhua onnesta, mutta teenkin sen lainasanoilla: Martti sanoo aina, että onni alkaa kun häviää rajat sinän ja minän välillä. Hän sanoo, että ehkä elämän jälkeen rajat häviävät kaikkien välillä ja silloin kaikki saavat tietää mitä onni on. Tuota en voi kuitenkaan minä sydämelläni tuntea, ne ovat minulle vain sanoja. Sitävastoin koko sydämelläni tunnen todeksi, että onni on rajain häviäminen minun ja Martin väliltä. Miksi kaikkiin ihmisiin eli koko maailmaan ei tunne samaa rajain häviämistä, sitä en tiedä. Varmaan on jotain esteitä. Ehkä ne esteet ovat tunteissa. Ehkä siksi, että on aina jotain mikä vieraassa ei miellytä, tai että me ylimalkaan aina tuomitsemme. Mutta Martin ja minun välilläni ei ole mitään mikä meitä ei miellyttäisi tai jota toisessa tuomitsisimme. Hän on oikeassa, se on onni meidän välillämme, ja lisäksi omasta puolestani, etten voi kuvitella tämän onnen voivan enää kasvaa, eipä edes vaikka rajat häviäisivät koko maailman ja minun väliltäni. Etkö itse opettanut minulle, että ääretöntä ei voi suuremmaksi tehdä?

Ajatteles kun mamma ei voikaan vielä nyt muuttaa, hänen jalkansa ovat turvoksissa ja hänen täytyy suorittaa lääkärin määräämä kylpyjakso, joka ei kuulu voivan tapahtua muualla kuin jossain kylpylaitoksessa. Toivokaamme vain että loppukesä tulee siihen sopivaksi säittäensä puolesta.

Nyt rakas Hilja minulla on esitettävänä sinulle pyyntö, johon alun pitäen rukoilen sinua olemaan lähettämättä kieltävää vastausta! Lujan ystävytemme nimessä ja ennenkun luet etemmäs, lupaa

minulle hiljaisessa mielessäsi, sulje silmäsi hetkeksi ja lupaa ajatuksissasi, että täytät pyyntöni olipa se mikä tahansa, sillä se ei ole mahdoton sinun täyttää, se on helppo, mutta minulle kaikki kaikessa.

Kirjeestäsi päättäen sinun fennomaanisi ovat jo tulossa kotiin päin, ja kuule nyt pyyntöni, pyhästi luvattuasi avaa jälleen silmäsi ja lue:

Sinun *täytyy* saapua meille elokuun 15 päiväksi, jolloin olemme päättäneet pitää taloontuliaiset.

Sinun täytyy tulla mamman asemasta, ymmärrätkö, *täytyy!* Kovin noloa meidän olisikin sinne kahden muuttaa, koska koko rakennus on oikeastaan juuri mamman tähden rakennettu.

Sinulle järjestän mammalle ajotun huoneen puutarhanpuoleisessa nurkassa ja siinä saat elää kunnes mamma palaa Naantalista. Voi kuinka paljon meillä tulee olemaan puhumista! Ja silloin et ainakaan pääse kertomasta ulkomaillaoloasi alusta loppuun; erittäin haluan kuulla vaikutelmiasi Italiasta, joka minua niin sanomattomasti viehätti siellä ollessamme. Olin vain niin tyhmä silloin, etten osannut tarpeeksi katsella ja kuunnella ja mieleeni painaa, ja nyt tahtoisin sinun kauttasi ikäänkuin uudistaa kaiken. Mutta vielä minun täytyy saada käyttää suoraan apuasikin, sillä en olisi itsekään uskonut missä määrin kaipaani neuvoja tämmöisissä järjestämis- ja sisustamisasioissa. Ajatella että sinä olisit luonani ja että me yhdessä saisimme puuhata, keksiä, sovitella, asetella ... se on kovin houkuttelevaa. Vaikka minulla kyllä onkin salainen aavistus että sinä täytät pyyntöni todella sanan mukaisesti tulemalla vasta juuri 15 päivänä ja että minä siis saan järjestää kaikki parhaan ymmärrykseni mukaan yksin.

Mutta tulekin sitten varmaan!!!

Voisi näyttää että minä tahdon sinua tänne yksinomaan sen suuren avun tai ilon vuoksi, joka minulle tulostasi olisi. Mutta rakas Hilja, ymmärrä, etten rukoile sinua yksistään hauskuuden vuoksi.

Lieneekö koko maailmassa ketään, joka olisi toiselle niin avomielinen kuin minä sinulle? Minä rukoilen sinua *itseni* vuoksi. Tai jos ymmärrät paremmin, oman heikkouteni, huonouteni vuoksi. Sen varman kokemukseni vuoksi, että kun ihmeet heräävät sydämässäni, minä *en voi* toimia muuten kuin niiden viemänä. Olin kaiken aikaa kuvitellut, että mamma muuttaa todellakin meidän kanssamme, mutta kun asiat sitten kääntyivät tämmöisiksi, niin — on yhä useammin hetkiä, jolloin tunnen jälleen olevani tasapainosta poissa ja pelkään itseäni.

Nyt sinä ymmärrät, nyt ei voi enää selvemmin sanoa, nyt jo sivullinenkin näkisi läpitseni. Sentähden älä näytä tätä kirjettä kellekään, melkein polta se. Rakkahin Hiljani, mitähän sinäkin minusta ajattelet? Sen vain tiedän, että sinä tämän kirjeen luettuasi tulet luokseni.

Jöjjesi.

LUONNON HÄÄT.

Sattui todella niin, että minä olin isäntäväkeni kanssa kotimatalla ulkomailta. Meidän oli viivyyttävä Innsbruckissa odottamassa toisten perheenjäsenten sinne saapumista, jotta sitten läksisimme yhdessä pohjoista kohti.

Ja vähän kiirehtimällä muiden edelle eli lähtemällä Lybekistä laivavuoroa ennen todella saatoinkin ehtiä Suomeen Jöijien määräämäksi ajaksi. Saavuini elokuun 15 päivän iltapuolella heidän asemalleen, josta piti olla 16 kilometriä "rakennukselle".

Vastassani oli talonpoikaiset vieterirattaat, hyvä hevonen ja hauska ruotsalainen kyytipoika, niin pieni, että hänen piti olkansa takaa rynnistää alasvaluneet siiat paikoilleen, ja irrottuneen tampin kiinnittämisessä toimia miltei päänsä yläpuolelta. Poika sanoi odottaneensa minua jo päiväjunasta saakka ja valitti kadottaneensa rattailta kukat, jotka olivat mukaan lähetetyt. Vasta matkalla ollessa löysin heinien seasta kimpun oivallisia, aivan rutistuneita ja likaantuneita ruusuja, joita pojan aikamieheltä lainatut pitkävartistet olivat kai pitäneet asianomaisessa paineessa.

Mutta ruusut eivät silti olleet minulle vähemmän puhuvia.

Ne kertoivat ensiksikin, että Jöijeni oli siis nyt jo täksi ensimmäiseksi kesäksi huolehtinut itselleen ruusupensaita, seikka, joka omituisen suloisesti kiehtoi mieleni, koska minä en milloinkaan tahallisisilla herätyksilläni ollut onnistunut istuttamaan häneen minkäänlaista harrastusta moisiin mullallisiin toimiin, ja nyt rupesin ajattelemaan, että ehkä siemeneni olivat sittenkin itäneet. Kaikki iti hänen

suurella onnessansa. Kuvittelin itselleni aivan selväksi, miten ihanilta hänen ruusupensaansa näyttivät noiden leveiden "nukkekaappi-ikkunain" alla ja iloitsin saavani jonkun kuukauden aikana ottaa osaa ehkä pieniin puutarhatöihinkin.

Toiseksi herättivät samaiset ruusut minussa kokonaisen sarjan kysymyksiä, joita en ennen ollut ottanut ratkaistakseni ja jotka nyt sitä suuremmalla elolla vaativat johonkin tulokseen pääsemistä. Ruusun vaalea puna on lemmen väri ja kohta kun kukat näin, erittäinkin nuo turmeltumattomat nuput, jotka olivat litistykseltä säilyneet, sain elävän tuntumuksen Jöijeni palavasta rakkaudesta Marttiinsa. Matkan varrella minä vielä kertaalleen koetin tehdä itselleni täyden selvän oikeasta syystä, miksi Jöije minua luoksensa vaati.

Saattoihan kirjeistä päättää, että aivan niin kuin minä syrjäisenä olin ollut epätietoinen Martin tunteiden laadusta eli siitä, oliko hän rakastunut Jöijeen vai ei, samoin oli itse Jöijekin asiasta kahden vaiheilla. Tämä tuntui minusta niin ihmeelliseltä, etten tiennyt miten päin sitä pitäisi ajatellakaan, ja kyllä minun täytyi ainakin tähän mennessä myöntää, että heidän keskinäinen suhteensa oli todella "jotain erikoista, jota ei vielä milloinkaan ole ollut". Mitä se "toveruus" oli, jonka nimessä mentiin naimisiin ja rakennettiin yhteinen koti, se oli toki arvoitusta kekseliäämmillekin päille kuin minun. Jöijen suhteen saatoin asian jotakuinkin ymmärtää, sillä olihan Jöije jo kauan sitten sekä silmin nähtävästi että nyt omien tunnustustensakin mukaan rakastunut Marttiin aivan tavallisella, meille kuolevaisille tutulla tavalla, joten naimisiin meneminen ja oma koti saattoi häneen nähden kyllä esiintyä luonnollisena ja hänen onneaan suurentavana. Mutta Marttiin nähden oli asia kokonaan toinen: Jos hän oli rakastunut, niin mistä tuo pidättyväisyys? Valako? En usko. Vala on vain jokin puoleksi lapsellinen päähänpisto, mutta tässä täytyi olla vaikuttamassa ilmeinen periaate, joka tosin teki asian minulle vieläkin vähemmän käsitettäväksi. Mikään huviretkellä vannottu vala ei voi riittää määräämään niin eriskummaista menettelytapaa ja hallitsemaan ihmisen luonnonvoimaista taipumusta. Mutta mikä oli silloin tuo periaate ja mistä ammennettiin voimaa sen toteuttamiseksi? Mistä ja minkä vuoksi? Minun täytyi ajatuksistani kokonaan hylätä tuo rakastumisen vaihtoehto. Semmoinen ihminen on mahdoton. Ja jäljellä oli siis ajatella, että Martti *ei* ollut Jöijeen sukupuolisesti rakastunut.

Mutta tuliko asia silloin helpommin ymmärrettäväksi? Mitä oli silloin tuo "toveruus", joka antoi hänelle uskallusta vihityttää itsensä Jöijeen ja panemaan perintöosansa yhteiseen rakennukseen, joka sitäpaitsi näytti olevan paroonittarelle omistettu? Ja mikä vihdoin oli perustuksena siihen "onneen", joka Martille aivan yhtäpaljon kuin Jöijellekin oli niin ominainen? Eihän toveruus kahden samaa sukupuolta olevan välillä voinut tehdä ihmisiä yhtä onnellisiksi. Oliko siis sittenkin "rajain hävittäminen sinän ja minän väliltä" mahdollinen vain naistoverin kanssa, Martti hoi?!

Tähän viimeiseen ajatukseen minä lopullisesti pysähdyin. Kysymyksen olin tehnyt itselleni ensin vain hieno iva mielessä, mutta tarkemmin ajateltuani alkoi näyttää, että kenties juuri näin olikin. Ehkä naisen sulo, ehkä sukupuolten välillä vallitseva vetovoima, joka tavallisissa tapauksissa saa aikaan kahden ihmisen muuttumisen "yhdeksi lihaksi", niinkuin raamatussa sanotaan, poistaa esteet myöskin sielulliselta yhdeksi yhtymiseltä, ja ehkä se tässä erikoisessa tapauksessa sellaiseen tulokseen vei senvuoksi, että se "valan" tähden oli viemättä ja hukuttamatta heitä pelkkään ruumiilliseen yhtymiseen. En tiennyt mitä tämmöisestääkään vaihtoehdosta oikein ajatella. Epäselväksi jäi kaikissa tapauksissa, miksi tuo sielullinen yhteys, joka oli syntynyt moisesta "esteettömyydestä", ei johtanut ruumiilliseen yhtymiseen, (minulle oli tunnettua, etteivät he olleet esimerkiksi milloinkaan edes suudelleet toisiansa). Jöijen kirjeesssänsä lausuma arvelu, että Martti kenties taisteli kaikkea sellaista vetovoimaa vastaan, oli kuten jo sanoin minulle käsittämätön, koska en voinut ymmärtää sellaisen taistelun sisällistä vaikutinta. Ja kuitenkin saatoin vielä vähemmän käsittää, että Martilla *ei* olisi ollut mitään ruumiillista vetovoimaa Jöijeen.

Mitä siis Martti oikeastaan oli?

Jos ajattelee Marttia, tuota arvoitusten arvoitusta, niin täytyy sanoa, että hän vaikutti minuun suorastaan umpimieliseltä. Jöije puhui aina ihastuneena hänen avomielisyydestään, mutta ainakin muille oli tämä avomielisyyden tuntematon. Ehkä hän oli avomielinen virheittensä tunnustamisessa, kaikellaisten pikku vaikutinten paljastamisessa ja tunteittensa erittelyssä, mutta pääasiassa hän oli kuin olikin umpimielinen, tältäkin puolelta siis ilmaisten heimonsa tunnus-ominaisuuden. Olkoon että hän oli valmis ilmaisemaan jokapäiväisen elämänsä vaikuttimia, pääsuunnan vaikuttimesta ei ollut syrjäisellä aavistustakaan, ydin oli peitossa. Eikä näkynyt Jöijelläkään olleen siihen pääsyä, sillä muuten hän olisi kyllä tiennyt, "oliko Martti rakastunut vai ei", ja "taisteliko Martti vai ei". Olisi kuitenkin, luullut, että jos rajat minän ja sinän väliltä ovat poistettut, niin juuri ydin on toiselle avoin.

Näitä miettiessäni olin aivan huomaamattani ruvennut ajaa tärytellessäni ajattelemaan, että kenties he eivät sittenkään olleet niin onnelliset kuin itse luulivat ja minulle vakuuttivat. Ehkä tuo omituinen epäselvyys vaivasi heitä, ehkä koko suhde oli liian jännitettyä ja luonnotonta, ehkä kaiken pohjalla olikin joku salainen tuska, sairaaloisuutta kypsyttävä tyydyttämättömyys, joka onnen asemasta puhkee

valloilleen, kun he nyt joutuvat saman katon alle. Ja tähän yhtyivät vielä epäilykseni heidän vastaisen toimeentulonsa suhteen, joten minä aloin olla tavallisessa pessimistisessä mielentilassani. Sitäkin hartaammin toivoin pian pääseväni perille, että heidän näkemisensä taas torjuisi minusta aiheetonta mustuuttani.

Ilta olikin jo kovin pimennyt. Tietä tuskin erotti hevosen pään ylitse ja oheiset puut sulivat yhtenäiseksi mustaksi seinäksi.

Aukealle tultuamme oli hiukan valoisampaa, niin että näki pellonsarkoja ja erotti kylien seudut. Taivas oli sakeain pilvien peitossa, pimeänä kaikkialta muualta paitsi siltä ilmansuunnalta minnepäin me ajoimme. Sieltä päin ruskotti omituinen puna.

Minä sanoin pienelle kyytimiehelleni, että tuopa näyttää olevan tulipalo.

Poika alkoi hoputella hevostaan ja ilmaisi tulipalon todella olevan heidän kylässään.

Kysyin ihmeissäni miten hän taisi sen niin varmaan tietää.

Silloin kertoi esi-isänsä vakaa jälkeläinen, asiallisesti ja hätiköimättä, että juuri ennen junan tuloa oli telefonineiti soittanut asiasta asemalle pyytäen ruiskua, joka oli myöskin jo lähetetty. Bolstaan paras hevonen oli pantu vetämään ja pehtori oli itse...

Minä keskeytin levottomana pojan selostukset:

— Oliko tietoa mikä siellä paloi? kysyin.

Poika ei näyttänyt ensin osaavan tehdä asiasta tiliä, mutta arveli sitten, että palavaa taloa sanottiin "maisterin villaksi".

Kapasin käteeni ohjakset: entä jos he sanovat Marttia maisteriksi!

— Sekö villa se on, joka tänä kesänä on rakennettu, senkö suomalaisen maisterin?

— Just, sanoi poika.

Sydämeni oli pakahtua. Temmoin ohjista minkä jaksoin joutuakseni apuun. Ehkä palamassa oli vain joku osa rakennuksesta, ehkä saattoi vielä paljon pelastaa? Vai oliko jo kaikki raunioina? Kammottava kuva nousi mieleeni, jota turhaan koetin poistaa rauhoittavasti puhuttelemalla itseäni.

Puna oli vähitellen noussut ylimmilleen vallaten puolet taivaasta ja kohoten melkein päämme päälle. Keskuksessa se oli hehkuvinta ja pahaa ennustaen teki milloin sammumista milloin lehahteli entistä yhä hurjempaan loimuun, mutta tie kääntyi jälleen metsikköön ja palopunan saattoi nähdä nyt vain puitten latvain päältä.

Hätäni huomattuaan poika otti ohjat käteensä ja pysäytti hevosen. Hän kiipesi rattailta ja kohta kuulin jotakin risujen ritinää alhaalta. Viivytykseni tuntui minusta loppumattomalta, mutta vihdoin pieni mies ilmestyi tien ohesta pihlajainen piiska kädessään. Ja minun oli pian myöntäminen, että minkä olimme ajassa kadottaneet, tuli piiskan avulla monin kerroin korvatuksi.

Hevonen hurautti mäen päälle ja kamala näky avautui jälleen eteeni, nyt vieläkin kaameampana. Tulen ahjosta syöksyivät hirvittävät kipinäpilvet ilmoihin.

Mutta minä muutan tässä kohden kirjoitustapani. Jätän sikseen kaiken sen hädän, tuskan, kauhistuksen, mikä rinnassani sillä hetkellä riehui, en kuvaa sitä noloa pettymyksen tunnetta, joka saattoi minut äänekkääseen voihkimiseen sortumaan, kun jyrkkää mäkeä laskeutuessamme mieleeni muistui että olin tuomassa myöskin nimeä heidän rakennuksellensa ja ristineeni sen "Onnelaksi". Siinäpä nyt hajosi heidän onnensa kuin tuhka tuuleen. Olkoon sinänsä myös minun kapinalliset tunteeni, kapinalliset kohtaloa ja itse taivastakin vastaan, joka tällä hetkellä tuntui kuin kukistuneen alas kaikkivaltialta johtaja-asemaltaan mataloiksi mustiksi pilviksi, sillaikaa kuin helvetti riehui punaisena valkeana, kipunasavuja syydellen ja pirullisilla loimukielillensä taivaiden lakea nuollen. Kaikki tuo jääköön minulta, ikuisiksi hautautukoot kohtaloa kiroovat hätähuutoni, niinkuin sieluni ei olisi milloinkaan niiden ääntä todistanut.

Otan toisen tunnesävyyn. Kuvaan näkyäni sellaisena kuin se vuosikausien kuluessa vähitellen mielessäni muodostui ja sieluuni painautui. Toiset ovat silloin sanani, toinen tunnelmani, mieleni toisissa vireissä.

Niinkuin kaameimmissakin yöllisissä paloissa on aina myös jotakin ylevän komeaa, niin tässäkin hirvittävässä näyissä alkoi aikain vierieessä kiinnittää mieltäni sen mahdoton kauneus. Enhän minä tuona kauhun hetkenä voinut mitään sellaisia havaintoja tajuisesti tuntea, mutta nyt olen näkevinäni pelkkää kauneutta.

Kaunista oli, kun lähemmäksi päästyämme mutta minkään äänien vielä palopaikalta kuulumatta vanhat männyt seisoivat hiljaisuudessa molemmin puolin tietä, karahkaiset oksat voimakkaan punan valaisemina, takanansa pilvien pimeys. Kaunista oli lyhyeksi kalvetun nurmen ja sen kivien tasaisen punertava sileys, kaunista tien valaistu mutkittelu ja aidanseipäiden tarkka pimeästä piirtäytyminen, kaunista koko luonnon liikkumaton, äänetön harras sinnepäin kääntyminen, niinkuin olisivat männyt katsoneet iki Luoiansa ihmetöitä, arvostelematta, nöyrässä hartaudessa kunnioittaen pyhää välttämättömyyttä.

Mutta kaunista oli erittäinkin itse palo, savuineen, kipinöineen, pilviä tavoittavine liekkineensä, hävittävä, tuhoisa, roiskuva valkea ihmiskohtaloita luovassa majesteettiudessaan, joka otti ihmisiltä elämän johdon ja heidän intoiluansa rajoittaen teki elämästä jälleen sen mitä se on. Oh, olinhan näkevinäni nukkekaapin pikku ruutujen hetken aikaa helottavan liekkien valkeassa hehkussa! Nyt ne jo sulivat ja hävisivät!

Liikuttavaa ja kaunista, kyyneliin asti kaunista, nyt vuosien kuluttua, kun tietää rakennuksen paikan olevan taas jo sileänä nurmena, nähdä mielessään ihmisten yrittävän sen pelastamista, nähdä heidän toivottomalla vimmallalla ruiskuttavan vettä liekkien ahjoon ja elämän herran unohtaen päättömänä juoksevan sinne tänne käsiänsä huiতোen ja tukkaansa revellen, ikäänkuin heidän ponnistuksistansa elämä voisi suuntaansa muuttaa ja he häviämästä estää sen, minkä palaminen on tuottava heille vuosikymmenien kyneleitä ja menetetyin paratiisin suremista. Ihmisparat!

Sanon ihmisparat, sillä mistäpä he tietäisivät mitä elämän herra kulloinkin tarkoittaa ja tahtoo! He ehkä surevat, että palo tekee mahdottomaksi heidän haaveensa, ikipäiviksi sortaa maahan heidän unelmansa ihanista hääpäivistä, joita he väräjävin sydämin ovat valmistuneet viettämään kerran suurena tulevaisuutensa keväänä. Mutta eivät hädässään aavista, että koko roihu loimuaakin heidän lähestyneiden häittänsä kunniaksi.

Katso pyhää liekkiä! Katso kuinka riemukkaasti se valaisee yön pimeyden keskipäiväinkin valkeammaksi! Katso punaisen savun vyöryjä, jotka juhlallisina kattavat päännel! Katso kipunoita, jotka kultasateena kunnioittavat ylkää ja morsianta! Ja liekkejä, jotka taivaille kertovat kahden onnellisen yhtymästä!

Niin nyt, vuosien kuluttua kirjoitan, ja niin minulla on oikeuskin kirjoittaa. Mutta silloin!

En osaa sanoin kuvata hätäntynyttä tuskaani, kun näin Jöijien riehuvan liekkien keskellä, ottaen vastaan mitä sisällä olevat miehet hänelle heittivät. Luulin ensin hänen olevan niin hätäntynöksissä, että oli kuin järkensä menettänyt, sillä minua tervehtimättä hän vain sanoi minulle muutamia katkonaisia sanoja, saamatta mitään ajatusta selväksi, ja riensi muuanne.

Ehdin vielä saada hätäisen kuvan eräästä huoneesta juuri ennenkun liekit senkin täyttivät ja välrikatto romahti alas. Sinne sortuivat palavien hirsien alle kaikki Jöijien varustukset. Näin jäännöksiä seinätauluista, näin korkean, tutun kukkamaljakon, jossa oli kultraenkelit kupeilla ja omituinen punapaitainen kiinalainen kaunotar ompelustensa keskellä, vilahti silmissäni myöskin vanha kitarimme, jolla muinoin soittelimme. Ei epäilemistäkään, tuo oli juuri minulle ajottu huone, jonne Jöijeni oli nähtävästi kantanut kallismuistoisimmat kapineet. Arvaan kuinka hän oli edeltäpäin iloinnut minulle ajottuista yllätyksistänsä ja erikoisuuksia myöten harkinnut kaiken. Sinne hukkui savujen, tuhkan ja liekkien pätsiin!

Koetin minäkin jotain kantaa pois, en itsekään tiedä mitä se oli, sillä olin kadottanut en niin paljon yleisen myllerryksen ja savun vuoksi kuin kyneleitteni häiritsemänä eteeni näkemisen mahdollisuudet. Veinpähän mitä käteeni sattui, laahasin voimaini takaa pois kuumasta ja savusta. Sillä jo viimeinenkin rakennuksen puoli oli niin liekkien vallassa, ettei sen läheisyydessä enää voinut olla, ja miehet lakkasivat ruiskuttamasta paloon, kääntyen valelemaan vain muita lähimpiä rakennuksia, niitä syttymästä suojellakseen.

Silloin kuulen Jöijien raikkaan naurun korvissani:

— Minne sinä tuota laahaat? Anna olla, ei sitä tarvita!

Ja kun alan silmiäni hieroa nähdäkseni jotakin, tunnen Jöijien puristuksen kaulassani, hänen suutelonsa, ja kuulen hänen hellät tervehdyksensä.

Nyt näen vihdoinkin Jöijeni. Siinä hän on. Aivan entisensä näköinen.

Hän pitelee minusta kiinni, hänen kasvonsa ovat aivan lähellä minua, kun hän puuhasta kuumana, onnellinen hymy huulilla kuiskaa:

— Hän *rakastaa* minua!

Ja irroittuen minusta, pois kiirehtien, pysähty hetkeksi, lisätäkseen riemukkaana:

— Niin, niin, hän ei aavista minun tietävän, mutta nyt minä *tiedän!*

Katson hämmästyneenä hänen jälkeensä. En voi korviani, en silmiäni uskoa. Noinko raikkaana voi ihmisääni kajahdella kesken palon helvetillistä tohinaa! Noinko autuaan onnellisina voivat ihmiskasvot säteillä tuhoisten liekkien loimutessa! Sillä juuri kun hän sanoi: "hän rakastaa minua", romahti rakennuksen koko vesikatto alas ja kipinät miljaardilukuisena ryöppynä syöksivät taivasta kohden, valaisten maailman. Se oli kuin luonnon riemuhuudahdus.

Totisesti, siitä hetkestä asti olen tätä tulipaloa katsonut toisin silmin. Kaikki muuttui tunteissani, avuton hätä haihtui mielestäni, ja jokin omituinen ilo valtasi minut, vaikka kyyneleet yhä virtana tulivat silmistäni, iloko sen johdosta että tässä nyt oli minulle niin paljon ehdottomasti välttämätöntä toimitettavaa, jota ei minulla elämässäni aina ollut, vai myöskin sen johdosta että se näky, joka ihan äsken vielä oli yksinomaan kauhulla täyttänyt sydäntä, nyt oli muuttunut toisarvoiseksi paljon suurempiarvoisten asiain rinnalla, jotka ikäänkuin muuttivat onneksi kaiken mitä ikinä tapahtuikin, — en tiedä, en hakemallakaan löydä selvää iloni vaikutinta. Sen vain taaskin sanon ja toistamalla toistan, että ihmeellinen oli Jöijien onnen tarttuvaisuus! Se ei ainoastaan enää saanut ikävää sateenräminää muuttumaan iloisen kevään enteeksi, vaan muutti tuhoisimman tulipalonkin sykähtävän ilon aiheeksi.

Katon pudottua alas miehet vetivät hiiltyneet seinät palokoukuilla hajalle, liekit vaimenivat, yö pääsi jälleen pimeyteensä, ja koko rakennuksesta ei ollut pian muuta jäljellä kuin kaksi piippumuuria, toinen puolitiestä katkenneena, toinen täydessä pituudessaan, keskellä kyteviä raunioita.

Me laitoimme Jöijien kanssa Martille yösjän aittahuoneeseen, jossa oli pikku ikkuna lasiruutuineen pihalle päin. Huone miellytti minua kovin, yö oli lämmin ja minä sanoin Jöijelle, että haluttaisi kovin jäädä tänne nukkumaan.

— Ei, ei, Jöije kiiruhti sanomaan, me nukumme sinun kanssasi Martin kamarissa, joka on tuossa vastapäätä, pihan tuolla puolella, talon rakennuksessa.

Minä sanoin tähän leikilläni nuhtelevasti:

— No mutta — rouva Leppänen! Mitä minun on ajattelemisen!

Samaan menoon hän otti minua jälleen kaulasta, suuteli minua moneen kertaan ja saneli välillä:

— Voi jospa aavistaisit, rakas, rakas Hilja, kuinka tärkeä asia minulle on sinun saapumisesi ja kuinka kiitollinen minä sinulle olen!

Hän ei puhunut eikä ruvennut selittämään enempää tästä asiasta. Mutta tarvitsinko minä hänen selityksiänsä! Sehän tarkoitti tuota vanhaa, tuttua. Pieni, minun nähdäkseni mitätön momentti oli vain tullut entisen lisäksi, se, että hän nyt *tiesi* Martin rakastavan häntä.

Vasta vuosien kuluttua, kun paremmin ymmärsin heidän nykyisen suhteensa, ja erittäinkin kun olin päässyt perille Martin psykologiasta, miten todella tärkeä saapumiseni olisi voinut olla ja miten arkaluontoinen asemani oli, saatoin katua ottaneeni asian niin keveästi kuin otin, ja keveästi myöskin Jöijeen nähden, Martista kokonaan erilläänkin ajateltuna. Minä todella en ollut osannut antaa kaikelle tuolle mitä Jöije aina puhui toveruudesta ja mitä hän kirjeissäänkin kirjoitti niin totista arvoa kuin sillä myöhemmin huomasin olleen. Niinpä Jöijien selitykset "vaikeudesta olla viehättämättä", hänen lapselliset huudahduksensa: "silloin jumalaties kuinka olisi käynyt!" ja vihdoin hänen hätäinen, harras luoksensa vaatiminen — kaikki tuo pääsi minulle täyteen selvyyteen vasta nyt kun tätä kirjaa kirjoitan.

Mutta — "kun kaikki käy ympäri" — ehkä oli hyvä sekin etten silloin asemaani ymmärtänyt ja kaikki sai käydä niinkuin kävi.

Lukija ratkaisoon.

Sillaikaa kun me Jöijien kanssa parhaamme mukaan järjestimme aittahuonetta Martille, oli Martti puolestaan hänkin jo ehtinyt tulipalolta muihin hommiin, jätettyään kydön parin kylänmiehen vahdittavaksi.

Hän oli peseytynyt noesta ja tuhasta, kun me tulimme hänen huoneeseensa, ja siistinyt sen ja toimittanut toisen vuoteen entisen lisäksi, joten Jöijellä ja minulla oli tämän yökortterimme järjestämisessä hyvin vähän puuhaa.

Rupesimme juomaan teetä.

Martti oli ensin vähän niinkuin nolo minun edessäni ja silmiin katsomaton. Mutta kun hän huomasi, etten minä aijokaan ruveta tapahtuman johdosta millään tavoin surkutteluani ilmaisemaan, vaan vapaasti antauduin iloiseen tunnelmaan, näin hänen kasvoillaan ensin tyytyväisen kummastelun ja sittemmin hän kokonaan vapautui arkuudesta ja oli iloisempi kuin kukaan. Jöije säteili jotakin syvempää, sisäisempää iloa ja tyytyväisyyttä, joka ei purkautunut niin paljon ulkonaiseen leikinlaskuun.

Tietysti kerrottiin moneen jaksoon mitä kaikkea palon aikana oli kullekin sattunut erinomaista, eikä pikku tapauksista tahtonut loppua tullakaan, erittäinkin kun Martti rupesi löytämään myöskin kaikellaisia naurettavia sattumia, jotka tässä tilaisuudessa kerrottuina saattoivat minut todella aivan pakahuttaviin naurun hytkytyksiin.

Vihdoin näyttivät kaikki pikku tapaukset olevan ammennetut, ja tulipalon mahdollisesta "syvemmästä merkityksestä" taas Martti ei ruvennut puhumaan, yhtä vähän kuin Jöjekään semmoiseen antautui, nimittäin tapauksen vaikutuksista heidän vastaisuuteensa, heidän talouteensa tai edes heidän lähimpiin toimenpiteihinsä vaikkapa huomisesta alkaen.

Sitävastoin Martti alkoi yhä samassa vauhdissa ja Jöijen innokkaasti säestämänä vaatia minua kertomaan ulkomaanmatkastani. Joka tapahtuikin. Me istuimme lähes kolmeen asti yötä näin jutellen.

Sanalla sanoen, olenhan minä juonut teetä tanssi-iltamien jälkeen, olen juonut iloisten häitten, kihlajaisten jälkeen, mutta ei milloinkaan ole seurassa hyvämieli ja ilon vilpittömyys ollut niin ilmeinen kuin näissä teen-juojaisissa tulipalon jälkeen! Sanokaa sitten, että onni ei muka voisi olla riippumaton onnettomuuksista!

Mutta ei siinä kaikki.

Lopuksi, kun meille oli selvinnyt, että täytyi vihdoin erota nukkumaan ja Jöije oli kyselevälle Martille huomauttanut miten väsynyt minä lienen ollut kärsimästäni merikivusta, pitkästä junamatkasta ja vihdoin rattailla täriseemisestä, ja kun Martti oli jo nousnut hyvästelemään meitä, minä en malttanutkaan säilyttää loppuun asti samaa huolettomuuden tunnelmaa, vaan purkauduin surkutteluihin kaiken sen johdosta mitä Martti oli kadottanut. Näin tahdoin ilmaista hänelle, että huolimatta pinnalla olevasta mielialani keveydestä pohjalla tietysti kuitenkin oli suru siitä, että hän on kaikkensa kadottanut.

Martti katsahti minuun vähän tyytymättömänä, mutta rupesi sitten kuitenkin hymyilemään.

— Enhän minä ole *kaikkea* kadottanut, hän sanoi.

Minä katsahdin ympärilläni Martin tänne huoneeseen kantamiin palosta pelastettuihin kalliimpiin kapineisiin, nähdäkseni mitä hän ei ollut kadottanut.

— Niin, niin, hän sanoi naurahtaen, hakekaa vain, kaikkein kallein on pelastettu. Eikö siellä ole raamatussakin sellainen paikka, että joku löysi maallansa timantin, möi kaiken mitä hänellä oli ja piti timantin?

Martti vetosi usein raamattuun, tietäen minut uskonnolliseksi, mutta nyt en ymmärtänyt häntä rahtusenkaan vertaa. Mitään erikoisen kallista esinettä en voinut keksiä pelastettujen joukossa.

Martti sanoi ihmetellen:

— Mutta eikö Jöije siis ole teille kertonut?

Tällöin Jöije kovasti punastui ja sitä salatakseen kääntyi pois.

— Jöije ei ole minulle mitään kertonut, sanoin yhä enemmän ihmeissäni.

— Eikö sitäkään, että hän yritti pelastamaan jotain vihkojani ja tukehtui savuun?! Pääasiasta ette siis ole mitään tiedneet! Kannoin hänet tänne huoneeseen, aivan hengetönnä hän oli, tuhkan harmaa kasvoistansa, luulin hänet kuolleeksi, mutta ... mutta hän — virkosi! Virkosi!

Martin liikutuksesta vapiseva ääni ja hänen hengästyksensä muuttui viimeisissä sanoissa kuin ylimmän onnen kirkastukseksi. Hän huusi riemukkaasti jokaisen tavun erikseen: Vir-ko-si!

Jotain uutta oli Martissa. Minä katselemistani katselin häntä.

Kysyin mitä virvoituskeinoja hän oli käyttänyt.

— Mitäkö keinoja, niin ... ei mitään, ei yhtään mitään, hän virkosi aivan itsestään, Martti vastasi.

Vasta vuosikausien kuluttua Jöije kertoi minulle heränneensä tainnoksista Martin äänekkäisiin

valituksiin ja rajuihin suuteloihin. Nämä suutelot ne nyt olivatkin antaneet hänelle *tiedon* että Martti rakasti häntä. Ja tätä tietoa hän oli päättänyt kaikin tavoin Martilta salata.

Martti sanoi:

— Voisiko surra joitakin pölkkyjä ja vasioja, kun Jöije on säilynyt!

Nämä sanat kuultuansa Jöije rupesi nuhdellen ja liikutuksesta väräjävin äänin sanomaan:

— Martti...

Mutta ei voinut jatkaa. Sanojen asemasta hän ojensi kätensä Marttia kohden ja lähestyi häntä, osaksi kai estääkseen häntä semmoisia puhumasta ja osaksi osoittaakseen kiittolisuuttaan.

Silloin Martti sulki hänet syliinsä.

Jöije purskahti valtoinaan itkuun ja peitti päänsä Martin rintaa vasten. Martti alkoi suudella hänen päätänsä.

He unohtivat läsnäoloni, tai oikeastaan: heidän lähentymisensä ensimmäinen vaikutin ei kummaltakaan puolelta ollut muuta kuin rajatonta kiittolisuutta ja toistensa säälimistä, minkä ilmaisemisessa syrjäisen läsnäolo ei häiritse.

Katsoin kuitenkin parhaaksi poistua.

Nousin, kuljin huomaamatta heidän ohitsensa.

Ovella katsahdin vielä kerran heihin. Jöije ei enää itkenyt. Hänen poskensa nojautui yhä Martin rintaa vasten. Silmissä oli ihmeellinen, haltioitunut ilme, jota en ikinä unohda. En mene sanomaan, etteikö siinä ollut uhmaakin ylimmän onnen ja autuuden rinnalla, niinkuin hän olisi kohottanut päänsä puolustautuakseen jotakin mahtavaa olentoa vastaan ja sanonut: tämä ei ole minun syyntä! tämä ei ole myöskään Martin syy! me olemme yhtä, eikä ole sitä voimaa joka meidät erottaisi.

Kuvaamattoman, unohtumattoman kaunis katse!

Martti suuteli yhä hänen hiuksiansa.

Minä suljin oven, kuljin pihan poikki aitalle, nousin huoneeseen, sytytin ikkunan eteen kynttilän merkiksi että olin valinnut yösiijani, ja panin pitkäksiäni äsken valmistamallemme mukavalle olkivuoteelle.

Ensin todella odotin, että nyt — nyt Jöije juoksee aitan rappusia ylös ja huutaa minulle: Hilja, mitä sinä ajattelet! tule vihdoinkin nukkumaan!

Mutta tunti kului toisensa jälkeen, eikä kukaan tullut kolkuttamaan ovelleni.

Ja mitä pitemmälle yö kului, sitä riemukkaammaksi kävi mieleni, sitä syvemmin Jöijen suuri onni tarttui minuun.

TOINEN OSA.

MARTTI.

TOISEN OSAN ESIPUHE.

Olisikohan voinut kauniimpaan tulitukseen ja voimakkaampaan nousuun päättää romaaniansa kuin

minun näihin luonnon häihin, jos olisin sen tähän lopettanut! Ja kaunokirjallisuuden kannalta olisin varmaan saanut tunnustuksen, sillä mitäpä taiteen vaatimaa kohoumaa voi rakkausromaanista enää tämän perästä odottaa!

Mutta silloin olisi joku maallikkolukija täydellä syyllä voinut lukea virheekseni, etten ole antamaani lupausta pitänyt. Sillä olinhan ottanut tehtäväkseni osoittaa hänelle nykyaikaisten ihmisten keskuudesta yhtä onnellisen pariskunnan kuin olivat Aatami ja Eeva paratiisissansa, ja tähän mennessä olen puhunut kuitenkin vain kihlautuneiden onnesta, sillä eiväthän Martti ja Jöije aina tulipaloon asti olleet muuta kuin vain kihlautuneita, vaikka he ulkonaisesti olivat kaikkia laillisia menoja noudattaen avioliittoon vihityt. Ja kukapa ei kihlautuneena olisi onnellinen! Siinä tilassa lienee jokainen tuntenut todella paratiisillista autuutta, jokainen pitänyt lemmentuumaansa jonakin erikoisena, vain heille kahdelle ominaisena onnen asteena, jokainen nähnyt tulevaisuutensa ruusunpunasäteilyssä ja rakkautensa nimessä kevein mielin kestänyt ehkä vielä suurempiakin onnettomuuksia kuin saattaa olla vastaperustetun kodin poroksi palaminen.

Ei. Vasta lapsilauman ympäröimänä, varattomuuden ahdistaisissa, katojen kohdatessa kysytään onnellisilta, vieläkö onni on tallella. "Kun köyhyys tulee ovesta, menee rakkaus ikkunasta", sanotaan ruotsalaisessa sananlaskussa. Enpä todella olisi pelkkää kihlaus-onnea kuvatakseni kynään tarttunut. Nyt vasta loppusuoritukseni alkaa.

No, Marttini ja Jöijeni, missä olette — sanokaamme noin kymmenen vuoden kuluttua.

Köyhyys on ainakin puolestaan jo "tullut ovesta", mutta onko rakkauskin jo mennyt ikkunasta?

Luotettavaa vastausta tähän kysymykseen eivät voi antaa mitkään otaksumiset, arvelut tai edes valmiiksi muodostuneet mielipiteeni, vaan ainoastaan tosiasiat ja puolueettomasti esitetyt havainnot lukijan oman arvostelun pohjaksi.

Minä siis jatkan — epätäiteellisuudenkin uhalla.

MARTTI KIRJOITTA.

Talven tultua Martti ja Jöije häipyivät ihmisten näkyvistä jonnekin — ei kukaan tiennyt minne.

Paroonitar oli vuokrautunut pieneen asuntoon ystävättärensä luo Helsinkiin ja kulki neuvottomana selitellen kaikille ihmisille, miten hän ei voi kirjoittaa lapsilleen kun ei tiedä näiden osoitetta ja lapset taas eivät voi kirjoittaa hänelle kun eivät tiedä hänen osoitettaan.

Vihdoin hänelle kuitenkin alkoi tulla aivan oikealla osoitteella Jöijeltä kirjekortteja kaukaa Peräpohjolasta, täynnä ihastusta talviseen luontoon, revontuliin ja porolla ajelemiseen!

Kun heitä sitten ei koko talvena alkanut kuulua takaisin, katsoin velvollisuudekseni noudattaa paroonittaren harrasta pyyntöä ja kirjoittaa heille varoituskirjeen, jossa moitin heitä, että he antoivat ajan noin hukkaan kulua ja päästivät käsistään sopivia toimensaannin tilaisuuksia, unhoittautuen vähitellen ihmisten mielistä, jättäen edullisia suhteitansa muutamiin vaikutusvaltaisiin henkilöihin käyttämättä.

Vastaukseksi saimme tietää, että Jöije odotti kevääksi pienokaista, ja että he olivat sitä asiaa silmällä pitäen painuneet Martin kotitaloon Oulun puoleen!

Nytkös nousi hätä ja hälinä paroonittaren yksikseen jääneessä pääpölyisessä!

Hänen Jöijensä synnyttää! Se jo oli itsessäänkin maailmaa järkyttävä tapaus, mutta missä! Pimeässä Pohjolassa, missä sudet ja karhut käyvät vaanien pihoilla! Talonpoikaisessa tuvassa, missä ihmiset tulevat sisälle pitkävartisissa, sylkevät lattialle ja lutikoita tippuu katosta!

Paroonin kuoleman jälkeen paroonitar ei liene milloinkaan tuntenut yksinäisyyttään ja avuttomuuttaan katkerammasti kuin nyt. Entiset ystävät, joiden puoleen hän hädissään kääntyi, kohauttelivat vain olkaansa, ikäänkuin sanoakseen: syytä nyt itseäsi, itsehän päästit tyttäresi talonpoikaisiin naimisiin. Lääkärit, joilta hän tiedusteli olisiko kovin vaarallista Jöijen siinä tilassa tehdä matkaa Helsinkiin, arvelivat että matkan voi tehdä, mutta parhaassa, resoorilla varustetussa kuomureessä Ouluun ja sieltä rautateitse I-luokassa, missä on vähin tärinää. Mutta kun paroonittaren piti koota tällaiseen matkaan tarvittavat varat lähettääksemme Jöijelle ehdottoman palaamiskäskyn

mukana, sulkeutuivat kaikkien entisten ystäväin kukkarot. Paroonitar itki ja painoi rintaansa ja valitteli maailman rakennuksen järjettömyyttä, ja luullakseni hänen surunsa oli todellakin syvä.

Onnettomuuden lisäksi minun vielä piti siihen aikaan taas jättää Suomi ja hänen yksinäisyytensä tuli siten vieläkin tuntuvammaksi.

Seuraava ihme oli, että ulkomailta palattuani en löytänytkään paroonitarta enää Helsingistä. Voimatta millään mahdollia aikaansaada Jöijien matkaa Helsinkiin hän oli itselähtenyt Pohjolaan!

Voinpa kuvitella mitä myrskyjä silloin liikkui tämän vanhan ihmisen rinnassa!

Tietysti hänen piti olla siellä missä hänen Jöijensä synnyttää. Mutta mitä varten se nimenomaan oli niin välttämätöntä, sitä en luule hänen ottaneen arvioidakseen. Se oli vain "tietysti" välttämätöntä.

Vielä ihmeellisempää oli, että meni pari vuotta eikä paroonitartakaan alkanut kuulua takaisin. Tietenkään hän ei niin arveluttavalle matkalle ollut voinut lähteä kuin perin pakottavissa olosuhteissa, eli päätettyään hinnalla millä hyvänsä noutaa lapsensa pois pimentolan mailta. Nyt sitävastoin alkoi näyttää, että he olivat saaneet jotenkin suostutetuksi tuon heikon ihmisen puolelleen. Se oli minusta sydämetöntä etenkin Martin teoksi.

Ajattelin heitä usein ja joskus heidän kohtalonsa traagillisuus tuli minulle suorastaan sydäntä särkeväksi. Eräänä tämmöisenä hetkenä otin ja kirjoitin Martille uuden kirjeen.

Kaivauduin hänen vaikutintensa ytimiin, säälimättä paljastaen hänelle menettelynsä itsekkyyden. Me emme olleet Martin kanssa vielä milloinkaan olleet selvällä rauhan kannalla ja minä tunsin, että tämä kirjeeni alkoi vain uuden sodan, joka kenties saattoi tulla ratkaisevaksi sillä minä puolestani sanoin sanottavani viimeistä pohjasakkaa myöten.

Mutta vastausta ei kuulunut!

Se kirje, jota sopii pitää jonkinlaisena vastauksena, oli päivätty elokuussa noin kolme vuotta jälkepäin, ja kuului näin:

Arvoisa neiti Kahila!

Antakaa anteeksi, kun en ole tullut milloinkaan vastanneeksi tuohon kirjeeseen, jonka niin kauan sitten Teiltä sain. Eihän kirjeessänne kyllä ollut mitään kysymyksiä, mutta omatuntoni on lakkaamatta soimannut minua, etten ole Teitä kiittänyt. Nyt olisi suoranaista asiaakin Teille, arvoisa neiti, josta tuonnempana, mutta tahdon samalla ottaa puheeksi seikkoja, joihin tuossa vanhentuneessa kirjeessänne kosketitte.

Teidän lausumanne varoitukset herättivät minussa sellaisen joukon itsetutkisteluja, etten senkään vuoksi tullut kirjoittaneeksi, odotellessani täyteen selvyteen pääseväni, josta en kuitenkaan ole varma vieläkään. Älkää vain ajatelko minun mitenkään loukkaantuneen teidän suorudestanne, ja senvuoksi olleeni kirjoittamatta.

Erehdytte luullessanne, että minä luontoperäisestä vastenmielisyydestä lukuihin olin luopunut virkaurien ajattelemisesta, samoin kuin polyteknikumista. Mitäpä menneistä, mutta toistan vieläkin sen minkä muistaakseni olen Teille ennenkin sanonut, ettei minulla ole ollut minkäänlaista vastenmielisyyttä lukuihin, eikä Hjördiskään ole koettanut herättää minussa vastenmielisyyttä niihin, vaan kyllä virkauriin. Te sanotte Hjördiksen tunteita tässä suhteessa ylpeydeksi, ja minä olen vasta pitkän miettimisen perästä voinut lähimaille ymmärtää mitä sellaisella väitteellä tarkoitatte. Varmaankin sitä, että hän pitää parempana minun olla kylässä ensimmäisenä kuin Roomassa toisena. Luullakseni Te kuitenkin ymmärrätte Hjördiksen väärin. Minä en voi sanoin selittää mikä se nimenomaan panee Hjördiksen niin varmasti vastustamaan ylimalkaan kaikkia uria, kohta kun on kysymys minusta, ja tunnustaakseni luulin ensin, ettei hän tahdo *hänen tähtensä* antautuvani kieräilemään. Muta ei se ole niin. Minun itseni tähden hän tahtoo, että kasvaisin luonnollisesti, sen olen varmasti huomannut. Ylpeyttä siinä ei ole rahtuakaan. Ja hänen tunteensa tässä asiassa on muuttunut kokonaan myös minun omaksi tunteekseni, niin että olen vasta nyt hänen avullaan huomannut oikeastaan aina halunneeni itekin luontoon ja voimatöihin, niinkuin kaikki Leppäset ennen minua, niin pitkälle kuin kirkonkirjat heidän laajaa sukuansa jaksavat luetella: talonpoika ... talonpoika ... talonpoika ... 16:lle vuosisadalle asti, mutta tietysti vielä siitäkkin kauemmas. Älkää nyt itsepäisesti kuvitelko, että tämä merkitsee samaa kuin vannottua vihaa lukuja vastaan. Me luemme molemmat hyvin paljon sekä yhdessä että erikseen, yhdessä yleisiä asioita, jopa filosoofejakin, ja erikseen hän kasvatusta- ja terveystietä, minä taas enimmäkseen insinööriä.

Vielä enemmän erehdytte, kun otaksutte, että minä itsekkäistä syistä, omaa viihtymistäni ajatellen, olen saanut aikaan muuttomme vanhaan kotitalooni, niin kauas kaikesta siitä, mitä Te pidätte elämän

keskuksena. Olen kyllä tehnyt itselleni selväksi, kuinka suuri mullistus Hjördiksen tunne-elämässä (niinkuin Te sanotte) voi sellaisesta muutosta olla seurauksena. Mutta mitä sanotte siihen, että koko tämän muuton varsinaisena sieluna on Hjördis itse.

Tiedän mitä sanotte. Te sanotte, että hän tietysti koettaa tahtoa sitä mitä luulee minun syvimmin tahtovan ja että minun olisi pitänyt arvata se ja olla ottamatta muuttoa hänenkin varsinaiseksi tahdokseen. Mutta juuri tässä Te erehdyttekin. Iloinen olisin ollut, jos olisin keksinyt, että hän tahtoo jotakin vielä syvemmin kuin tätä. Sitä olisin silloin minäkin tahtonut, sillä syvimmin me aina tahdomme samaa. Ettekö luule, että koettelin jos minnekin päin ajatella suunnatakseni hänen mielihaluansa johonkin hänelle helpompaan? En kuvannut suinkaan lievin värein mihin suuriin vaikeuksiin joudumme, selitin että talomme oli minun tähteni velkaantunutkin ja että kysyttiin meidän kaltaisiltamme tottumattomilta työntekijöiltä paljon kärsivällisyyttä ja tahdon lujutta sellaisessa kamppailussa, missä tottunutkin talonpoika joutuu usein allekynsin. Mitään vaikutusta puheillani ei ollut. Hyvin ymmärtäen arkuuteni hän vain nauroi horjuttamisyryyksilleni. Mieleen hänelle ei ollut sekään viimeinen esitykseni, että lykkäisimme muuttomme tulevaisuuteen ja ensin koettaisimme turvautua joihinkin ansiotöihin. Ehkä olisin taloudelliset laskut todisteinani kuitenkin saanut hänet tähän taivutetuksi, mutta samaan aikaan sairastui äitini kuolemantautiin ja Hjördis tahtoi välttämättä päästä mukaan häntä vielä tapaamaan. Kun hän sillä retkellä näki tämän talonpoikaisen koruttoman, mutta puhtaan kotitaloni, ei asian lykkääntymisestä saanut olla enää puhuttakaan. Tähän tuli lisäksi vielä se, että äidin kuoltua isä näytti pitävän Hjördiksen puolta ja ikäänkuin liittoutui hänen kanssaan minua vastaan. Todella, jos joku *ei* syvimmin tahtonut muuttoa tänne, niin se joku olin minä eikä Hjördis. Mutta minäkin tahdoin, koska hän tahtoi, se on selvä.

Te ette usko meihin, neiti Kahila. Te luulette että me voimme jostakin hienotunteisuudesta tai vaikkapa halusta olla toisillemme mieliksi, *sanoa* haluavamme jotakin, silloin kun syvimmin haluamme jotain muuta. Se on kuitenkin väleissämme mahdotonta. Te ette usko, mutta minä *uskon*, että häntä itseänsä todella syvimmin halutti elää täällä 65:llä asteella pohjoista leveyttä, missä omenapuu ei hedelmöitse, vehnä paleltuu eikä mehiläinen menesty. Muutoin ei hänen tahtonsa olisi voinut muuttua minunkin tahdokseni.

Olen viime aikoina usein koettanut saada häntä lähtemään virkistysmatkalle etelään, vaikkapa Helsinkiin asti, missä hän on lapsuutensa kasvanut. Hän lupaa suostua pyyntöihini, mutta aina lykkäytyy tuo aije, kun hän ei tarpeellisen tarmokkaasti siihen ryhdy. Molemmat taas emme voi matkustaa. Lopulta alan luulla ettei hänellä ole siihen halua.

Nyt olisi minulla pyyntö sellainen että Te tulisitte täällä käymään. Tämän teen hyvin tietäen pitkän matkan rasitukset, mutta siitä voitte päättää etten pyydä turhan vuoksi. Isä lupaa lähteä Ouluun asti Teitä vastaan, jos tulette rekikelillä. Meillä on kuomureki ja kyllä me panemme lämpimät vällyt mukaan.

Jos päätätte tulla, niin kirjoittakaa minulle ja yllättäkää Hjördis. Hän on niin monesti yllättänyt minut kaikellisilla iloilla, että päätin vihdoinkin keksiä jotain yllätystä minäkin puolestani, ja silloin tuli ajatus pyytää Teitä meille; parempaa en olisi voinut keksiä, sillä tuskin mistään hänen mielensä enemmän ilahtuisi. Ja ilomme olisi taaskin yhteinen.

Lopuksi otan vapauden sanoa lämpimät terveiset sekä Hjördikseltä että mammalta (paroonittarelta), joka voi verrattain hyvin. Viime syksyinen leikkaus vasemmassa jalassa onnistui erinomaisesti, eikä hän ole senjälkeen sanottavaa kipua tuntenut siinä kohden, missä epäiltiin syöpää. Hän asuu oman tahtonsa mukaisesti pihan toisella puolella samassa rakennuksessa kuin isäkin. Tulonne ilahuttaisi varmaan suuresti heitäkin.

Kunnioittaen
Martti J. Leppänen.

LUMIEN KESKELLÄ.

Martin kirjeessä oli minulle sekä ilahuttavaa että pahoittavaa, suorastaan kauhistavaa.

Ilahuttavaa oli tietysti nähdä, että hän yhä luuli "syvimmin" tahtovansa samaa kuin Jöije. En epäillyt hänen todella niin itse luulevan. Mutta että asia olisi niin ollutkin, nimittäin että Martti olisi todella tahtonut syvimmin samaa kuin Jöije, siihen ei tuo muutto Martin omaan kotitaloon voinut minulle antaa todistusta. Muutto saattoi todistaa vain että *Jöije* tahtoi syvimmin samaa kuin luuli Martin tahtovan. Ja sen minä saatoinkin kyllä Jöijestäni uskoa, niin mahdottomalta kuin koko yritys minusta tuntuikin.

Kauhistuini, kun huomasin nyt Martin kirjeestä, että asettuminen pohjolan perimpiin kolkkiin oli todella päätetty asia. Olin tähän asti kuvitellut, että sinne oli menty vain kokeeksi, vuodeksi tai korkeintaan pariaksi, ja yhtä paljon vain pohjolan luontoa, revontulia ihailemaan ja porolla ajelemaan kuin toden perästä maata viljelemään. Mutta nyt näin, että mistään palaamisesta ei voinut enää olla kysymystäkään, vaan sinne ajottiin uipua ikipäiviksi! Tietysti Martti oli alun pitäen juuri tuota tarkoittanutkin, vaikka oli menevinään vain huviretkelle Lappiin! Hän kuului niihin aito suomalaisiin luonteisiin, joiden horjumattomat suunnat näkyvät syrjäisille vasta aikakausien kuluttua, niinkuin virta, joka katseelta häviää, mutta esiintyy taivaanrannassa uudelleen, todistaen läväisseensä näkymättömät maat.

Martin kirjeen sävyisä tyyli ja hänen sanainsa horjumaton varmuus ei kuitenkaan estänyt minua ryhtymästä hänen kanssaan lopulliseen taisteluun. Ensi näkemisemme hetkestä meidän välillemme oli syntynyt omituinen vastustuksen henki, ja nyt se oli kaiketi huippuunsa kehittymässä, kun otin tehtäväkseni sittenkin kääntää tuon virran suunnan.

Martin puheet, että muka Jöije oli muuton varsinainen sielu, eivät voineet minua vakuuttaa, kuten sanoin. Mies ei pystynyt erittelemään vaikuttimiansa ja näkemään kaiken pohjana sittenkin omaa mielihaluansa. Otin siis tuon erittelemisen omaksi tehtäväkseni, tarkoituksena muuttaa virran suunta edes johonkin määrin Jöijenkin mielihaluja sisältäväksi.

Ja koska kirjeistäni ei näyttänyt olevan apua, päätin todella lähteä tuolle pitkälle taipaleelle.

Päätin yllättää ennen muita Martin itsensä, ja läksin siis kirjoittamatta kellekään tulostani heti uudenvuoden jälkeen — aikaan, jolloin he saattoivat ehkä vähiten odottaa minua. Mutta minä olen tottunut talviretkelyihin tavallisessakin reessä eikä vain kuomujen suojassa.

Sivuutin Oulun mitään onnettomuuksia vainuamatta, mitään tutun henkilön läheisyyttä aavistamatta, — sivuutin vieraan kaupungin viipymättä siellä kuin pari tuntia, ja edessäni oli pimentolan pitkät lumikentät.

Hevosmatka kesti toista vuorokautta mitä sakeimmassa pyryssä.

Yötä vasten pyry vieläkin yltyi, loi tiet umpeen ja pakotti hevosen käymään pitkiä taipaleita, jotka senkin vuoksi tuntuivat minusta aivan loppumattomilta. Olin päättänyt ajaa läpi yön, mutta se osoittautui mahdottomaksi. Tuisku oli haudata meidät allensa, pakkanen kävi yhä purevammaksi, lumihiteet yhä kirpelämmin piiskasivat kasvojani, olin jäätymässä paksuimpiinkin turkkeihin.

Ja tuiskun sihistessä mieli kävi yhä alakuloisemmaksi. Mutta erittäinkin kun pääsin majatalon ikävään vuoteeseen, kun sammutin kynttilän ja korviini kuului vain tuulenpuuskain ulina ja lumisateen syöksyikkunaa vasten, synkkeni ajatuksissani yhä pimeämmäksi kuvaksi Jöije-paran koti lumiarojen keskellä — kaukana hänen entisen oman elämänsä keskuksista, valoisista saleista, iloisesta nuorisosta, tulevaisuuden kuvista, viehättävistä mahdollisuuksista, taiteesta, musiikista, sivistysihmisten kasvattavasta seurasta. Yön kuluessa muodostin täydellisen suunnitelman miten alkaa kääntytystoimeni perille päästyä. Koska arvasin, että Martti tulee ensimmäisenä ja viimeisenä perusteenaan nojautumaan taloudelliseen mahdottomuuteen muuttaa takaisin pääkaupunkiin, päätin kohta esittää, että hän suostuisi vastaanottamaan lainana kaikki pankissa olevat säästöni, jotka antaisin hänelle pankin minulle maksamasta korosta ja epämääräiseksi ajaksi. Tämän tuuman keksiminen saattoi minut vähän mahdollisemmalle tuulelle, ja aamulla sukelluin jatkuvan pyryn pyörteisiin koko lailla rohkaistuneena.

Tuossa puoli kahden aikaan päivällä laskeuduimme vihdoinkin viimeisen kerran töyräältä joelle. Aurinko oli silloin jo mennyt mailleen.

Pyryämästä oli laannut ja taivaanrantaan auennut harmaitten sumujen alta keltainen viiva kolean kylmää taivasta.

Kyytimieheni osoitti piiskan varrella joen toiselle äyräälle:

— Tuossa se on.

Minä näin edessäni kylmän keltaviivan alla matalan taloryhmän kaikkienensa lumiin vajonneena.

Ei liikahdusta, ei ääntä, ei ihmisvarjoja missään...

Katot olivat peittyneet paksuihin lumipatjoihin, jotka siellä täällä yhtyivät maasta nouseviin nietoksiin.

Pitkästä navettarakennuksesta näkyi vain vähän mustaa seinää lumien välistä. Matalimmat ulkorakennukset olivat melkein ummessa. Aitojen suunnan osoittivat vain seipäitten töröttävät päät.

Nyt syttyi tahmean punainen valontuike navetan pieneen ikkunapahaseen... Se vain lisäsi äännettömyyden ja kuolleisuuden tunnelmaa...

Jöije, Jöije raukkani! Sinä hienoutta ja kauneutta säteilevä! Sinä kuninkaallisen säterin valtiatar! Minne oletkaan joutunut, minne haudattu!

Nyt näkyy piha.

Matala, valkoinen päärakennus punaisen piharakennuksen ja aittain neliössä, hankiin uppouneina. Kaivonvintti vain ilmassa selkä valkoisena.

Punaisessa piharakennuksessa on valoa, joka himmeästi loimuten paistaa huuruisten, uutimettomien lasien läpi pimeälle pihalle.

Hevosemme kahlaa päärakennuksen portaan eteen.

Nousen kangistuneena reestä, koputtelen, retuuttelen ovea, — ei vastausta. Koko talo on kuin kuollut.

Sillä aikaa on kyytimieheni ajanut piharakennuksen eteen ja kaiketi ilmoittanut vieraitten tulon, koskapa porstuan ovelle tussahtaa avopäin joku mies ja pari piikatyttöä, kohta häipyen takaisin pimeyteen.

Minä kahlaan reen avaamaa väylää myöten piharakennukselle.

Hapuroin pimeässä porstuassa, löydän tuvan oven kahvan, aukaisen.

Vastaani lehahtaa lämmin ilma. Tuli loimuaa avonaisessa takassa, valaisten suuren tuvan.

Aikuiset olivat kaikonneet mikä minnekin, tytöt jättäen rukkinsa ja miehet veistoksensa. Pankon ääreen olivat jääneet vain lapset seisomaan, silmät pyöreinä kivettyen paikoilleen: poika, noin kuuden vuoden ikäinen kiharapää, seisoi jalat harrallaan, rohkeasti, suoraan minuun katsoen, odottaen jotain selittäviä sanoja tai toimenpiteitä hämmästyttävän ilmestymiseni johdosta, — toisella puolen pankkoa töllisteli tyttö, ehkä neljän vuotias, kädessä pidellen suurta lusikkaa, jolla oli takonut pankon kiviin, mutta joka nyt oli yleisen äimistyksen vuoksi liikkumattomaksi pysähtynyt. Hänen turviinsa oli paennut noin kaksivuotias vesa, en tiennyt poikako vai tyttö, molemmat maidonvalkeita, kiharattomia pellavapäitä.

Katson poikaa ja minut valtaa samassa hetkessä tuo omituinen elämänhalun tunne, jota olen kokenut Jöijen seurassa. Jokin minussa värähtää, joka on sanomatonta, selittämätöntä iloa, huolien pakenemista, auringon nousua, kevään puhallusta, kun äkkiä näen pojan kasvoissa Jöijen tutut ilmeet, saman poskenpyörityksen, saman suunaukenemisen, samat nauramaan valmiit silmät.

Minä kumarrun lapsia kättelemään, ja mitä näenkään! Tytöt ovat Jöijen tyttöjä, ilmeisiä Jöijejä kumpikin! He antavat minun vapaasti puristella heitä rintaani vasten ja heitä retuutettaessa herkeämättä katsovat ihmetellen silmiini.

— Missä äiti on? minä kysyn tyttöltä ruotsiksi.

Lapset katsahivat toisiinsa ja naurahtivat keskenään.

Poika osaa ruotsia ja minä saan tietää, että äiti ja mummo ovat lähteneet Ouluun, että isä on poissa ja Liisa (?) on navetassa.

Sopimattomampaan aikaan en olisi voinut saapua!

Karjakko palaa navetasta kiulut ja maitohinkit käsissä.

Mitä ystävällisin vastaanotto. Hinkit ja kiulut soluvat heti lattialle, minut osoitetaan paremmalle puolelle valkoiseen päärakennukseen. Pihalumiin on ehditty luoda polku, portaat laastu, valot sytytetty. Seurakseni saapuu "Liisa" valkoinen esiliina yllä, pää siististi suittuna. Hän on ruotsalainen.

Nyt saan kuulla, että nuori isäntä on koskenperkaustöissä joen latvapuolella, että paroonittaren oli tavannut ankara tauti, umpisuolen tulehdus, ja että lääkäri oli käskenyt viipymättä viedä kaupunkiin leikattavaksi. Vanha isäntä ja nuori rouva olivat lähteneet viemään.

Minä olin pahimmassa pyryssä sivuuttanut suuren kuomureen juuri Oulusta lähdettyäni!

Ajatuksissani ja tunteissani nousi suuri sekamelska. Lasten aurinko laski uudestaan, kevät pakeni ja jäätävät hanget peittivät jälleen maailmani. Näen armaan Jöijeni lumikinoksien keskellä taivaltamassa kuolevan äitinsä seurassa, tuska sydämässä kuolevan tähden, tuska yksinjääneiden lasten tähden! Ja

minun mielessäni herää niinkuin usein ennenkin synkkä kapinallisuus kohtalon herraa kohtaan. Miksi aivan kuin tahallaan syytää onnettomuutta niille, jotka kuitenkin harrastustensa ja pyrkimystensä puolesta ovat tavallista tasoa paljon ylempänä? Miksi ensin tuo tulipalo, joka hävitti heidän rakennuksensa ja pienen pääomansa? Miksi sitten nuo hirveät tulvat, jotka kahtena vuotena peräkkäin turmelivat Martin ensimmäiset kylvöt ja saattoivat heidät entistäkin vaikeampiin ahdinkoihin? Miksi ylimalkaan koko tuo Pohjan perille ajautuminen, eteläkukan sulloutuminen lumiin? Miksi sairastuu äiti juuri Martin poissaollessa? Miksi pyry, hirvittävin mitä milloinkaan olen nähnyt, raivoaa juuri niinä vuorokausina, kun Jöijen on saatettava kuoleva äitinsä sairaalaan?

Onko tämä olevinaan jotakin rangaistusta heille kohtalon puolelta? Mistä rangaistusta? Siitkö että he lapsellisuudessaan uskalsivat luulla olevansa kaksi onnellista, joiden vertaista maailmassa ei vielä milloinkaan ollut elänyt, että he todella uskalsivat luulla paratiisillisen autuuden olevan maan päällä mahdollisen? Siksikö heille nyt on oikein kouraantuntuvasti osoitettava, kuinka suurta harhaluuloa sellainen kuvittelu on? Paratiisin onnesta suoraan tulipaloihin, pyryihin, tuhoaviin tulviin! Se muistuttaa todella Eedenistä ulos-ajoa ja vanhaa kirousta: otsasi hiessä pitää sinun työtä tekemän!

Heidän lapsellinen viattomuuden valansa tuli rikotuksi ja he muuttuivat tavallisiksi kuolevaisiksi, se on totta. He eivät voineet enää sanoa rakkaudestaan: "se on jotain erikoista, jota ei ole vielä milloinkaan maailmassa ollut". Mutta tässä pettymyksessään luulisi heillä olleen jo kylläksi rangaistusta. Jos sitävastoin heidän korkuisiaan ihmisiä on edelleen rangaistava Eedenistä-ajon kirouksella, niin mihin rangaistuksiin pitäisikään joutua keskitasoon kuuluvien tavallisten syntisten?! Varmaan ei oikeudenmukaisuus sallisi valon eikä onnen päivän koittavan yhdenkään ihmislapsen ylitse. Nyt sitävastoin näemme, että kaikellaiset pikku porvarit, ketterät liikemiehet, kauppamatkustajat ja muut sellaiset jokapäiväiset ihmiset, jotka eivät suinkaan ole minkään viattomuudenvalojen sitomia, eivätpä ota tunnustaakseen edes aviollisen uskollisuusvalan pätevyyttä, saattavat koko ikänsä säteillä tyytyväisyyden ja ilon onnea, sillä heidän talonsa eivät ole milloinkaan palaneet, tulvat eivät ole heidän viljojansa hävittäneet, heidän äitinsä eivät ole sairastuneet umpisuolentulehduksiin tai leikattaviksi vietäessä pyryihin paleltuneet. Missä on siis oikeudenmukaisuus?

Kun seuraavana aamuna heräsin ja muistin olevani lähellä pohjoista napapiiriä, hämmästytti minua taivaansinen ihmeellinen kirkkaus, joka vuoteeseeni näkyi ikkunalasin jääkuvioiden välitse. En vielä ikinäni ollut nähnyt niin kuuluvan syvää sineä ja tavallisissa oloissa olisin ruvennut ihastelemaan sitä. Mutta nyt jatkuivat vain illalliset ajatukset. Ja saattoiko niiden yhteydessä olla mistään ihastuksissaan!

Aurinko ei ollut vielä läheskään noussut, mutta sen säteet vallitsivat taivasta. Kello oli jo kuitenkin 9. Minä pukeuduin.

Seisaaltani näin huurukukkain välitse mahtavan lumilakeuden, jonka kaukaiset metsät jo punersivat aamunkoissa. Melkein ikkunaini alla juoksi vuolas virta mustana lumisten äyräittänsä keskellä. Se oli sulana monin paikoin etempääkin, joten juoksu näkyi pitkälle lakeuteen. Ja nyt jo lumetkin punertavat korkeammilla paikoilla, samoin sumu, joka nousee metsien eteen.

Hiljaisuus, rauha, puhtaiden värien ihana sopusointu...

Mutta mitä varten nämä ihanuudet, kun mieltä kuitenkin järkyttävät sisäiset levottomuudet ja onnettomuuksien paino! Mitä varten tuo taivaan sini pyrkii sieluun aivankuin korvatakseen ihanuudellaan kaikki ihmissurut ja kuitenkin voimatta mitään tapahtumattomaksi tehdä ja mitään oleellisesti muuttaa. Onko ihmissielussa todella jotain vastinetta sille, semmoista, mikä voisi tuohon huolettomaan sineen yhtyä ja jollakin ihmeellisellä havahtumisella todella puhaltaa olemattomiksi kaiken surun?

Näitä ajatellen läksin huoneestani ihmisiä tavoittelemaan.

Martti oli juuri saapunut kotiin. Hän oli kuitenkin jo ehtinyt toimittaa sanoman kirkonkylään vietäväksi ja sieltä Ouluun lähetettäväksi: "Neiti Kahila täällä. Kaikki hyvin."

Tapasin hänet juuri tulemasta turkit yllään vierashuoneeseen.

Pakkasen terve puna oli vielä hänen poskillaan ja ulkoilman raikkaus tuli hänen mukanansa huoneeseen, kun hän ilosta kynnetyvin silmin kiirehti minua tervehtimään. Hän tuntui minusta entistä ryhdikkäämmältä ja kookkaammalta pitkävartisissaan ja sarkavaatteissaan. Vartalo oli hausvasti ojennuksissa ja pää koholla, ikäänkuin kaikkien jokapäiväisyyksien yli nähdäkseen esteettä elämän pääasiat. Mutta hänen myhäilynsä oli tuota vanhaa tuttua, kun hän kätellen minua sanoi:

— Saanko kertoa jotain hyvin lapsellista?

Minä vastasin:

— Se on kaiketi myös jotain hyvin hauskaa, koska tilanteesta huolimatta näytätte noin iloiselta.

Martti ei huolinut ottaa vastaan vanhaa taisteluhansikastani ja jatkaa entisiä kinastelusuhteitamme, vaan sanoi vilpittömästi:

— Kotimatalla minulle tapahtui jotain perin harvinaista: rupesin tuskissani rukoilemaan. Olen kyllä kuullut teosoofeilta ja lukenut modernista teologiasta, että pyyntörukoukset ovat voitettu kanta. Ja täytyy itsenikin myöntää, että hyvin ymmärrän niiden loogillisen mahdollisuuden, mutta joskus ei välitä edes logiikasta. Rukoilin, että tapahtuisi jotain joka lieventäisi, helpottaisi... Olin saanut sähkösanoman tapahtumasta ja Jöijien matkasta. Oli hirvuihin pyry... En voinut mitään ja rukoillessani selvään tunsin, ettei itse taivaskaan voi keksiä mitään apua Jöijelle ja mammalle. Mutta olisinko parhaallakaan ajattelemisella voinut keksiä mitään toivottavampaa kuin että Te tulisitte! Voitte kuvitella riemastustani kun ajoin pihaan ja kuulin asian. Se on paras lohdutus Jöijelle ja mammakin ehkä paranee sanomani saatuaan.

Martin kertomus liikutti minua syvästi.

Ei siksi, että muistin kohtaloa vastaan kapinalliset ajatukseni ja nyt näin kohtalon heittäneen minut tänne vain Martin rukouksen täyttymykseksi.

Ei myöskään siksi, että hänen ilonsa tuloni johdosta olisi kutkuttanut itserakkauttani.

Vaan siksi, että nyt ensikerran näin kuinka syvästi Martti rakastaa Jöijää.

Tämän jälkeen en kaivannut enää mitään todistuksia siihen.

Suuri huolettomuuden riemu tarttui nuoresta Martista minuun. Ja niinpä todella taivaansini löysi vastineensa ihmisestä.

Välimme Martin kanssa muuttuivat tästä hetkestä peräti. Me saatoimme vapaasti katsoa toisiamme silmiin.

Ja aivan itsestään avautuivat minulle Martin sydämen syvimmet salaisuudet.

FILOSOOFI.

Monesta ennakkokäsityksestä, jotka olin tietämättäni luonut tarpeeksi tuntematta Marttia, sain nyt uuden tuttavuutemme alkaessa luopua. Niinpä siitäkin, ettei hän muka ollut mikään filosooft.

Hän oli filosooft, niinkuin koko meidän suomalainen rotomme. Vieläpä siinä suhteessa aivan tyyppillinen filosooft.

Suomalaistyyppiseksi voi sanoa sellaista filosooftia, joka perustaa ajatusrakennuksensa pelkästään vain omiin ongelmiinsa eikä mihinkään tieteen saavutuksiin. Hän saattaa seurassa olla hyvin vaitelias, jopa näyttää niinkuin ei ymmärtäisi sanaakaan siitä mitä puhutaan. Mutta annappas että joku sana osuu hänen omaan ajatuspiiriinsä! Kohta hän elpyy ja hänen mietteittensä syvyydet kumpuavat ilmoille niinkuin kirkas lähde maan povesta. Silloin vaan ota vaari äläkä häiritse häntä, älä käännä suuntaa, älä kosketa, älä lausu epäilyksiä, älä väitä vastaan. Se on arempi kuin yölintu, joka suhahtaa ohitsesi ennenkuin ehdit kääntyä sitä katsomaan. Se on niinkuin vastapuhjenneessa koivikossa tuulensipinä, jota kuulet vain äänetönnä ollessasi. Se on kuin syksyinen kiiltomato, joka paistaa vain pimeässä, tai niinkuin suuri tähtitaivas, joka sammuu lyhdyn valossa.

Kokemuksesta tiesin, ettei Martin kanssa saa väitellä, jos mieli päästä hänen ajatusjuoksunsa perille. Ja ken on tottunut olemaan nuorempiensa opettajana tai tavalla tai toisella ohjaamaan heidän ajatuksiansa, hänen ei tarvitse yritellä loihkia esille Marttien sisäistä maailmaa, kyllä se jää häneltä suljetuksi.

Nytkin kun olimme kolmatta viikkoa vain kahden kesken hiljaisessa maatalossa lumiarojen keskellä ja pakostakin jouduimme usein jutteluihin toistemme kanssa, en malttanut noudattaa välttämätöntä väistyväisyyttä, vaan huomautuksillani useimmiten liian myöhään älysin katkaisseeni alkaneen aukeamisen.

Vasta aivan viime päivinä ennen Jöijien palaamista näytti kuin olisin vihdoin onnistunut niin

pidättämään omien ajatusteni asiaan sekoittamisesta eli toisin sanoin tekeytymään niin näkymättömäksi, jopa kokonaan olemattomaksi, että vihdoin sain todistaa aamun sarastuksen ja lopuksi itse auringon nousun.

Se tapahtui näin:

Minä katselin Gustave Dorén kuvaraamatusta Neitsyt Maarian piirustusta ja sen johdosta meillä syntyi keskustelu Jumaläidin todellisuus-pohjasta, jota kysymystä muuan uusteologeistamme oli äsken käsitellyt antaen tuolle raamatunkertomukselle jonkun verran legendamaisen värityksen.

Martti, joka seisoi vieressäni, koputti etusormensa nivelluulla kuvaan ja sanoi:

— Tuossa on ainakin minun uskoni.

Minä oikein säikähdin, että mitähän sieltä nyt tulee! Ensimmäinen ajatukseni oli, että Martti oli kenties juuri noiden ihmeellisesti valitsemiensa kirjain ja omaperäisten lukujensa tietä joutunut katolilaisen vaikutuksen alaiseksi.

— Onko hän teille "beatissima virgo"? Madonna? minä kysyin hämmästyneenä katsoen häneen.

— Ei niin, ei niin, hän sanoi, vaan niin, että naisen viattomuus on aina ollut miehen ihanne ja on vieläkin.

En tiennyt purskahtaako nauruun vai vihastua. Sydämistymisen vuoksi en ainakaan mitään luonnollista naurua saanut aikaan. Harvoin onkaan Martti minua niin kiukuttanut kuin tämän sanottuaan, ja vähän vanhempi lukijoistani voi hyvin ymmärtää syyn siihen. Olihan koko tuo madonna-aate perin voitettu kanta jo naiskysymyksemme kukoistuskaudelta asti, joka oli alkanut Ibsenin ja Björnsonin suurenmoisesta omientuntojen herätyksestä. Tuli paljastetuksi tuon ihanteen tekopyhyys ja naurettavuus. Ajan perimpään tietoisuuteen painui silloin kumoamattomana selviönä, että mieheltä oli vaadittava jotakuinkin samaa kuin vaadittiin naiselta, toisin sanoin, että jos ehdoton kieltäytyminen oli kohtuuton vaatimus mieheen nähden, niin se ei voinut olla kohtuullisempi naiseenkaan nähden. Siveellinen mittapuu tuli samaksi sekä miehelle että naiselle, ja tämä se kaatoikin "madonnan".

Ja nyt tulee joku Martti ja puhun taas madonnasta aivan kuin ei olisi ilmoisna ikänä sanaankaan kuullut 80-luvun suurista aatemullistuksista! Madonna miehen ihanne! Voiko päästää itsestään mitään sen vanhoillisempaa! Mutta vanhoillinenhan Martti oikeastaan olikin mielipiteiltään; useat muutkin uudemman ajan virtaukset näyttivät kulkeneen hänen ohitsensa mitään jälkiä jättämättä, hänen vain itsepäisesti kaivellessa tuhannen vuoden vanhoja kirjoja, joita ihmeellisellä tavalla sai ties mistä kulloinkin esille ongituksi.

"Ettekö siis tunne minkäänlaista vastenmielisyyttä sellaista tekopyhää naisellisuutta kohtaan, joka karttaa toista sukupuolta oman neitseellisyytensä säilyttämiseksi? Eikö teitä inhota ulkokultaiset pappilanneidit? Oletteko todella ajasta niin jäljellä, että saatatte ihannoida yksipuolisesti vain *naisen* viattomuutta? Mitkä ovat oikeastaan vaatimuksenne miehiin nähden? He saavat kaikei elää niinkuin tahtovat, kunhan säilyttävät uskonsa madonnan hurskaaseen sukupuolettomuuteen!"

Tätä kaikkea minä kuitenkin vain *ajoin* sanoa Martille. Sillä juuri kun olin antamaisillani kiukkuni purkautua näihin mitä sapekkaimpiin huomautuksiin, läimähti äkkiä mieleeni, että nyt jos koskaan pitäisi toteuttaa tuo täydellinen syrjään väistyminen, jottei Martti panisi taas suutansa auttamattomasti tuppeen, minkä jälkeen tavallisesti oli enää peräti mahdotonta saada hänen puheliaisuutensa sulkuja auki. Purasin siis huuleeni ja vaikenin aivan viime hetkessä.

Vaikka pidättymiseni kiukun purkauksesta oli minulle sanomattoman vaikeata, hengähdin kuitenkin ynseyden mielestäni ja aivan toisessa sävyssä kaikkien vastaväitteiden asemasta lausuin mitä säyseimmällä äänellä:

— Saattaahan tuossa uskossanne olla paljon kaunista, tuossa hennossa, koskemattomassa naisellisuuden aatekuvassa, ja sitä enemmän kaunista mitä aatteellisempi kuva vain on.

Martti oli hyvän aikaa vaiti. Vastoin odotustani ei lause ollutkaan hänelle mieleen, ja hän näytti punnitsevan, kannattaako antautua enempiin selittelyihin.

Minun olisi kai ollut paras olla kokonaan vaiti.

Puhuimmekin välillä hetkisen koskenperkauksista ennenkuin Martti ikäänkuin keskustelumme päättäjaisiksi ohimennen palasi keskeytyneeseen aineeseen.

Ei hän sanonut tarkoittaneensa ollenkaan mitään aatekuvaa, vaan että todellisen nykyaikaisen naisen oli säilytettävä viattomuutensa.

Tämä oli toki jo liikaa! Tuossa puhuu mies viattomuuden säilyttämisestä ja itse on kuitenkin olemassa vain siksi että viattomuutta ei ole säilytetty! Tunsin kovasti punehtuvani pelkästä kiukusta. Olisin halunnut hieroa näppieni välissä olemattomaksi koko miehen, niin hän minua sinä hetkenä harmitti.

Mutta vieläkin osasin pidättyä, vaikken pystynytäkään enää mitään säyseätä myönnytystä itsestäni esille pakottamaan. Olinhan vain vaiti.

Ja tarpeeksi kauan vaiti oltuani Martti todella jatkoikin:

— Enhän minä mitään madonnaa meinaa... Hän sanoi tämän ikäänkuin vain omista ajatuksissaan kumoten mahdollisia vastaväitteitäni, katsahti sitten iloisemmin minuun ja jatkoi:

— Yhdessä miehen ja naisen olla pitää.

— Niinkuin Aadam ja Eeva paratiisissa? — en malttanut olla pisteliäästi kysäsemättä.

Mutta Martti ei ottanutkaan sanojani pistokseksi, vaan ilostui niistä aivan kuin olisi huomannut minun vihdoinkin ymmärtäneeni hänet.

— No aivan — kiirehti hän myöntämään, — juuri niinkuin Aadam ja Eeva yhdessä alusta asti, eikä nainen saa kieltää ... mutta miehen tulee säilyttää hänen koskemattomuuttaan kaikesta voimastaan.

Ja hyvillään siitä, että oli vihdoin saanut minut ymmärtämään, ja kenties myöskin pelosta, ettei tämä ymmärtämys vain pääsisi joidenkin huomautuksieni vuoksi jälleen pilaantumaan, Martti käänsi puheen jyrkästi koskiinsa ja alkoi tarmokkaasti selitellä niiden pohjamuja, perkkauksiin mahdollisia ja perkkauksiin mahdottomia.

Niine hyvineen hän myöskin läksi sillä kertaa huoneesta jättäen minut yksikseni.

Minä olin peräti äimistynyt enkä ensi hetkenä nähnyt edessäni muuta kuin pelkkää sekasotkua: madonna — ja kuitenkin aina yhdessä miehen kanssa! Nainen ei saa kieltää — ja kuitenkin miehen tulee säilyttää hänen viattomuutensa!! Nämä väitelmät tuntuivat minusta aivan toistensa sovittamattomilta vastakohtilta.

Täytyi kuitenkin itselleni myöntää, että jotain perin uutta oli tullut Martin sanojen mukana tuohon madonna-kysymykseen, jotakin vapauttavaa, ikävän tunteesta päästävää, pimeästä umpisokkelosta, luostarimuureista luonnon valoon viepää. Erittäinkin nuo sanat: "yhdessä alusta asti" — ne herättivät tuon vapahduksen tunteen. Mikä ihmeellinen, elähtyttävä uutuus ajatuksessa, että madonna on miehen ihanne, mutta miehen omiin käsiin on annettu tuon ihanteen säilyttäminen! Mikä syvä kunnioitus ja samalla mikä hellä rakkaus naiseen puhuikaan tämmöisestä häneen suhtautumisesta!

Todella, Martin filosofia alkoi mieltäni yhä enemmän kiinnittää, jopa viehättääkin.

Mutta oli merkillisintä kaikessa tässä, että myöhempien kuulemaini ja havaintojeni mukaan tuon filosofian juuret eivät alkaneetkaan Martin sielusta, vaan tuntuivat ylettyvän kauas entisyyteen ja vain jonkinlaisena perintäviisautena kulkeutuneen vanhasta sukupolvesta hänen ajatusmaailmaansa.

Niiden pitkien aikojen kuluessa, joina sittemmin elin täällä Pohjolan mailla, tutustuin perin pohjin Joosef Leppäseen, Martin isään. Ja hänenpä kanssaan keskustellessani aivan pian sain havaita, että Martin filosofia oli vain "sivistyneen maailman" ajatusmuotoilun ja sanontatapoihin puettu yksityiskohtainen haara paljon laajemmasta ja puhtaasti talonpoikaisesta ajatusrungosta. Tämän ajatusrungon kannattajia eivät olleet ainoastaan Leppäset, vaan jotkut muutkin melkein yhtä vanhat suvut ja niiden joukossa erittäinkin Hirvoset, jotka olivat sukua Leppäsille (ja joita Martin äiti-vainajakin oli ollut). Näitä oli myöskin talossa vielä elävä "vaari", jolta sainkin selvimmän käsityksen puheenalaisesta ajatusrakennuksesta.

Ei voi juuri sanoa, että he olisivat muodostaneet mitään varsinaista kirkollista lahkokuntaa. Niinpä ei voi ketään heidän esi-isistään erikoisesti merkitä ajatussuunnan perustajaksi eikä itse ajatus ollutkaan niin täsmällisesti määrätty kuin lahkolaisilla tavallisesti on. Ylimalkaan he tuntuivat nojautuvan raamattuun vain, koska raamattu oli ainoa kirja, jossa sellaisia kysymyksiä käsiteltiin ja johon heidän pelkkänä suupuheena kulkeutuva perinnäisviisautensa saattoi ikäänkuin iskeä kiinnekohtansa. Tältä kannalta he rakastivat raamattua, pitivät sitä pyhänä kirjana ja ihmiskunnan suurimpana aarteena. Mutta itse ajatus tuntui yhtä itsenäiseltä ja omaperäiseltä kasvavalta kuin se lienee ollut vanhan testamentin alkuperäisillä kertojilla itsellään. Se oli kuitenkin toiselta puolen niinsanoakseni kemiallisesti erillinen kaikesta mitä sanotaan kulttuurimaailman tieteelliseksi kirjallisuudeksi. Raamattuun se yhä ja yhä palasi ja siihen ainoaan vetosi. Ne pylväskertomukset, joiden ympärille se siellä ryhmittyi, olivat kaikki vanhassa eikä uudessa testamentissa.

Ajatuksen yleisimmäksi, pääominaisuudeksi, voi sanoa, että noita valittuja raamatunkertomuksia ei

luettu niinkuin jotain jo tapahtunutta, ollutta ja mennyttä, vaan niinkuin jotakin, johon vasta ollaan menossa. Semmoisia käsitteitä oli ennen muuta raamatun luvattun maan käsite. Eivät israelilaiset sinne yksin kulkeneet, eikä maa ole Kanaan eikä Judean maa, vaan ihmiskunta alituisesti kulkee tulevaisuuttansa kohden, ja kymmenet käskyt sekä muut yhteiselannon säännöt ovat ainoastaan tienviittoja tuohon onnen maahan pääsemiseksi. Näiden käskyjen ja sääntöjen noudattaminen perustaa ihmiselämän sisällyksen nykyisyydessä, mutta ei saa unohtaa, että niiden noudattaminen tarkoittaa myöskin koko ihmiskunnan saattamista tulevaisuuden luvattuun maahan. Kun siis Leppänen toistaa raamatunlausetta: Minä olen Herra, sinun Jumalasi, ei sinun pidä muita jumalia minun edessäni pitämän, niin hän persoonallisen Jumalan ohella ajattelee etupäässä ihmishuvun Jumalaa, joka tätä sukuansa kuljettaa luvattua onnea kohden.

Paratiisi-kertomus tosin himmenee tämän pääasian rinnalla, mutta sekin tuntuu Leppästen ajatusjuoksun mukaan olevan käsitettävä — ei niinkuin jotain jo ollutta, vaan niinkuin jotain, johon ihmishuku vaeltaa. Paratiisin onnentila on tulevaisuuden hämmöitystä eikä menetetyin autuuden muistoa. Ja senpavuoksi, kun Leppänen toistaa raamatunlausetta: jokainen, joka katsoo vaimon päälle himoitaksensa häntä, teki jo huorin hänen kanssaan sydämässänsä, — niin hän ei asetu ahtaan askeesin tai pelkän persoonallisen sielunpelastuksen kannalle, vaan hänen silmänsä tähtää siveellisyyteen ihmishuvun luvattuun paratiisiin pyrkimiseksi.

Nyt voisi tähän huomauttaa, että moinen siveellisyyden ihanne soveltuu huonosti siihen tosiasiaan, että Leppästen samoin kuin Hirvostenkin suvut olivat tunnetusti hyvin lapsirikkaita, joten nämä suvut ovatkin aikain kuluessa laajalti levinneet ja ikäänkuin nielleet tieltänsä pienemmät suvut. Ihanne näyttäisi tässä kohden vieneen ilmeiseen vastakohtaansa.

Luullakseni perustuu kuitenkin tällainen väite erehdykseen. Väite, että lasten monilukuisuus olisi jonkinlaisena siveys-asteen mittajana, on mielestäni kauttaaltaan väärä. Siveellistä rappeutumista osoittaa tavallisesti lapsettomuus eikä päinvastoin. Lasten monilukuisuus on terveyden ja siveyden merkki. Ja niinkuin Israelin patriarkat, jotka elämässään noudattivat siveyden ylimpiä vaatimuksia, kuitenkin pitivät lastensa, lastensa lasten ja lastenlastensa lasten laumaa Jumalan erikoisena siunauksena, ihanteensa tähtien tai santajyvösten monilukuisuus, niin Leppäsetkin.

Martilla sensijaan näyttää tuo paratiisikertomus saaneen koko ajatusjärjestelmässä päämerkityksen. Se on hänellä moninpäin muodostunut, saanut "sivistyksellisen" värityksen ja pukeutunut kulttuurimaisiin ilmaisumuotoihin. Raamatullisen paratiisin onnentila, jo lapsena kuultuna ja ihailtuna kertomuksena, lienee kyllä hänenkin tunnossaan väikkynyt jonkinlaisena ihmishuvun saavutettavana "Luvattuna maana", niinkuin muillakin Leppäsillä. Mutta ainakin tuntuu minusta tuo siihen tietoisesti yhdistetty madonna-aate, miehen ylimpänä ja hänen säilytettäväkseen uskottuna nais-ihanteena, jo jotenkin vieraalta Leppästen alkuperäiselle ajatukselle.

Oli miten oli, Martin madonna-usko ei ollut hänellä suinkaan vain sanoja ja aatteita. Päinvastoin, hän oli niin niukkapuheinen näissä asioissa, että muita kuin ylläkerrottuja suoraan asiaan käypiä sanoja en ole milloinkaan hänen suustansa kuullut.

Mutta ne olivatkin minulle tarpeeksi.

Sillä niinkuin pimeästä liiteristä katsoessa ei tarvitse muuta kuin kapean raon nähdäkseen koko päivänpaisteisen maailman, niin minä näiden sanojen läpi näin koko hänen sielunsa.

Näin, että se monesti mainittu "vala", jonka Martti oli Jöijellensä vannonut, ei ollutkaan hänen puoleltaan pelkkä satunnainen päähänpisto, niinkuin olin tähän asti aina tottunut kuvittelemaan, vaan että se oli hänen filosofiansa ilmaus. Niinkuin kylmän yön jälkeen lämpimän auringon nousu valkeni minulle nyt, että Martin on todella täytynyt olla jo ensi hetkestä asti rakastunut Jöijeeseen, — jo silloin kun hän ensikerran näki hiljaisen pappilan nurmikolla tuon kevytmielisyyden ja vaarallisuuden maineesta säteilevän kaupunkilaisen kaunottaren.

He menevät soutelemaan. Jöijessä on herännyt halu nähdä tietämätön maalaispoika käsineen jalkoineen kietoutuneeksi ihastuksen verkkoihin. Mutta kesken tietoisia laskelmiaan hän mulskahtaakin veteen. Hänen kaupunkilainen kaunotarkuvansa särkyä täydellisesti ja jäljellä on Martin edessä luonnollinen, lapsellinen, tiedottomassa ihanuudessaan todella jumaloitava Jöije, joka alkaa puhua ystävyiden ja ikäisensä toverin kaipuusta. Martti rakastuu.

Mutta rakastuminen ei hänelle merkitsekään silmäin tai koskettamisen pyydetä, vaan herättää hänessä kohta ajatuksen, että tuo on nyt se nainen, jonka kanssa hänen on paratiisiin astuminen, — jonka viattomuutta hänen on varjeleminen kaikesta sydämestään, sielustaan ja voimastaan. (Jöijen on täytynyt kohta tuntea se suuri lämmönsäteily, minkä tämmöinen naiseen suhtautuminen sisältää, ja se selittää myöskin miksi Jöije puolestaan heti rakastui Marttiin).

Martti vannoo toverivalansa, ja niin alkaa tämä ihmeellinen elämäntarina: yhdessä alusta asti!

Kun nyt ajattelin läpi koko tuon ajanjakson heidän koskenlaskustaan tulipaloon asti, esiintyi minulle yhä selvempänä ja rakkaampana kuva Martista, joka "säilyttää aarrettaan".

Aivan toisessa valossa näen nyt heidän "kihlausensa", ymmärrän hyvin miksi se oli maailman tähden tarpeellinen, ymmärrän kaikki heidän taistelunsa tuota "maailmaa" vastaan, joka ei voinut sietää heidän erikoista suhdettansa eikä hyväksyä heidän "yhdessäoloansa", ymmärrän myöskin, että vihityttäminen oli vain muodollisuutta, joka teki mahdolliseksi heidän "rakennuksensa", ymmärrän ja ihailen Martin kallionlujaa uskoa aatteeseensa, jopa pidän tavattomana onnena Jöijelle, että hän pelastui juuri tällaiselle turvan kalliolle. Sillä tunnustaakseni minä olin ollut hyvinkin huolissani Jöijen suhteen, kun aloin kuulla hänen "kevytmielisyydestään ja vaarallisuudesta". Oli aivan paljon seikkoja, jotka olivat kovinkin arveluttavia ainakin sen silmissä, jolle muutamat suvun perinnölliset ominaisuudet eivät olleet minään salaisuutena, ennen muuta suhteettomuus intohimon voiman ja vastustuskyvyn kanssa. Kuinka helposti olisikaan voinut tapahtua, että Jöije olisi joutunut samalle rappeutumisen tielle, ellei hän juuri sinä kesänä aivan kynnykseltä olisi palautunut Martin avulla luontoperäisen hyvyytensä ja siveytensä poluille!

Mutta toiselta puolen, niin suuressa määrässä kuin tämä katsaus Martin sieluun minulle valaisikin heidän tähänastista rakkaustarinaansa, herätti se kuitenkin paljon myöskin uusia kysymyksiä, joista pääasiallisin ja oikeastaan ainoa tähän kirjalliseen esitykseeni kuuluva oli seuraava:

Olihan ympärilläni nyt pieniä Aabeleja ja Kaineja, jotka kylläkin elävästi todistivat, että vanhempien paratiisillisen viattomuustilan portit olivat jo sulkeutuneet heidän jälkeensä. Näin ollen olisi Martin filosofian pitänyt tähän päättyä. Mutta hän olikin siitä puhunut ja koko uskonsa ilmaissut vasta tämän jälkeen, vasta kun he vertauksessa pysyäkseen — olivat ajatut paratiisista ja muiden kuolevaisten tavalla otsansa hiessä tekivät työtä ja tuskalla synnyttivät jälkeläisensä.

Miten saattoi Martin viattomuudenusko ulottaa taikavoimansa siihenkin osaan heidän elämäänsä, missä ei enää ollut samoja paratiisillisia onnen edellytyksiä?

Jos he, huolimatta varattomuudestaan, pimentolan kylmyydestä, erillisyydestä, sittenkin olivat edelleen onnellisia — niinkuin Martin puheista ja koko hänen olennostaankin saattoi varmasti päätää — niin täytyy kysyä itseltään mikä oli tämän jatkuvan onnen perustuksena? Pitääkö hakea joitakin muita perustuksia, esimerkiksi heidän luonteistaan, heidän sopivaisuudesta toinen toiselleen, joista satunnaisuuksista avio-onnen tavallisesti katsotaan riippuvan? Pitääkö ajatella, että huolimatta heidän erikielisyystään, erilaisesta kasvatuksestaan, erilaisista tottumuksistaan, ajatustavoistaan, yhteiskunnallisista asemistaan, sanalla sanoen, huolimatta siitä, että he kaikissa ajateltavissa suhteissa olivat vähimmin sopivat toisilleen kuin mitä yleensä voi kuvitella, sittenkin jossakin heidän luonteittensa pohjaominaisuuksissa oli muka jotain, mikä jollakin ihmisille tajuamattomalla tavalla teki juuri heidät erikoisesti sopiviksi toisilleen?

Jos avio-onni todella on riippuvainen tällaisista salaperäisistä, kokonaan ihmistahdon ulkopuolella olevista satunnaisuuksista, niin on Martin ja Jöijen onni voinut olla alunpitäen riippuvainen samoista syistä, joiden perille ei mikään tutkistelu milloinkaan voi toivoa pääsevänsä. Turhat, asiaan kuulumattomat olisivat silloin Martin kaikki madonnahaaveilut. Turhat olisivat silloin minun kaikki aavisteluni ja haparoimiseni tämän kysymyksen valaisemiseksi, turha ennen kaikkea koko tämä kirjallinen yritykseni. Niinkuin aalto, joka pitkät ajat on avomerellä koonnut voimia ja suurentumistaan suurentunut, vihdoin rannan saavutettuaan murtuu kalliota vasten, niin murtuisivat turhaan minunkin voimani, jos näkisin päähän päästyäni onnen riippuvankin salaisista sattumista.

On senvuoksi hyvin ymmärrettävää, kuinka tärkeä minun oli Marttia puhuttelemalla päästä selville hänen uskonsa suhteesta heidän nykyiseen avioelämäänsä.

Se oli kuitenkin sangen vaikeata, jopa tätä tietä peräti mahdotontakin. Martti antautui kyllä uudestaan puhumaan aatteestaan semmoisenaan, mutta heti kun lähestyin kysymystä tämän aatteen suhteesta heidän personalliseen elämäänsä, hän meni mykäksi niinkuin jonkun pyhätön edessä. Ei sanaakaan!

Minun ei auttanut muu kuin taaskin Jöijen kautta päästä Martin ajatusten perille. Ja yritykseni tässä suhteessa onkin melkein ainoata, mitä minulla oikeastaan on vielä esitykseeni lisättävää.

KULKUSTEN HELINÄÄ.

Minä olin kirjoittanut Jöijelle, että olin valmis milloin hyvänsä matkustamaan Ouluun paroonitarta hoitamaan siten antaakseni Jöijelle tilaisuutta käymään kotona asioita järjestämässä ja lapsia katsomassa.

Muutaman päivän kuluttua Jöijeltä tuli vastaus, jossa hän iloisena kertoo paroonittaren merkillisestä toipumisesta vaikean leikkauksen jälkeen. Mutta lääkärit vaativat pitempiä aikoja lepoa, ja Jöije lupaakin tulla välillä kotiin käymään. Minun ei sano kuitenkaan tarvitsevan lähteä Ouluun, sillä täti ... on saapunut Helsingistä ja odotetaan vielä täti ...'nkin saapumista. He ovat luvanneet viedä äidin ulkomaille, mutta äiti on jyrkästi vastaan eikä toivo muuta kuin saavansa mitä pikimmin palata "tänne kotiin". Hän tahtoi lähteä jo nyt heti Jöijen kanssa, mutta on epätietoista, saako lääkärejä siihen suostumaan.

Jöije lisää jälkikirjoituksena: "Ikävä, etten voi tavata Marttia; hän kirjoitti sinun kirjeeseesi olevansa pakoitettu lähtemään ennenkun minä ehdin täältä. Hän on ollut lähes puoli vuotta poissa kotoa. Sinä onnellinen, kun saat olla hänen seurassansa."

Muutamana sumuisena aamuna, kun ei voinut sanoa tuleeko pyry vai pouta, Martti todella ilmoitti aikovansa lähteä työmaalleen, vaikka olimmekin laskeneet, että Jöije saattoi juuri sinä päivänä saapua kotiin.

Minä koetin pidättää häntä ja ainakin kaikin tavoin venyttää hänen lähtöänsä, toivoen kuulevani vihdoin Jöijen kulkusten helinän ja saavani nähdä heidän kohtaamisensa, joka ymmärrettävistä syistä erinomaisesti kiinnitti mieltäni.

Ajan kuluksi tein muun muassa vielä kerran kokonaan turhan yrityksen vietellä Martin puhumaan jotain heidän avioelämästään. Sanoin: — Esitittehän tuonoin, että miehen ja naisen pitäisi olla "yhdessä alusta asti". Tarkoititte kai: yhdessä loppuun asti. Nyt olette kuitenkin erossa jo puoli vuotta ja matkustatte työmaallenne päivää ennen vaimonne tuloa!

Martti myhäili.

— Ennen olin voimakas: — alkoi sieltä vihdoin tulla, — nyt olen heikompi, täytyy turvautua ulkonaiseen.

Ja vaikenin auttamattomasti.

Minä olin hyvän aikaa taas äimistyksissäni. En ymmärtänyt mitään, vaikka olisin kuinkakin ajatellut noiden sanojen merkitystä.

— Mitä te vihdoin tarkoitatte? — minä kysyin tuskissani, enkä voi väittää, että olisin ollut aivan vapaa entisestä kiukustani Marttia kohtaan.

Hän vain myhäili sitäkin enemmän ja katsoi suoraan silmiini. Mutta minkäänlaisia selityksiä oli aivan turha odottaa. Hänen myhäilynsä ja tuo omituinen, kuoppainen poskien pyöritys, joka tällöin aina näyttäytyi, ja lisäksi vielä silmäkulmain kohoaminen hätää ilmaisevasti ylöspäin ikäänkuin sanoakseen: älä nyt vain lyö minua! — kaikki tuo oli käynyt jo minullekin niin miellyttäväksi ja rakkaaksi, että suuttuminen tahtoi väkisinkin vaihtua vastakohtaansa, muuttua suutelemisen haluksi, niinkuin joskus tuntee vallatonta mutta viehättävää lasta kohtaan.

Jätin siihen viimeisetkin yritykseni.

Koska keskusteleminen oli kuitenkin välttämätöntä, jotta hänen lähtönsä myöhästyisi, käänsin varovasti puheen koskiin. En sanonut ymmärtäväni, miten koskenperkkaustöitä saattoi talvisaikaan suorittaa; aina olin ennen luullut niitä kesätöiksi.

Ja nytkös padot aukenivat!

Ihastuen siitä, että oli minun kaltaiselta naisihmiseltä kuullut niinkin ymmärtävän lauseen, hän kohta alkoi tehdä tarkkaa selkoa siitä mitä heillä siellä oli tekeillä. Hän nautti joka sanastaan. Hän piirusteli minulle heidän suunnitelmiansa. Ja kun hänen hevoseensa kulkusten kilistessä tuotiin pihalle, hän pyysi minua odottamaan, meni itse ulos, ja minä näin ikkunasta, kuinka hän riisui kuolaimet hevosen suusta, pani riimun päähän ja satoi riimunvarren renkaaseen. Sitten nouti hän kiiruusti tallista suuren tukullisen heinää hevosen eteen, ja koko olennosta kaiken aikaa näkyi, että yhä vain mietittiin miten selittää minulle koskiasioita.

Hyvä on, ajattelin, nyt minä sen myöhästyän!

Heinäroskat yltään karisteltuaan hän ilmestyi jälleen sisälle ja alkoiin kohta laajalti selittää perkkaus-asioita.

Työ kävi Martin oman suunnitelman mukaan. He eivät ottaneet kiveäkään puheenalaisesta koskesta, se sai juosta vanhaan tapaansa, mutta he kaivoivat kokonaan uutta uoma kosken viereen, ja se työ oli talvella sopivinta. Kuivauskustannukset olisivat kuitenkin nousseet niin suureksi, ettei kunnan ja valtion avustus olisi lähimainkaan riittänyt, ellei Martti olisi keksinyt laitteita, joiden avulla kävi päinsä kosken omaa voimaa käyttäen syöttää löysempiä maakerrostumia jokiveden poiskuljettavaksi ja nostaa irtiammutut kivilohkareet kuivan uoman pohjasta.

Jotakin tuollaista hän minulle selitteli, ja vielä paljon muuta, jota en tarkalleen kuunnellut. Hän taisi sanoa katuvansa, ettei ollut käyttänyt nostettuja kiviä uoman seinämien tukeiksi, jolloin kaikki pelko, että vastainen vahva virta syövyttäisi uusia mutia pohjaansa ja uoman tukittuaan palaisi jälleen vanhaan väyläänsä, olisi ollut turha. Voi sentään olla, että puhun pötyä ja että hän tarkoitti jotain muuta.

Syy miksi en kuunnellut häntä oli se, että hänen puhuessaan ajattelin omiani.

Ajattelin, kuinka erilainen sentään miehen rakkaus on verrattuna naisen rakkauteen! Tuossa puhuu Martti ja jokaisesta hänen sanastaan hehkuu sellainen innostus, että sen voi varmuudella sanoa työntävän kaikki muut mielenkiinnot syrjään. Ei mikään muu asia voi tämän taivaan alla enää olla hänelle yhtä tärkeä kuin kysymys hänen koskestaan ja sen onnellisesta suistamisesta uuteen uomaansa. Mitä hänelle on Jöije noiden koskien rinnalla? Ja jos on yhtä paljon, niin Jöije saa siis tyytyä tasajakoon. Miehen mielenkiinto on jaollista. Naisen ei ole. Jos nainen rakastaa miestä, niin hän rakastaa kokonaan, jaottomasti, ja kaikki mahdolliset mielenkiinnot johtuvat hänellä vain tästä ainoasta päämielenkiinnosta, muita lähteitä ei ole. Vai kuinka minun pitäisi ajatella Jöijeä? Onko hän mitenkään mielenkiinnoista köyhä, epälahjakas? Jospa ajattelisimme, että hänelläkin olisi jokin toinen mielenkiinto, joka vaatisi häntä olemaan — sanokaamme Helsingissä, esimerkiksi suuria soitannollisia lahjojansa kehittääkseen, ja jonka kanssa Martin vuorostaan pitäisi käydä tasajakoon. Mutta ei, Jöije unohtaa Martin tähden kaikki mielenkiintonsa, hänellä ei ole mitään muita mielenkiintoja kuin Martti ja kaikki mikä Martista johtuu: elämä pyryjen ja pakkasten keskellä. Jöije aina "tahtoo syvimmin mitä Martti tahtoo". Mutta Martti tahtoo nytkin syvemmin päästä jälleennäkemään koskensa uoma, kuin tavata Jöijeä, jonka hän tiesi kirjoittaneen minulle: onnellinen sinä, kun saat olla hänen seurassansa!

Näistä ajatuksista herättyäni huomasin Martin herenneen puhumasta. Hän oli kaiketi pannut merkille, ettei tuo puheaine enää huvittanut minua. Minun oli sentään vähän kömpelöä enää virittää samaa keskustelua, ja sanoin senvuoksi, että mielestäni olisi paras jäädä päivällistä syömään.

Hän vastasi pyytäneensä eväitä rekeen. Ja rupesi nousemaan ikäänkuin lähteäkseen.

Silloin minä — yhä noissa myöhästyttämisen aikeissa — rupesin puhumaan laajalti uudemmasta ruotsalaisesta kirjallisuudesta, jonka aineen tiesin aina suuresti kiinnittäneen Martin mieltä. Toin esille mukaan ottamiani kirjoja ja aloin niitä selostella, pyytäen häntä sillä välin avaamaan paperiveitsellä paksuimman niteen lehtiä.

Hän alkoikin tehdä työtä käskettyä, silloin tällöin innokkaasti pysähtyen jotakin sivua lukemaan.

Mutta keskustelemisesta ei tahtonut tulla totta, ja aivan pian olin vajonneena yksitoikkoiseen saarnailemiseen, tämän tästä saaden panna merkille kuinka Martin sievät sieraimet kalpenivat, leuvat jännittyivät ja vettä kihosi silmiin, hänen yrittäessään salata haukotustaan.

Vihdoin hänen täytyi oikein nousta kävelemään karkoittaakseen uneliaisuutensa.

Sumu oli sillävälän hälvennyt ja samassa kirkas auringonpaiste valahti huoneeseen, äänettömällä taiallansa tuossa tuokiossa muuttaen koko maailman ja ihmisten mielet. Taivas sinersi syvimpäänsä, hanget loistivat valkeintansa, ja huoneessa alkoivat elää verhot ja uutimet ja uunin kaakelit ja pöydän pinta ja pienimmätkin esineet piirongeilla. Viheriävarpunen alkoi laulaa kohti kurkkua jossakin toisessa huoneessa, lapset juoksivat meluten pihalle, hakojen hakkaaja jo hoilotteli tarhassa ja navetasta kuului karjakon korkeankimakoita luirutuksia. Kuinka saattaakaan niin peräti äänettömällä välähdyksellä noin äänekkään riemuksen elämänilon synnyttää!

Mutta jotain tässä olikin enemmän kuin tavallista auringonpaistetta. Minunkin sydämeni alkoi suorastaan ilosta hyppiä. Jokin aavistus täytti mieleni. Näin suuren ilon synnyttyä oli aivan mahdotonta, ettei Jöije samassa aja pihalle.

Ja Martti, mitä hän teki?

Hän oli seisonut pihanvastaisella ikkunalla tähyttämässä lakeuksille, silloin kun aurinko alkoi paistaa. Mitä hän sieltä muuta näki kuin valkeita lakeuksia, en tiedä. Mutta kun hän kääntyi kohti minua, olivat hänen kasvonsa muuttuneet niinkuin kaikki muukin maailma.

Hän oli hauskasti punastunut. Mutta puna ei ollut tavallista hämmästyksen tai nolouden punaa, vaan jotain tuoreen elämänvoiman hehkua. En ikinäni ole nähnyt niin kaunista väriä ihmiskasvoilla! Hänen nuorekkaan vartalonsa ryhti oli vielä entistäänkin miehekkäämpää. Entä silmät! Niihin oli ties mistä taivaista laskeutunut sellainen eloisuus ja taika, että minun täytyi tuijottaa häneen kuin johonkin outoon uuteen ihmiseen. Silmäin tavallinen sini oli antanut sijaa melkein kokonaan silmäteräin mustuudelle ja ilme käynyt omituisen avonaiseksi, välittömästi sieluun aukenevaksi.

Oi jospa Jöijeni olisi nyt tullut ja nähnyt hänet tällaisena! Ja jospa minä olisin nähnyt Jöijen lentävän hänen syliinsä ja heidän puristuvan toisiinsa ja taas unohtavan läsnäoloni niinkuin silloin ... silloin pimeänä tulipaloyönä!

Ennenkun ehdin ihmetyksistäni ja ihastuksistani selviämään ja mitään virkkamaan, lähti hän jotain sanoen ja päättänsä nyökäyttäen huoneesta. Kuulin hetken aikaa hänen askeleitansa eteisessä, sitten ne vaikenivat. Liekö mennyt ulos.

Samassa kuulen kulkusten helinän pihalta.

"Nyt, nyt Jöije saapuu", ajattelen ja riennän ikkunalle.

Mutta ei. Ne ovatkin Martin varsan kulkuset.

Hän on istuutunut rekeen, saanut vällyt jalkoihinsa ja ajaa pihasta maantielle kääntyen itäpohjoiseen suuntaan. Taivaansini välkkyä, lakeudet loistavat, tuhannet auringot kimmeltävät hankien pinnoilta ... ja tiukujen kilinä etenee, etenee...

Minä en kauaksikaan aikaa ehtinyt istahtaa ajatuksiani kokoomaan Martin äkillisen lähdön ja onnistumattomien myöhästyttämisyritysten johdosta. Ovi paiskautui auki ja lapset ryntäsivät meluten huoneeseen lumisine jalkoineen, päällysvaatteet yllä ja pienet lapiot käsissä.

Ja niine lumineen suoraan minun syliini!

Ei niin että sylistäni olisi haettu hetken tyyntä rauhaa korvaukseksi äidillisen hellyyden pitkälliselle kaipuulle. Vaan he puhuivat huutaen jotakin yhteen ääneen ja sekamelskaan. Ja polvilleni päästyä heti kapusivat pystyyn, yrittäen toinen toistaan ylempää ikkunasta tirkistämään. Pienin alkoi kiivetä tuolin selustalle ylimmäksi päästäkseen, joten toisella kädelläni sain pidellä häntä tasapainossa toisen tukieissa polvillani seisojia, enkä nähnyt mitään, kun heidän välitsensä koetin minäkin tirkistellä ulos.

Vihdoin aloin saada vähän selvää heidän puheistaan.

— Tuolla, tuolla, — he huusivat, — katsokaa tuonne, tuolla tulevat!
— Ja polveni saivat tuta ankaroita riemun polkaisuja.

— Mikä siellä tulee? — minä koetin kysellä. He selittämään yhteen ääneen:

— Äiti tulee ... isä sanoi: menkää tätin luo katsomaan, tati nostaa korkealle...

Nyt muistin, että piha-ikkunasta näkyy navetan katon ylitse todella hyvin pitkälle maantietä länteenpäin, kun se vähitellen ja mutkitellen laskeutuu jokilaakson lakeuksille, käyttääkseen joen jäätyneitä kohtia talviaikoina.

Minä suljutin lapset nopeasti alas, jotka itsekin jo kiirehtivät takaisin pihalle, nousin, katsoin pihatton katon ylitse: oikein, oikein! tuolla tulee kuomureki pienenä pilkkuna valkealla lakeudella.

Tavallisissa oloissa olisin lasten mukana ja heidän hurjaan iloonsa osaa ottaen rientänyt maantielle vastaanottamaan tulevia. Mutta nyt melkein unohdin kuomureen lähestymisen, mieleni ollessa kokonaan kiintyneenä Martin ihmeelliseen lähtöön.

Hän siis tiesi Jöijen tulon, hän oli nähnyt kuomureen seistessään ikkunan luona. Siitä hänen poskiensa puna, siitä palo hänen silmissänsä!

Mitä ihmeitä tämä on? minä ajattelin. Ja ajattelin jos johonkin suuntaan voimatta päästä mihinkään tulokseen. Mietteissäni milloin kävelin edestakaisin huoneessa, milloin istahdin raukeana ja kykenemättömänä arvoitustani selvittämään.

Minä aukaisen ikkunan tuuletuttaakseni huoneen Jöijen tuloksi. Raikas pakkas-ilma puhaltaa sisälle synnyttäen ikkunassa kylmän tuoksuvaan höyryä! Ja jo kuuluu Jöijen kulkusten kilinä ... kaukaa, kaukaa...

Jo heittää mullanajaja kuormanpurkauksensa kesken ja menee vanhimpaa poikaa kädestä pidellen

maantielle katsomaan. Poika vetää miestä kiirehtimään. Mies nauraa ja myönnyttelee.

Jo tulee karjakko pihatosta, sieppaa nuorimman syliinsä ja juoksee tielle. Talon koko väki on pihaveräjällä, valkoinen lappalais-Halli ensimmäisenä jököttää lumella, länteen kääntyneenä, korvat höröllä.

Ja jo helisee lähempää... Hanget kimaltelevat... Kaksi harakkaa lentää räkättäen peltojen ylitse ... mutta muuta ei enää ehdi tapahtua. Nyt on helinä jo tuossa nurkan takana.

Ja nyt he jo ajavat nurkan takaa näkyviin. Jöije huiskuttaa nauraan kättä tervehdykseksi pihallaolijoille. Poika on kiepsahtanut kuskipukille ja saanut vanhalta isännältä ohjat käsiinsä, tyttö pysyttelee jalat hajalla jalaksilla, nuorin on heiskautettu Jöijen syliin.

Prruuu...!

Ollaan pihalla.

Ja mitä näenkään! Kuomujen pimeästä, syvältä Jöijen vierestä, puolimakuulta hymyilevät paroonittaren hyväntahtoiset, vanhentuneet kasvot! Saanut siis tahtonsa perille ajetuksi, päässyt takaisin kaivattuun "kotiinsa" pimentolan maille!

Nyt en voi enää hillitä itseäni, vaan riennän minäkin ulos syleilemään rakastettuja ihmisiä.

Tervehdysten jälkeen ovat ensimmäiset sanani Jöijelle:

— Kuinka ikävä, että Martti ennätti juuri lähteä!

Mutta vastoin kaikkia odotuksiani ei vähinkään pilvenvarjo hetkeksikään pimitä Jöijen kasvoja. Päinvastoin, eloisa punastus sävähtää hänenkin poskilleen, ja minun kummastukseeni hän vain naurahtaa ja iloisesti nyökäyttää päätänsä, ehkä vain entisestäänkin riemastuneempana hyökäten lapsiansa puristelemaan.

Mitä tämä on? Mitä tämä on? — toistin itsekseni toistamistani.

SULKUMERKKIEN VÄLISSÄ.

Voi kuinka haluttaisi kuvata noiden kolmen kotiin paluuta! Kertoa miten Joosef Leppänen kunnioittavimmalla hellyydellä ja kainaloista kannattaen taluttaa heikkoa paroonitarta pihalta ylös kuistinrappusia, miten he kahvia juodessamme suurimmalla arvonannolla kohtelevat toisiansa, kumarrellen toisilleen ja pitäen visusti huolta, ettei vain mitään puuttuisi mitä kahvinjuontiin kuuluu! Mainita tunteistani, kun näin nuo kaksi niin luottavassa seurustelussa ja niin peräti kunnioittavassa suhteessa toisiinsa, ja samalla muistella miten juuri sama Joosef Leppänen ennen muinoin tuskaili paroonittaren parkettipermannolla, — kun muistelen miten paroonitar ei voinut pakottautua talonpoikaiseen seuraan, ja nyt päivä päivältä yhä selvemmin näin kuinka syvästi sama ihminen oli jo kiintynyt Pohjolan talviseen rauhaan, kuinka hän jo ihaili talonpoikaisen elämän hurskautta, ymmärsi heidän tapojensa sisällistä hienoutta ja rakasti heidän seuraansa. Jos minulle ennen aikaan olisi ennustettu mitä mahdollisuuksia tahansa, olisin niihin uskonut enemmän kuin siihen, että paroonitar tulee kerran asumaan 65:llä asteella pohjoista leveyttä, Leppästen talon vanhanrakennuksen puolella, ja harmaapäisenä mummona, tyytyväisyyden hymy huulilla istumaan Magdaleena Leppäs-vainajan vanhassa punertavassa keinutuolissa, tuvan niukassa valaistuksessa parsien poikasten sukkaa! Niin muuttuu maailma!

Mutta mitä nämä kuvaukset minun kertomukseeni kuuluvat, kun sen puitteisiin ei enää tahdo mahtua edes kuvaukset Jöijenkään jokapäiväisestä olost ja elämästä täällä Pohjolan kultaisessa kodissa. Niistä on minun toki kaikkein vaikeinta luopua, enkä minkään taiteellisuuden vaatimuksien vuoksi luopuisikaan, mutta tunnen selvään, että nuo kuvaukset eivät voi viedä minua lähemmäksi kirjani tarkoitusperiä. Ja se on tässä ratkaisevaa.

Pitääkö siis todella jo jättää Jöijeni, kaikki hänen innokkaat, hartaat maalaisiin hommiin antaumuksensa, sivuuttaa hänen pienet valkoiset porsaansa, jotka vingahtelevat vastaani pehmeäin kaurapahnain seasta, mennä ohitse hänen kauniin kanalansa, olla mainitsematta hänen kangaspuitansa ja helskähteleviä pirtojansa, hänen puhdasta navettaansa, hänen aittojansa, maitohuonettaan ja ruokakarsinaansa! Pitääkö jättää hänet parhaaseen paratiisiinsa, jonka Martti on hänelle rakentanut ja

jossa minäkin vuodesta vuoteen ja päivästä päivään olen lujittumistani lujittunut uskomaan, että tämä kaikki on juuri sitä mitä Jöije syvimmin halusi! Eikä ehkä halunnutkaan syvimmin vain senvuoksi, että luuli Martin sitä syvimmin haluavan, (niinkuin minä olin otaksunut), vaan senvuoksi, että oman sydämensä syvyydestä rakasti tätä revontulien maata ja tätä maalaista elävän nykyisyyden elämää, (niinkuin Martti oli otaksunut).

Jöijeni jättäminen on minulle niinkuin tuskalliseen leikkaukseen antautuminen, jota ei voi välttää. Lukija itse tuomitsee minut tähän leikkaukseen: minä tunnen selvästi, ettei hänen mieltänsä enää kiinnitä kuulla kuinka onnelliset Martti ja Jöije olivat, vaan ainoastaan kysymys *miksi* he olivat niin onnellisia.

Ja nytpä olen asettanut kysymyksen veitsen terälle. Eivät enää auta väittelemiset, eivät tahalliset viivyttelemiset rakastetuissa nurkissa.

Olen kuin kettu, jonka metsästäjä on sauhuttanut luolasta.

Minä *en tiedä* miksi Martti ja Jöije ovat onnellisempia kuin kaikki muut pariskunnat. Tiedän vain että he sitä ovat.

Aavistelemanani olisivat ehkä johonkin vakaumukseen kehittyneet, jos olisin saanut vietelleyksi Martin puhumaan persoonallisesta avioelämästään tai antamaan edes kaukaisimpiakin viittauksia sinne päin. Mutta koko sinä pitkänä aikana, jona olen ollut kotiopettajana näiden onnellisten perheessä (nyt jo yhdeksän vuotta), en ole kertaakaan semmoisissa yrityksissäni onnistunut.

Mikäli avain siis on Martilta etsittävässä, en voisi käyttää muuta kuin Jöijen puheita johteenani. Jöije on kyllä tehnyt minulle suoranaisia tunnustuksiakin, mutta hänen avomielisyytensä taas rajoittuu jyrkästi häneen itseensä ja hän visusti varoo ulottamasta sitä myös Marttiin. Vaikeuksien lisäksi huomaisin vielä heti ensi kertaa Jöijettä puhutellessani, ettei Martti ollut milloinkaan maininnut hänelle madonna-aatteestaan eli siitä että "viattomuus on aina ollut ja on yhäkin miehen nais-ihanteena". (Tämä vaitelisuus ensin hämmästytti minua, mutta sittemmin olen ajatellut että siitäkin vain näkyy Martin jalo miehekkyyttä).

Koska kuitenkin noissa Jöijen tunnustuksissa saattaa olla — hänen tarkoittamattaan — paljonkin Marttia valaisevaa, esitän ensi luvussa osan niistä semmoisina kuin ne aikoinaan muistiin kirjoitin. Ehkä tarkkaavainen lukija voi niistä tehdä syvempiäkin päätelmiä kuin mihin minä olen kyennyt.

JÖIJEN TUNNUSTUKSIA.

Muutamilla Jöijen lapsista on paitsi tavallisia almanakassa löytyviä nimiä vielä omatekoinen lisänimi, jolla tuntuu olevan ikäänkuin jokin sovittu, vain vanhemmille tietty merkityksensä.

Niinpä vanhimmalla pojalla, Ragnarilla, tuo toinen, omatekoinen ristimänimi ilmeisesti viittaa seikkoihin, jotka olivat tulipalon välittömässä yhteydessä. (Jöije ei ole tahtonut näiden nimien julkisuudessa mainitsemista.)

Tämä sattumalta minullekin tuttu yhteys antoi minulle syytä epäillä, että nuorempienkin lasten nimillä oli mahdollisesti jokin samanluontoinen merkityksensä.

Kerran, Jöijen kiertäessä palmikkoaan päänsä ympärille, minä otin ja kysyin.

Jöije käännähti ja käsivarsi tuli kasvojen eteen. Mutta minä huomaisin sittenkin että hän vähän punastui.

Sitten hän jätti kampauksensa kesken, antoi palmikkonsa jälleen solua alas, rupesi nauramaan ja punastustansa enää salaamatta pani molemmat kätensä syliini, vallattomasti työntäen minua jotenkin pois päin.

Ilmeellistä on kuinka vähistä liikkeistä hyvät ystävät ymmärtävät toisiansa. Jos minun pitäisi selittää mitä Jöije tällä liikkeellensä sanoi minulle, olisi minun käyttäminen vähintään pari arkkia kirjoituspaperia. Mutta hyvällä tahdolla lukija ehkä ymmärtää minut, kun huomautan, että välimme Jöijen kanssa olivat olleet keskeytyksissä niistä ajoista asti, jolloin hän vielä saattoi sanoa heidän suhteestaan: se on jotain erikoista, jommoisesta ei kellään koko maailmassa voi olla aavistustakaan. Nyt hän ilmeisesti tahtoi puolustautua minua vastaan, joka olin ottanut väliemme keskeytyneistä säikeistä

jälleen kiinni ja äskeisellä kysymykselläni tahdoin — hänen mielestään — sanoa heidän nyt jo muuttuneen aivan tavallisiksi aviopuolisoiksi, jommoisia maailma on täynnänsä. Tätä luuloani hän ikäänkuin "työnsi luotansa pois päin", yhtäkaa naurullaan pyytäen anteeksi epäkohteliaisuuttaan.

Että tämä todella oli hänen tarkoituksensa, siihen on todistuksena se, että hän, vetäen kätensä luotani ja sormeansa heristäen, kohta sanoi ilman mitään muuta selitystä:

— Mutta älä luulekaan, älä ollenkaan luule!

Näillä sanoilla hän tietysti tarkoitti, etten minä saanut luulla heidän muuttuneen tavallisiksi. Ja hän jatkoi:

— Martti on yhtä luja kuin ennenkin. Kaikki on minun syyini.

Nyt sanoin koetteeksi umpimähkään:

— Martti arvelee itse puolestaan olleensa ennen luja, mutta nyt heikontuneensa.

Jöijien silmät suurenivat:

— Onko hän semmoista puhunut? — sanoi hän epäuskoisesti tarkastellen minua. — Älä usko häntä, hän on lujempi kuin koskaan. Ei, ei, vika on minussa.

Jöije vaipui ajatuksiinsa, hymyili mietteissään, ja sanoi sitten yhtäpaljon itselleen kuin minulle:

— Eihän tosin voi väittää että viehättämisen halu olisi minussa nyt vieläkin voimakkaampi kuin se oli tyttönä. Johan minä olisin suorastaan naurettava. Mutta minä vain näen nyt selvemmin kuin silloin tuota samaa viehättämishalua semmoisessakin, missä en silloin nähnyt. Niin oli myöskin silloin riihessä...

Jöije keskeytti, katsahti minuun ja sanoi: [Pyydän lukijaa muistamaan, että me puhuimme Jöijen kanssa ruotsia ja että siis alempana esitetyt kertomukset ovat suomennoksia. H. K.]

— Se on totta, sinä tahdoit tietää miksi Gunhildin toinen nimi on juuri sellainen. Silloin sinun täytyy tietää myös mistä *syystä* me olimme riihessä. Katsoppas, se oli siitä syystä, että silloin oli lakon aika ja Martti tahtoi, että meidänkin miehet olisivat töistä vapaina ja saisivat kulkea työväen kokouksissa. Riihipäivä oli määrätty, mutta hän peruutti määräyksen ja sanoi että riihi saa jäähtyä, lämmitetään toisten uudestaan. Mutta minä näin selvästi, että häntä olisi kovasti haluttanut olla juuri sinä päivänä riihessä. Syy miksi hänellä oli semmoinen erikoinen halu oli se, että hän oli itse laassut luuvan ja puhdistanut puima- ja viskuukoneen vieraista siemenlajeista ja ahtanut parveen uudenlaista siperialaista vehnää ja oli nyt kovin utelias näkemään kuinka tuottavaa se oli ja minkä kokoista ja minkä painoista ja muuta semmoista. Tätä merkillistä vehnää oli saatu 40 markalla vain puoli hehtoa metsäherra T:ltä, joka oli ollut Siperiassa tutkimusmatkalla ja tuonut sitä mukanaan sieltä. Sen piti olla yhtä valkoista jauhettuna kuin venäläinenkin jauho, ja Martti tahtoi saada tästä sadosta omat siemenet suureen kesantoon, jota hän valmisteli uutismaasta seuraavana vuonna kylvettäväksi. Täytyy selittää sinulle mistä tämä merkillinen vehnäinnostus oli Marttiin tullut. Hän oli saanut päähänsä — niin ainakin minä luulen — että mamma ja minä olemme tottuneet syömään melkein vain vehnäleipää, ja kun varoja ei ollut ostella kaukaa hevosrahdilla tuotettuja jauhoja, niin hän päätti muka itse viljellä yhtä valkoista viljaa. Sinä tiedät Martin, kun hän saa jotain päähänsä.

— Tytötkin olivat lähteneet kokouksiin, joten karjakko vain lypsi, ei muuta.

Silloin minä sanoi Martille: "Mennään riiheen, — kerran kun minusta pitää tulla tämän talon emäntä, niin tahdon nähdä ja oppia kaikki työt."

Martti ei uskonut. Nauroi vain.

Mutta kuinka olikaan, isä kuuli — Martin isä kuuli mitä olin sanonut, ja sanoi: se oli oikein puhuttu.

Martti alkoi vastustaa väittäen etten minä jaksa tehdä kahden työtä, sillä luuvassa on tavallisesti neljä henkeä. Mutta isä oli minun puolellani. Se ukko tekee minut aivan itsevaltiaaksi tässä talossa, niin hän minuun tyhmään luottaa ja minua rakastaa.

Isä meni talliin hevosia hakemaan — puimakoneemme käy näet hevoskierrolla, — ja Martin täytyi totella. Mikä ei tainnut ollakkaan hänelle vaikeata, koskapa hän myhäili, oikein "kuoppien kanssa", tiedäthän. [Jöije tarkoitti tässä poskikuoppia, jotka esiintyivät Martin hymyillessä. H. K.]

Puin ylleni huonoimmat risavaatteeni, joissa näytin todella linnunpelätiltä, ja päähäni sidoin huivin riihityttöjen tavalla. Nyt en ainakaan tarvinnut olla huolissani siitä että olisin viehättänyt ketään.

Mutta Martti katselee ja katselee minua, enkä vieläkään ymmärrä, miksi hän minua niin katseli.

Isä ja Martti nostelivat ensin viljan riiehestä luuvaan puimakoneen viereen eikä minulla ollut mitään tekemistä. Sitten isä meni riiehen ulkopuolelle ja valjasti hevoset kierron eteen.

Martti sanoi minulle nyt, että minun pitäisi ottaa vastaan pahnat, jotka tulevat koneen johteesta, ja talikolla lykätä ne permantoa pitkin ja pudottaa latoon, jossa oli entisiäkin pahnvoja. "Eikö muuta?" minä kysyin.

— Kyllä on vielä muutakin, sanoi Martti, otti minua kädestä ja johdatti koneen alle katsomaan. — Tuolta, hän sanoi, sinun pitää kihvelillä kaapia jyvät esille ja työntää syrjemäs. Ja tuosta toisesta välistä ruumenet.

"Jaha, ei sitten muuta?" minä kysyin.

— Jos ehdit, — sanoi hän, — niin haravoitse oljet ruumenien päältä pahnvojen joukkoon.

Sen sanottuaan Martti meni syöttöpöydän ääreen ja rupesi kaatamaan öljyä koneeseen.

Mutta voitko sinä hyvä ihminen ajatella! Juuri kun hän johdatti minut koneen luo ja me kumarruimme katsomaan mistä jyvät ovat kaavittavat, aloin tuntea tuota samaa autuuden huimausta, josta olen sinulle usein puhunut. Kun hän meni konetta öljyämään, täytyi minun oikein kääntyä pois päin ettei hän olisi huomannut. Sää oli viho viimeisintä marraskuun sumua, semmoista tihkuvaa, toivottoman pimeää, äänetöntä kuin säkissä, joki tyyni, rannat vetelät, puut märät ja alastomat, ehkä vain joku keltainen lehti siellä täällä... Mutta mitäs luulet? Minusta on kuin juhannus, kaikki remahtaa riemuun, aurinko puhkoo pilvet ja nousee keskitäivaalle ... ja minulla ei ole mitään siteitä...

Eikö se ole ihmeellistä! Siitä asti kuin ... odotas! (Tässä Jöije pysähtyi ja mietti vähän aikaa, sitten jatkoi): Niin, olihan kulunut jo enemmän kuin puolitoista vuotta Ragnarin syntymästä, ja me olimme Martin kanssa koko ajan olleet yhtä lujat toverukset kuin tuttavuutemme ensimmäisenä kesänä. Luulen varmasti Martinkin olleen vakuutettuna siitä että Ragnar on oleva meidän ainoa lapsemme. Minussa ei ollut todella kertaakaan mitään viehättämisen halua esiintynyt. Mutta nyt tulee aivan satunnainen kädenkosketus — ja minua jo kaduttaa että olin pukeutunut linnunpelättimeksi, minä tahdoin sitoa päähineeni toisella tavalla. — Ei, annahan olla, kyllä nyt tiedän olla varuillani, ajattelin.

Onneksi kone samassa alkoi käydä.

Voi sitä pauhua! En ole ikinäni niin huumaavassa melussa ollut. Ei ajattelemistakaan että olisi voinut saada Martin kuulemaan kovintakaan huutoa, kun aijoin vielä kysyä jotakin.

Ja ennenkun aavistinkaan oli pahnvoja jo suuri läjä johteen edessä. Kun lykkäsin ne latoon, meni talikko mukana, hyvä että yletyin sen sieltä nostamaan. Samassa oli jo toinen pahnaläjä tieltä työnnettävä. Ehdin sentään aika hyvin jyvätkin vetämään koneen alta ja pian järjestyi työni niin ettei ollut edes kiirettäkään, vaikka kyllä joka silmänräpäys oli käytettävä. Joskus minä talikolla nostin lyhteitä lähemmäksi Marttia ja silloin hän aina nauroi minulle tomupilven takaa. Et usko kuinka hauskaa se oli, kun oli noin joka askel määrätty ja piti ennättää joka paikkaan! Aivankuin jossain tehtaassa.

Mutta olinpas sittenkin vähän erehtynyt: jyviä kasaantui semmoinen läjä koneen viereen, etten saanut enää tilaa uusille, täytyi koettaa siirtää kihvelillä entiset syrjemäs. Ja nyt kös tuli kiire. En tahtonut ollenkaan selviytyä. Juuri kun rupean lapioimaan, silloin pitää jo pahnat poistaa, ja samassa ovat jo jyvätkin alta vedettävät eikä niille ole paikkaa. Näin jatkui koko ajan kun kone kävi, ja minun tuli hirveän kuuma. Monta kertaa sain hihallani kuivata kasvoja.

Samassa narahti jokin pahasti ja sitten useamman kerran vielä kovemmin, ja kone alkoi pysähtyä.

Martti katsoi tomu-aukosta ulos ja kun kone oli aivan pysähtynyt, selitti minulle, että kierrinrattaasta oli pari hammasta murtunut ja että isän täytyi mennä kotiin uusia veistämään.

Muistan ihmetelleeni miksi Martti ei tule luokseni, vaikka nyt sattui tämmöinen lepoaika. Et usko kuinka yhteinen työ ystävystyttää.

Joku oli pistänyt peilinsirpaleen seinänrakoon. Minä otin sen, katsahdin itseäni ja purskahdin nauramaan.

— Mikä naurattaa? — kysyi Martti puimakoneen luota, jota hän taas öljysi.

— Mutta minkä näköinen minä olen! — sanoi hänelle.

Todella, kasvoni olivat aivan tomun tahraamat. Himmeässä peilissä ei niistä erottanut paljon muuta

kuin nauravat hampaani.

Martti sanoi:

— Olet kauniimpi kuin olet milloinkaan ollut.

Tämäpä ääni oli vasta outo kuulla! Martti ei milloinkaan puhunut semmoisia kuin että "kuinka kaunis" tai noin. Ja miksi hän tuli niin totiseksi sen sanottuaan?

Minä pyyhin nopeasti peilin kirkkaaksi ja katsoin itseäni uudestaan.

Suu ei ollut enää naurussa, kasvoissani ei ollut ainoatakaan tomutonta paikkaa, silmät vain kummittelivat noen keskeltä, ja näyttivät niinpäin katsottuina todella tavattoman elokkailta, — ehkä kauniilta.

Ja nyt minä hullu rupean ajattelemaan, että mitäpä jos Marttiakin vuorostaan on kohdannut samallinen sähkövirta kuin minua äsken. Ja jo kuvittelen, että hänen alituinen katselemisensä ei ole voinutkaan muuta merkitä.

Ja kohta kun tämä ajatus minuun tuli, tapaa minut sama huimaus jälleen.

Ei, ei, ei, — minä ajattelen, — nyt täytyy kaikin, kaikin voimin... Ja tunteitani hälventääkseni kapasen maasta kourallisen jyviä, puhallan ne toiseen käteeni puhtaiksi, ja Martille näyttäen sanon huolettomimmalla äänellä:

— Katsoppas, nämähän ovat aivan erinomaisia, kuinka suuria ja kauniinvärisiä!

Martti jättää lyhdesiteitten aukileikkelemisen sikseen ja tulee luokseni, ihan, ihan viereen, ja katselee siemeniä kädelläni ja puhuu:

— Ne ovat suuria ja ne ovat kauniita, kyllä ne ovat suuria ja kauniita.

Minä alan jo huomata, että pitelen jyviä kädessäni aivan liian kauan ja että molemmat olemme jo aikaa sitten sanoneet kaiken mitä niistä suinkin voi sanoa. Mutta en vaan voi pudottaa jyviä.

Sitten, hullu, sanon antaen jyvien valua alas:

— Kas kuinka täällä vetää, minun on — kylmä.

Ajatteleppas, Hilja rakas, koko tuona huumeen aikana, jossa sitten elimme, minä kuvittelin, etten ole missään suhteessa syyllinen. Mutta jälestäpäin olen ihan selvästi ymmärtänyt, että kaikista vieheistäni ja synneistäni voin vähimmin juuri tätä antaa itselleni anteeksi. Miksi minun piti sanoa: minun on kylmä? Ellen olisi sanonut, ei hän olisi pannut käsiään olkaini ympäri lämmittääkseen minua. Eihän minulla ollut kylmä, korkeintaan ajattelin että voisi tulla kylmä, kun oli vetoa.

Jöijee puolustaakseni minä tässä sanoin tullee kertomuksesta päättäen siihen käsitykseen, että Martti oli virittynyt jo alusta asti ja että hän siis kaikissa tapauksissa olisi lopulta "pannut kätensä Jöijen olkain ympäri". Sillä todella jos ajattelin Jöijen nauravia silmiä ja häikäisevää hammasriviä mustiksi tomuttuneilla kasvoilla, niin — vaikken sitä sanonutkaan hänelle — en voinut kuvitella mitään sen viehättävämpää.

Mutta Jöije ei tahtonut kuullakaan puolustuksiani. Hän heiskautti kättänsä eikä ruvennut enää puhumaan koko asiasta.

Sen sijaan hän jatkoi keskustelua vehnästä ja sen itävyydestä. Sain nyt kuulla, että alkuperäisen eli metsäherralta ostettujen siementen kylvöksen oli halla vienyt, säästään vain pienen osan ylävämmällä olevasta pellostä. Martti oli kuitenkin sitä mieltä, että niin ankara hallakesä oli katsottava poikkeustapaukseksi ja aikoi nyt kylvää varmempaan paikkaan. Hallan säästämästä viljamäärästä oli saatu saman verta kuin oli peltoon kylvetty eli vain puoli hehtoa, jotka kylvettiin toiseen, kaksinkertaisesti lannoitettuun peltoon. Nämä omat siemenet olivat itäneet mainiosti, seuraava kesä ei ollut hallakesä ja sato oli onnistunut. Sitä viljaa he juuri olivatkin olleet vuosi sitten puimassa, ja jyviä tuli nyt kokonaista seitsemän hehtoa, joka oli Martin mielestä aivan erinomainen tulos. Martti ei kuitenkaan kylvänyt samana syksynä, vaan valmisteli koko vuoden suurta uutismaata.

— Etpä usko, sanoi Jöije, kuinka paljon

työtä on sellaisen maan kuntoonpanemisessa! Ojankaivuita, loppumattomia kyntämisiä, äestämisiä ja lataamisia, sitten viimeinen lannoitus ja taas kyntämisiä, äestämisiä. Vihdoin oli elokuun lopulla kaikki valmista. Me teimme muutaman kuukauden vanhan Gunhildin kanssa ensimmäisen huviretken pellonpientareelle, kun Martti itse kylvi ja isä äesti umpeen. Se oli ihanimpia huviretkiä mitä koskaan

olen tehnyt. Istuin pellonpientareella kohotellen Gunhildiä, jota isän "hummat" kovasti ihmetyttivät, ja pikku Ragnarille piti sitoa tuokkonen vakaksi kaulasta riippumaan, sillä Marttia matkien hänkin tahtoi kylvää. Me siirryimme pientareelta pientareelle, ollaksemme aina kohdalla kun kylväjä palaa. Ja aina he meille jotain sanoivat, joskus istahivat joukkoomme hevosten hamuillessa pellon multaa. Entä yhteinen kahvinjuontimme! Ilman leipää, vain sokeripalalla, mutta kuumaa, niin kuumaa! En voi käsittää kuinka Martti ei myönnä, että vähävaraisuus on hausimpia asioita maailmassa.

Voi Hilja rakas, kuinka elämämme oli iloista ja raikasta. Me joskus Martin kanssa rupesimme oikein telmimään ilosta, noin myös vähän kuin kerskataksemme toisillemme omasta vapaudestamme ja varmuudestamme. Olimme näet taas jo pitkiä aikoja olleet vain pelkkiä toveruksia ja olimme molemmat tietysti taas varmat siitä että Ragnar ja Gunhild ovat olevat ainoat lapsemme. Usein kun katselin Marttia hänen huomaamattaan, tuntui niin sanomattoman hyvältä, ensiksikin hänen tähtensä, ja toiseksi kun en ole ollut esteenä siihen että hän on täydellisesti Martti, ilman mitään vääristelyä suomalainen Martti. Minä tahdoin hänen tahtoansa ja minun tahtoani. Mutta jos kävinkin aina hänen kanssaan "maita katsomassa", niin älä luule, että tein sitä vain ollakseni hänelle toverina, ei, minä todella rakastan noita maita, niinkuin koko tätä Pohjolaa, se on kaikki yhtä Marttiani.

Mutta sinun pitäisi myös nähdä kuinka *hän* rakastaa *minun* maailmaani, sitä ei voi sanoin kertoa, hän on luonut minut. Koetan sanoa sinulle esimerkin. Hän esimerkiksi ei mitenkään sallisi minun muuttua suomalaiseksi. Ei saa unohtaa mitä on sydämeen pantu, hän kerran sanoi. Hän on hankkinut tänne hauskan ruotsalaisen tallimiehen, joka osaa myös puutarhatöitä, ja Liisa on ruotsalainen. Ja kun hän eilen sanoi, että sinun, Hilja, pitäisi opettaa lapsille muutamia aineita ruotsiksi, niin kyllä hän tarkoitti täyttä totta, vaikket sinä uskonut. Ja kuules vielä, hän on ties mistä pitäjämme nurkista haalinut kokoon kaikki ruotsalaiset mitä täällä suinkin on, palvelustyöistä säätyläisiimme asti, ja saanut nämä muodostamaan keskuudessaan nuorisoseuran ruotsalaisen osaston, joka noin kerran kuussa kokoontuu kirkonkylään seurun talolle. Minua hän kovasti vaatii lukemaan siellä kertomuksia Ruotsin historiasta.

Ja nyt minun täytyy sinua vähän naurattaakin, Hilja rakas. Tulin kerran vähän mustasukkaiseksi. Martti alkoi mielestäni kovin hartaasti käydä nuorisoseurassa ja tiesin, että siellä oli siihen aikaan kaksi hyvin kaunista ruotsinmaalaista sisarusta. Mitäs muuta kuin tein asiaa kirkonkylään ja sopivan tilaisuuden sattuessa vilkaisin ikkunasta kokoussaliin. Ja mitä näen! Marttini seisoo piirissä muiden laulajien mukana. Johtaja on ojentanut tahtipuikon ja kaikki odottavat jännittyneinä alkajaismerkkiä. Samassa johtaja lyö mykän alkutahdin, kohauttaa molemmat kätensä kuin ankaraan rynnistykseen — ja voimakkaassa poljennassa kuulen laulun tutut sanat: Hur härligt sången klingar på älskadt modersmål... Marttini, minun Marttini! Silmät rypyssä, suu auki, innosta hehkuvana...

He harjoittelivat minun nimipäivikseni...

Kerran sanoin hänelle: "Sinä sanot aina etten saa olla suomalainen sinun tähtesi, mutta itse tahdot olla ruotsalainen vain minun tähteni."

Martti mietti vähän aikaa silmät pyöreinä. Sitten sanoi varmasti:

— Se ei ole totta. Minä *rakastan* ruotsin kieltä.

Tuo teki minulle niin, niin hyvää, vielä parempaa kuin jos hän olisi sanonut: minä rakastan sinua, Jöije.

Mutta mistä ihmeestä me taas puhelimmekaan? — Niin, siitä vehnäpellostahan minä... No niin, seuraava talvi oli kylmä ja paljoluminen. Mutta kevät tuli hyvin aikaisin ja oli tavattoman lämmin. Tuossa tuokiassa olivat lumet sulaneet, purot lorisivat jo huhtikuussa ja lehmät päästettiin laitumelle toukokuun puolivälissä.

Eräänä aamuna herään neljän ajoissa siihen että kuulen Martin tulevan saapasjaloin alas huoneestaan ja niinkuin matkalle lähdössä kiireesti kulkevan ulos. Kohottauduin nähdäkseni pihalle. Siellä on jalkeilla jo koko talon väki. Martti nousee viivyttelemättä rattaille ja he ajavat tallimiehen kanssa nopeasti pois. Onkohan joku sairastunut, ajattelin. Isä ja muut miehet seisovivat vähän aikaa toimettomina, niinkuin puhuen ja neuvotellen keskenään, sitten, tietämättä mitä tehdä, hajaantuivat hitaasti mikä minnekin.

Minä aloin pukeutua, saadakseni pian tietää mitä oli tekeillä. Pukeutuessani satuin katsahtamaan vastapäiseen ikkunaan ja — mitä ihmeitä! Maailma on muuttunut muotoaan. Ensin en voinut ymmärtää mikä se oikeastaan teki kaiken niin toisellaiseksi, mutta sitten näin: Joki on vähintään kaksi kertaa niin leveä kuin ennen! En sittenkään voinut aavistaa mitään yhteyttä sen välillä mitä pihalla oli tapahtunut ja sen mitä näin tällä puolella, ennenkun kuulin isältä: Martti oli lähtenyt tiedustamaan joen tukkeumapaikkaa.

Hilja rakas — se oli tulva.

Sekä isä että muu väki olivat koko päivän ikäänkuin häpeissään minun edessäni. He ajattelivat, että nyt on nuorelle emännällekin paljastunut tämän talon pahin vika ja kipein kohta. Ja he näyttivät sitten liikuttavan kiitollisilta, kun en minä osoittanut mitään mielenmasennusta.

Martti palasi vasta seuraavana aamuna ja sanoi ettei mitään voi tehdä asian auttamiseksi. Silloin olivat jo parhaat jokivarren niittymme veden alla.

Ja se nousi ja nousi.

— Minne sinä menet, kysyin Martilta, joka oli taas ulos lähdössä.

— Menenpähän katsomaan vieläkö se nytkin nousee.

Arvasin minne hän oli menossa, ja sanoin:

— Pitäisi käydä sitä vehnämaatakin katsomassa. Mennäänkö?

— No sinnehän minä olinkin menossa, mennään! — sanoi hän iloisesti.

Menimme yhdessä.

Eipä varmaan ollut Marttikaan aavistanut, että vesi sentään oli jo kohonnut niin korkealle.

Kauramaat olivat näkymättömissä ja ruismaastakin vain yläosa kohousi loivan vetelänä rantana vedenpinnasta.

Voi Hilja, Hilja, miten raskaana se tulvavesi sentään lepää peltojen päällä!

Vehnämaata emme vielä voineet nähdä metsän vuoksi, joka oli välillä.

Me kuljimme tuttua pellonviertä rinnakkain, kumpikin omalla puolellamme tietä, ja minä ajattelin: "Olisipa tuo Martti nyt pieni, pieni niinkuin sylilapsi, ottaisin hänet tuosta tieltä ja puristaisin rintaani vastaan ja lämmittäisin ja lohduttelisin: älä huoli lapsukaiseni! mitä meille voisi tapahtua, oletan omassa sylissäni, ei mitään, ei milloinkaan mitään!" Mutta hän astui suurena ja rotevana miehekkään rauhallisesti eteenpäin.

Nyt tulimme metsästä jälleen aukealle, ja vehnämaa oli edessämme.

Ojat täyttäen seisoivat vesi leveinä yhdensuuntaisina juovina sarkain välillä, ja useissa kohdissa oli jo tunkeutunut saroillekin, sydäntä särkevästi kuvastaen valkoisia pilvenhattaroita vihreän oraan seasta. Vehnä ei kärsi ollenkaan veden alla seisomista.

Me pysähdyimme lasku-ojan sillakkeelle ja katselimme kauan joka suunnalle.

Martti koetti olla reipas, ja sanoi:

— No jos se ei tästä enää nouse, ei sitten hätää.

Hän kallistelihe ja kurkotteli nähdäkseen saranpäitä, ja niin tehdessään toisteli: ei sitten hätää, ei sitten hätää.

Se oli vain lohdutukseksi minulle.

Loti-loti-loti — pani vesi, altapäin lyöden sillakkeen lautoja vastaan. Oli selvä, että se yhä teki nousemista. Ei Martti ainakaan olisi saattanut olla huomaamatta, kuinka aivan lähellämme pitkä pengeri lohkesi tiensyrjästä, jonka jälkeen kummallakin puolen olleet vedet vuolaasti yhtyivät, pyöritellen mukana tuomaansa törkyä. Mutta Martti vaan kyykistyi alas nähdäkseen vedenpintaa myöten kuinka korkealla pellon yläosa vielä oli, — ja taas: ei sitten hätää, ei sitten hätää.

Minä ajattelin: "Vaikka hän ei olekaan pieni kuin lapsukainen, puristan hänet kuitenkin syliini ja kuiskaan hänelle: Älä sinä huoli, poikaseni!"

Hetken epäroityäni ajattelin: "Joutavia! Olemmehan joskus telmineetkin, miksi nyt en voisi näin tehdä."

Päätin tehdä. Odotin vain milloin hän nousee siitä tähtäilemästä.

Mutta hän ei noussut kohta. Minulla oli aikaa kysyä itseltäni: "Mitähän Martti sanoo, kun otan häntä kaulasta?" Tämä ajatus oikeastaan aivan itsestään läimähti mieleeni.

Ja kohta heräsi elävä tunto siitä, että Martti vastaa minulle vain puristamalla voimakkaasti syliinsä ja

me seisomme kauan, kauan niin.

Sydän sykki rajusti, ja tulva ja koko maailma meni turhaksi asiaksi sen äärettömän autuuden rinnalla, minkä tunnekuva oli synnyttänyt. Aivan niinkuin silloin aamuisella uintiretkelläni, josta olen sinulle joskus kertonut. Erotus on vain siinä, että nyt oli sata kertaa vaikeampi repäistä itseäni irti omasta itsestäni.

Samassa Martti nousi seisaalleen.

Mutta sillä välin oli minulle jo tullut selväksi, etten mitenkään saa tehdä niin, en mitenkään. Ja niinpä raukesi koko autuuteni siihen, että vain toiselta puolen tietä ja vähän epäonnistuneesti sanoin tuon edeltäpäin päätetyn: älä sinä huoli, poikaseni.

Martti ei edes huomannut sanojani. Hän läksi menemään pitkin tietä katsellakseen peltoa vielä sen kaskiahon kohdalta, joka oli vasemmalla puolellamme. Minä seurasin hänen jäljessään, lotikoiden lätäkköisellä tiellä.

Ensin tuntui kuin olisin puolet elämäni menettänyt luovuttuani sellaisesta autuudesta. Tahdoin nousta kapinaan omaa itseäni vastaan. Enkö enää saa lohduttaakaan, ajattelin. Enkö saa antaa ilmausta rajattomalle rakkaudelleni! Pitääkö minun vain itkeä tätä tulvaa ja olla lisäksi virittämättä hänenkään mieltänsä pois näistä aineellisista suruista!

Vasta kaskiaholle asti päästyämme tunsin olevani jälleen täysin rauhallinen ja saatoin kiinnittää mieltäni ulkokohtaisuuksiin.

Kaskiaho-kummulla on vain mustia kantoja ja valkeiksi palaneita maakiviä, joten se ei ole mikään erittäin kaunis paikka, mutta meille se on hyvin rakas. Sieltä näkyy melkein kaikki peltomme ja siellä me usein oleskelemme. Mutta nyt näkyi vain vettä, vettä, vettä...

Oli aivan tyyni, mikään ei liikahtanut maalla eikä vedellä, ei myöskään kuulunut mitään kevätlintujen viserrystä, sillä nekin poistuivat tulvan alaisilta seuduilta. Vain ylhäältä sinivalkealta taivaanlaelta kuului pohjoiseenpäin viiruilevan kurkiparven kaklatus.

Minua kummastutti ettei Martti ollenkaan ottanut huomioon tätä tuttua ääntä ja katsahtanut ylös. Hän seiso i mietteissään vehnäpeltoon päin kääntyneenä. Ja kuinka olimmekaan ennen ihailleet juuri näitä kevätkurkien huutoja ja juuri tältä samalta karun alastomalta paikalta!

Minä aloin syrjästä tarkastella Marttia, seisoessani hänestä taaempänä. Onkohan hän, ajattelin, vihdoinkin huomannut, että vesi todella nousee ja että kohta vehnäpeltokin on uppoova näkyvistämme? Mitä ihmeitä hän noin tuimasti ajattelee? Hänen katseensa on pysähtynyt yhteen paikkaan. Se ei ole mikään haaveilijan katse, vaan ennemmin niinkuin sen, joka ajatuksiinsa vaipuneena kuvittelee olevansa saavuttamaisillaan pakenevan vihollisensa surmataksaan hänet. Hän on kaukana tästä paikasta, hän ei muista missä olemme, hän ei muista minuakaan...

Entäpä jos hän suree?!

En ollut vielä milloinkaan nähnyt Martin surevan. Nyt ajattelin: jospa hän on juuri tuon näköinen jouduttuaan epätoivoon!

Ajatus, että Martti suri, *todella* suri, oli minulle niin uusi ja niin outo, että tunsin kovasti punastuvani. Vai punastuinko ehkä sitä, etten itse puolestani ollut tullut suremisen päällekkään, vaikka tässä oli niin kauhea onnettomuus tulossa? Älä sinä Hilja kuitenkaan luule minua kevytmieliseksi, minä en voi surra milloinkaan vain senvuoksi, että minua ei jätä milloinkaan onnemme tunto. Niinkuin Marttikin, kun hänen rakennuksensa paloi poroksi, sanoi: surisinko pölkkyjä, kun kuitenkaan Jöije ei palanut. Silloin hän sanoi mitä minä nyt yhä vieläkin tunsin.

Mutta nyt luulin hänen sittenkin surevan.

Ja ikäänkuin puolustaakseni häntä omalta arvostelultani aloin perinpohjaisemmin selvittää itselleni mitä oli tapahtumassa. En saattanut ajatella hänen surevan aineellista vahinkoa, se ei olisi ollut ollenkaan hänen kaltaistansa. Mutta hän saattoi surra hukkaanmenneitä kättensä töitä. Ja mieleeni tuli kohta tuttu kuva varhaisemman kevään ajoilta: Martti katselee vasta orastunutta kauraansa. Minä olen mukana ja minusta tuntuu että se on jo katsottu ja nähty ja että voitaisiin mennä jo muita peltoja tarkastamaan. Mutta Martti katselee ja katselee. Täytyy ymmärtää että hän on pellon itse kyntänyt, hän on sen äestänyt, hän on kylvänyt, sinivihreä oras on tulos tuosta kaikesta, niinkuin jos ompelee jotakin ja onnistuu ja sitten ihailemistaan ihaillee, kun saa valmiiksi. Nytkin hän tuossa taas katselee, tukka niin marttimaisesti pyöristyy niskaa vastaan, katselee ja katselee, mutta — kaikki on veden alla.

Tämän ajatuksen vuoksi minun tuli yhtäkkiä niin armottoman sääli Marttia, etten mitenkään voinut

estää veden kihoamasta silmiini, ja sitä hän ei olisi suinkaan saanut huomata. Käännyin pois päin karistaakseni ajoissa kyyneleet pois. Silloin kuulen takaani Martin hämmästyneen huudon:

- Jöije!

Hän oli huomannut.

Hän pyörsi minut voimakkaasti puoleensa ja katsoi silmiini nähdäkseen olinko todella itkenyt.

— Mutta Jöije kulta, itketkö sinä!

Lieneekö hän ensikerran nähnyt kyyneleitä silmissäni, mutta hänen hämmästyksensä oli todellakin suuri. Luullen minun itkevän tulvan meille tuottaman vahingon vuoksi hän alkoi hellimmillä sanoilla lohdutella minua, pidellen milloin käsistäni, milloin painaen päätäni rintaansa vastaan. Hän selitti käyneensä patoumapaikalla, jota he tähän asti turhaan olivat koettaneet syventää tulvien välttämiseksi. Mutta vasta nyt, tällä kaskiaholla, juuri äsken tuossa seistessäsä, oli hänelle selvinnyt mitä tuolle kapeaväyläiselle koskelle oli tehtävä. Ja minua ilahuttaakseen hän lyöttäysi leikkisäksi ja nosti minut käsivarsilleen kuin minkäkin pienen tytön ja kanniskeli paikasta toiseen, ylenpalttisessa innostuksessa hokien: minä puhkaisen koskelle uuden väylän, Jöije! uuden väylän minä sille puhkaisen! Ja eikös jyvälääriin jäänyt vielä joku vehnäsäkki siemeniksi, mitä? Jäikös, Jöije? Eikös jäänyt, kulta Jöije, sano!

Voi Hilja rakas, riemuissani siitä ettei hän ollutkaan surrut minä aloin suudella hänen silmiään, ohimoitaan, suutansa...

Onnellinen on elämämme aina ollut, mutta joskus kohoaa onnemme ylimpäänsä niinkuin kuohuva vaahto laineiden harjalle. Ja voitko sinä sanoa minulle, miksi se aina tapahtuu juuri silloin kun meitä kohtaa muka joku "onnettomuus", tulipalo, tulva... Voitko sanoa?

Jöije ei kuitenkaan odottanut minun vastaavan. Hän kyseli näin vain omissa ajatuksissaan, itseltään. Sitten katsahti minuun ja sanoi:

— No, ystäväni, nyt olet kuullut kolmannenkin lapsemme historian.

Ja rupesi hiljaa itkemään.

Minä koetin turhaan ymmärtää tämän itkun syytä. Lopulta en malttanut olla paheksuen kysymättä, että ei suinkaan hän vain nytkin taas ole ruvennut ajattelemaan olleensa muka syyllinen?

Jöije sanoi:

— En. Emme olleet kumpikaan. Onnestahan minä itken.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ONNELLISET: KOTIOPETTAJATAR ONNELLISTEN PERHEESSÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the

user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or

unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we

do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.